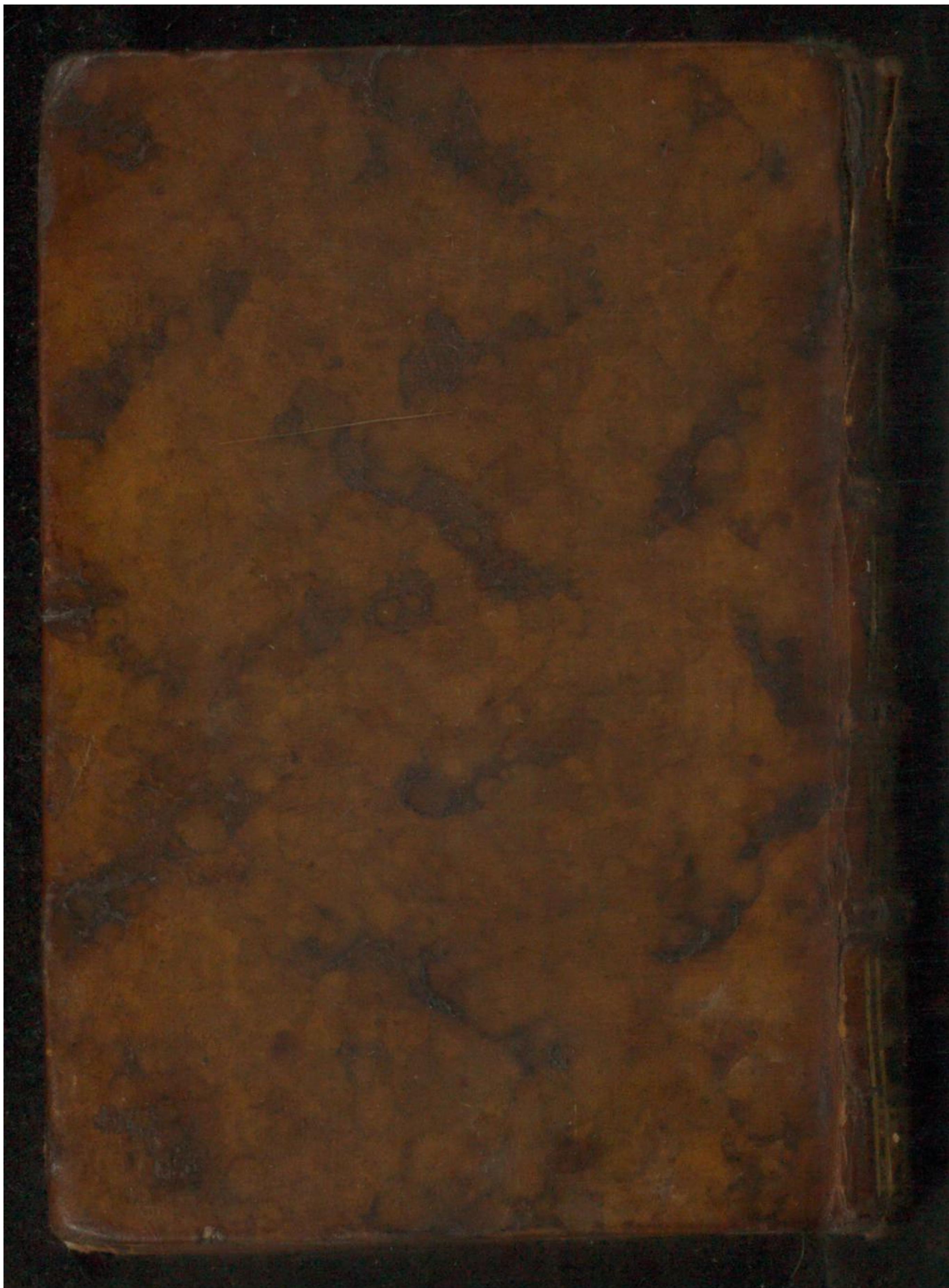

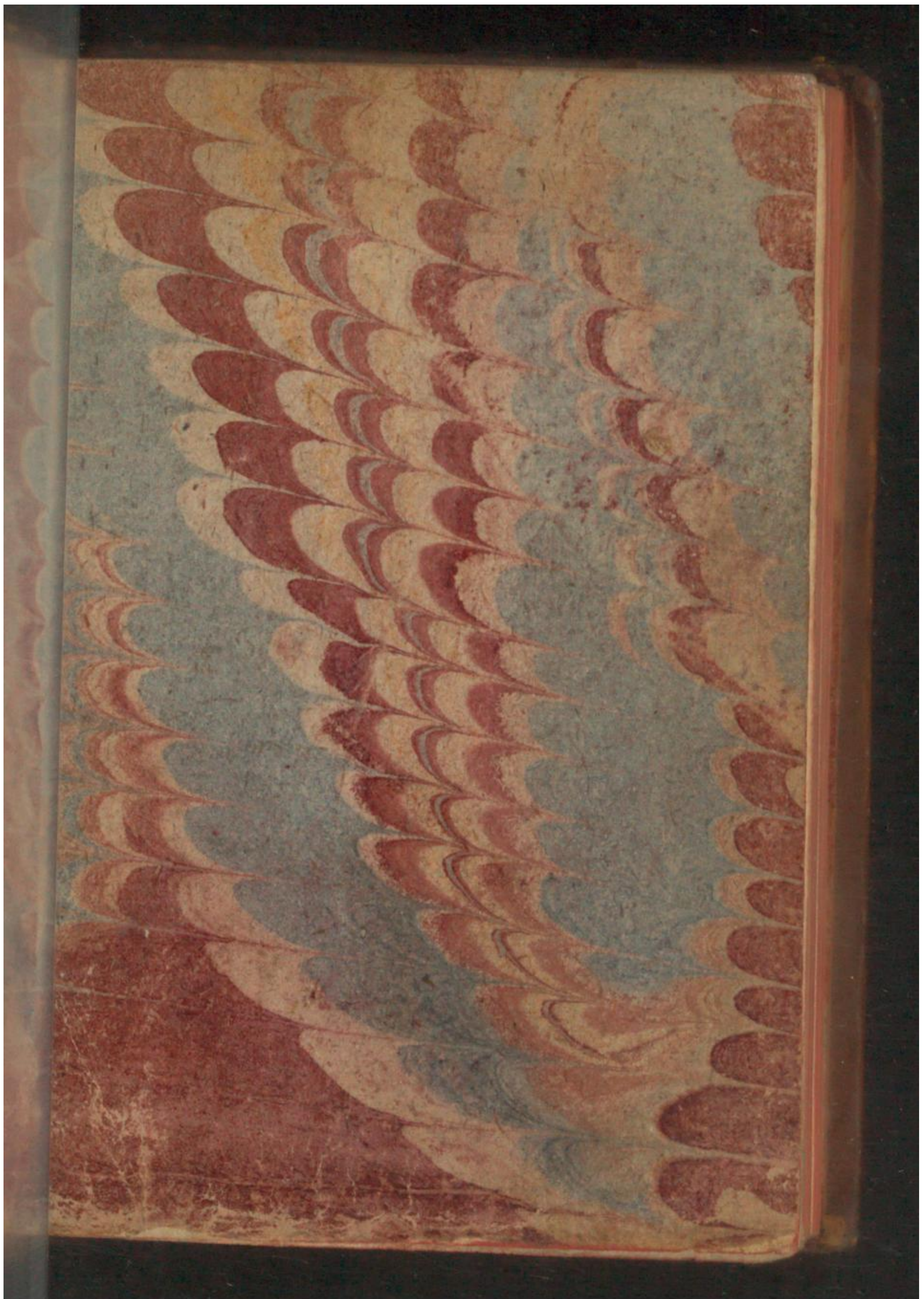

HAGUETTE, médecin,

Lignum sanctum, alitèr Guaïa=
=cum officinale; gallicè, Gayac,
Bois saint: at non Daphne Gni=
=dium; gall. garou, Saint-bois./

Alphons. Ferrier

Le Saint bois.

1540

Raccolta Malbugalbia

ALFONSI FERRI NEAPOLITANI MEDICI eminentissimi, Pauli III. Pont. Maximi chirurgi primarii, de ligni sancti multiplici medicina, & vini exhibitiõe, libri quatuor.

Quibus nuncprimũ additus est Hieronymi Fracastorii Syphilis, siue morbus Gallicus.

¶ Indice rerum præcipue obseruandarum adiecto.

Omnia multo emendatiora q̃ antea.

PARISIIS.

Veneũt in vico Iacobæo a Ioanne Foucher sub scuto Florẽtio.

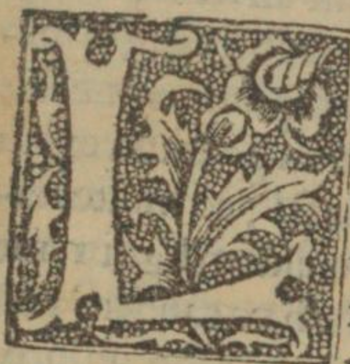
Cum priuilegio.

1540.

Alfõsi ferri

ARTIVM ET MEDICINÆ Doct. de ligni sancti multiplici medicina, & vini exhibitione, liber primus.

Præfatio.

IGNVM illud quod Lignum vulgo sanctum, alias sanctũ siue Indicum appellatur, ab Indicum insulis affertur in interiori oceano ætate nostra repertis, vnde etiã morbus ille qui Gallicus dicitur, ad nos manauit, antea nostris terris incognitus. In illis autem regionib⁹ is morbus natiuus est, ac prẹter contagionem per se nascitur frequentissime, cum apud nos ex sola videatur fieri cõtagione. In eo morbo gentes illæ præsentissimo remedio vtuntur huius ligni, omnesq; curãtur hac vnica medicina. Eã rem nostri qui illic versantur, animaduertentes, & ipsi eo

Indicum. | Morbus gallic⁹ vnde manarit.

remedio vsi sunt, quicunq; in morbũ gallicum inciderunt, & inde in patriam reuertentes, afferre ad nos cœperunt lignum ipsum, eaq; medicina oppressos gallico morbo curare. Quod vbi bene atque cum salute successit, breui ac facile id remedium per omnes nostras regiones receptum est, habitumque pro optimo & præsentissimo in morbi gallici curatione. Quoniam vero in insulis vnde lignum affertur, non in hoc solo morbo adhibent ipsius ligni medicinam, sed in alijs quamplurimis morbis ac fere in vniuersis: illarum gentium exemplo nostri homines edocti, ad multos alios morbos curandos eiusdem ligni remedio vti cœperunt. Itaque hæc eandem medicina ligni sancti tam in morbo gallico, quam in plerisque similibus morbis, atque etiam diuersis, probatissima iam apud nos est, & in frequentissimo vsu. Nos vero pro communi hominum salute, ac pro nostro officio, ad hanc tam nobilem salutaremq; medicinam adhibentes omne studium nostrum omnemque diligentiam, animaduertimus & ex consideranda rei ratione, & ex frequenti ac varia exercitatione & vsu

Vsus ligni sancti multiplex.

vſu curationis atque ſucceſſu, medicinam ipſam in varijs morbis præparari & vulgo exhiberi ſine nulla medendi ratione, nulla habita vel morborum vel ægrotantium conſideratione, ſed promiſcue ac ſine vllo diſcrimine cuiuis morbo & cuicunque ægroto medicinam ipſam eodem mõ confici & adminiſtrari. Quę res in perniciem cedat ſæpius neceſſe eſt miſerorum ægrotantiũ, dum id quod alicui ſaluti fuit, cæteris qui vel diuerſo morbo vel diuerſa diſpoſitione affecti ſunt, cauſa fit non auferendi morbi, ſed augendi. Itaque nos curauimus vt ab hoc prauo vſu medicina tam vtilis & neceſſaria ad medendi artem & rectam curatiõem reuocaretur. De hoc enim ligno ſancto tractauimus, & cognoſcendo, & eligendo, & præparando, & exhibendo, & quemadmodum, quibuſque morbis adminiſtretur, quibuſque complexionibus, ætatibus, temporibus, regionibus, inueteratis, aut recentibus morbis, ac de multiplici variaq; cõfectione & adminiſtratione huius medicinæ, Atq; vt res tota eſſet prõptior & manifeſtior, materiã oẽm digeſſimus in partes diſtinctas,

easque partes titulis adnotauimus singulis atque per capita exposuimus.

¶ De præparatiõe & administratione ligni sancti, quod nõ eadẽ semper, sed diuersa debet fieri diuersis morbis & diuersis dispositionibus. Cap. I.

Quod nos maxime mouit ad huius operis confectionem, id fuit quod vidimus hanc medicinam ab omnibus eodem modo præparari, & administrari, tam diuersis morbis, quam diuersis dispositionibus: quod valde mirati sumus obseruari a medicis vniuersis. Cum ea res tota sit maxime contraria rationi, vt ligni sancti medicina eodem modo confecta & exhibita, quæ est eadem causa & idem agens, putetur posse curare diuersos morbos, & contrarios qualitatibus, item diuersas & contrarias complexiones, vel dispositiones corporum ab intrinseco & extrinseco: vt ætatis, noui vel veteris morbi, regionum & temporum anni, & similium. quæ curationes corporum in diuersis & contrarijs qualitatibus & dispositionibus,
sunt

ſunt diuerſi & contrarij effectus ab ipſa medicina ligni ſancti. Et quomodo hæc fieri ab omnibus credita ſunt, quę fieri non poſſunt vlla ratione. Nam vt Ariſtoteles præcipit lib. 2. de generatione & corrupt. idem, & ſimiliter habens ſe, ſemper idem innatum eſt facere. Et ibi Auerroes: Idem non facit contraria. Autore etiam Ariſtotele qui ait: contrariorum contrariæ ſunt cauſæ. Intentiones enim & operationes eiuſdem agentis neceſſe eſt vt ſint conformes potentijs & virtutibus ipſius agentis, nec poſſunt eſſe propterea diuerſæ intentiones in medicina ligni ſancti, ſi illi non accedent diuerſæ virtutes per diuerſas illius præparationes & adminiſtrationes. Quod ex Auerroe accepimus, qui ait tertio de anima: Quum duæ intentiones ſunt diuerſæ, neceſſe eſt vt virtutes ſint diuerſæ. Quamobrem non poteſt medicina ipſa eodem modo diſpoſita producere diuerſos curationis effectus. Nam vt Auerroes teſtatur ſecundo metheororum, diuerſi effectus fiunt propter diuerſitatem ſubiecti in diſpoſitione. Ac propterea omni- Cap. 2.

no necesse est ad diuersos curandi effectus producendos diuersam fieri dispositionem ipsius ligni sancti per præparationes diuersas. Ex Aristotelis etiam doctrina secundo Physicorum, qui ait, eadem causa per se est duorum contrariorum, sed duabus dispositionibus diuersis. Et octauo Physicorum, nullum agens, inquit, in eadem dispositione producere potest effectus contrarios. Et ibi Auerroes insuper dicit, quod cum proportio illius quod habet potentiam agendi duo contraria, fuerit eadem ad contraria, neutrum efficiet illorum. Falso igitur ligni sancti medicina eodem modo præparata valere credita est, ad sanandos diuersos morbos, vel eundem etiam morbum in corporibus diuerso modo affectis & dispositis. Et ne a medicis discedere videar, non solum logici, inquit Galenus, sed etiam methodici euidenter intelligunt, vnam omnibus naturis medicinam necessario non conuenire. Et quia non curamus hominem in communi & indifferenter, sed vt varia ac diuersa dispositione affectus est homo vel intrinseca, vt diximus,

De sanitate tuenda.

ximus, vel extrrinseca. Quapropter vt hæc maxime salutaris medicina, quæ in potentia est ad curandas diuersas dispositiones & morbos diuersos, ad actum vere deducatur: & vt diuersi effectus curationis & diuersæ operationes ex eadem medicina producantur, vt necesse est a causis diuersis, oportet vt eidem ipsi medicinæ tribuamus diuersas differentias, per diuersas illius præparationes. Quare vnum pharmacum omnibus nequaquam conuenire potest, sed oportet medium esse, inquit Galenus de compositione medicamentorum, ceu ad mediam temperaturam aptatum, ducere vero ad vtramque eius medij extremitatem, dum quotidiano vsu & experientia probatur. Si vt res postulat confectum sit, in eo manere consilium est: si paulum deficiet augere ipsius vires, quemadmodum etiam adimere cum præter modum efficax sit. Libro.2. Cap.1.

¶ Quod sit lignum sanctum.

CAP. II.

OBseruatum est ab excellentibus medicis vt in ratione simplicis

In ratione simplicis quot requirantur.

cuiusque quinque requirantur: Quid sit, quale sit eligendum, cuius naturæ sit, quæ illius proprietas & operationes, quæ permutatio in medicina. Hunc nos morem sequemur in explicanda ligni sancti ratione. Ac primum ostendemus, quid illud sit, id est, quod lignum sit hoc, quod dicimus sanctum. Et nonnulli quidem putant non fuisse ignotum antiquis medicis hoc lignum. Ipsum enim alij dicunt esse, id quod ab Auic. Karon appellatur, alij vero idem quod hestedeen: plerique opinantur non aliud esse, quam Ebenum. Hi autem, qui Ebenum credunt, argumento vtuntur probabiliori multo quã cæteri, ac insuper Aristotelis authoritate qui tradit quarto metheor. omne lignum natare in aqua, nec sidere, præter Ebenum. Hoc autem lignum sanctum non aliter quam Ebenus sidit ac minime natat, quapropter creditum est idem esse quod Ebenus, aut certe Ebeni species hactenus incognita, præsertim cum eandem opem videatur afferre lignum sanctum quam Ebenus in membris excrementorum. Nam & calculos fran-

Ebenus nõ supernatat

git

git & ventris inflationem dissoluit. Qui lignum sanctum esse Karon putant, illud afferunt, quod hoc lignum medetur morbis iuncturarum, quod ait Auicenna Karon efficere. Eodemque fere argumento vtuntur de ligno hestedeen. Sed aliud omnino est hoc lignum sanctum, quam vel Karon vel hestedeen. Nam Karon, vt Auicenna præcipit, confert morbis iuncturarum factis a causa primitiua, vt fracturis, distortionibus, ac luxatiõibus, quibus conferre par est extra appositum. At lignum sanctum constat medicinam esse antidotariam contagiosis morbis, intus exhibitam nec non quamplurimis varijsque morbis multiplici remedio subuenire, ac propterea lõge aliud est lignum sanctum, quam karon. Sed ab his lignis, & a cæteris omnibus quæ in aqua non sidunt, palam est lignum sanctum natura maxime differre, cum illa natent, hoc sidat. Ab Ebeno vero lignum sanctum longe etiam differre affirmamus, quamuis illi grauitate simile sit. Nam Ebenus qui non fluitat niger est, vt manifestum est sensu. Sed ligni sancti color nequaquam est niger. Duri-

Lignũ sanctum antidotus est morbis cõtagiosis.

Lignũ sanctũ non esse Ebenũ.

tie quoque differt ab Ebeno lignum sanctum: non enim ita maceratur lignum sanctum in aqua cæteris paribus, quemadmodum Ebenus. Cum tradat Auic. ex Ebeno collyrium fieri. Præter hæc Ebenus si iuxta ponatur, ignem statim corripit, quod minime contingit in ligno sancto. Demum nec tantum odorem nec talem omnino reddit lignum sanctum, si comburatur, quantus & qualis redditur ab Ebeno. Quamobrem prorsus aliud est, quam niger Ebenus lignum sanctum. Aut fortasse species quædam est Ebeni non ante cognita nostris regionibus. Atque ab omnibus lignis longe differt, quæ hactenus medici cognouerunt: nam a nouo orbe noua hæc ad nos venit eximia medicina. Nec est mentitus Aristote. qui solum Ebenum e lignis tradiderit, in aqua non natare, id enim de lignis verissimum est, quæ nosse potuit Aristoteles: hoc autem lignum vsque ad nostram ætatem fuit incognitum.

Ebenus ignē statim contrahit.

Quale sit eligendum lignum sanctum. CAP. III.

EX nouis insulis plures ferre cognouimus lignum sanctum, atque propterea videndum est vbi optimum producatur. Nam & ex insula affertur, cui nomen inditum est sancti Ioannis, & ex insula sancti Dominici, & ex insula sanctæ Crucis. Hæ autem insulæ ad meridiem omnes positæ sunt, alia tamen alia australior est, distantque non parum inter se singularum paralleli: vt a geographiæ peritis illuc nauigantibus cognitum ac traditum est. Itaque insula sancti Ioannis habet Borealis poli altitudinem, distatque illius parallelus a circulo equinoctiali gradibus viginti cum dimidio. Insula sanctæ Crucis gradibus fere decem & octo. Insula sancti Dominici gradibus tredecim. Ab hac insula sancti Dominici primum allatum ad nos lignum sanctum est, eoque aliquamdiu medici vsi sunt. Postea ab insula sanctæ Crucis & sancti Ioannis afferri cœpit. Animaduersumque est optimum esse quod insula mittit sancti IOANNIS, idque multo vtilius esse, quam id quod nascitur in insula sancti Dominici, hoc enim aridius est, magisque

Martino Densio authore.

ſumentium corpora exiccat, illud vero ſancti Ioannis humectat corpora in calidis morbis, humidumque radicale conſeruat, quod experimento patet in aſthmaticis in phthiſicis, & hecticis. Id vero a ratione alienum non eſt, vt temperatius ſit lignum ex inſula ſancti Ioannis, ſiccius vero & aridius eſt in inſula ſancti Dominici. Nam quæ orbis regiones ſubiacent æquinoctiali, aut non longe diſtant, nimio ſolis calore inflammantur. Quoniam cum præcipua caloris cauſa ſit in terra reflexus radiorum ſolis calefaciens infimam aeris regionem, vbi ſolis radij ex meridiano circulo vel recti vel parum obliqui terram feriunt, necesse eſt vehementem fieri reflexum aereinque infimum maxime feruere. At in æquinoctiali circulo recti a meridiano terram feriūt radij ſolis. Quamobrem inſula diui Dominici vehementiore ſolis ardore peruritur, quam inſula Diui Ioannis, quæ octo fere gradibus plus minus quam illa diſtat ab æquinoctiali. Itaque in inſula ſancti DOMINICI excoquitur, euaporatque in ligno ſancto

ex ni-

ex nimio æstu succus ille salutaris, fitque lignum aridum nimis & toridum. contra insula sancti IOANNIS cum minori afficitur vi caloris, tum vero refrigeratur scatentibus vndique aquis: nam fontes habet quamplurimos, fluminibusque rigatur vberrimis: quo fit vt sit regio illa temperatissima stirpesque ferat & ex moderato aeris calore, & ex terræ humiditate omnis generis præstantissima in propria natura. Quare manifestum est lignum sanctum optimum & saluberrimum ex insula sancti IOANNIS comportari. Dicendum est deinceps quale sit per se lignum sanctum eligendum. Ac primum ex arboris ætate media vim habet firmiorem. Tenera enim ætas cuiusque vegetabilis tenuem suscipit leuemque vegetationem, senectus vero prope corruptionem est, vt Auerroes ait secundo de generatione, & secundo metheororum: virtusque propterea in senectute minuitur. Quapropter media ætate arboris optimum est lignum sanctum. Et ex arboris autem partibus nec tenues surculi eligendi sunt, nec rursus rami ad-

Ligni sancti electio.

modum crassi & robusti, aut etiam truncus, sed rami optimi sunt media crassitudine. Quanuis putent aliqui meliores esse radices, alij truncos qui sint radicibus proximiores. Sed nos id verum esse putamus, præsertim de radice, in regionibus vbi lignum nascitur, quod ibi recens exciso succus maior est radici quam ramis. Vbi vero iam aruit, citius radices quam rami exiccantur. Quamuis vero lignum hoc sit materia quamdensissima, ac diu absit a corruptione, tamen eo melius omnino est, quo est recentius, maioremque habet succum atque vigorem. Nam semper amittit necessario lignum ipsum aliquid ex suo humore, qui cum exiguus illi sit propter siccam ipsius complexionem, breui arescit, demptoque succo, in quo est virtus ipsius naturalis, amittit propriam naturam, atque euanescit, remanetque pars terrea tanquam exanima, quamobrem recentissimum est optimum, præsertim in calidis morbis & siccis, nondum exhalato humore ac succo illo vnde operatur. Eligatur igitur lignum sanctum ex insula sancti Io-

annis, ex arbore mediæ ætatis, ramo mediocri: tum sit quamrecentissimum, ac si fieri potest, annum non excedat, graui pondere, cortice hęrenti, colore fuscum & flauum.

Cuius naturæ & complexionis sit lignum sanctum.

CAP. IIII.

TEmperatissimum quidem esse natura lignum sanctum, apparet ex maxima ipsius virtute atque operationibus, dum ea medicina ingentes & quamplurimi morbi curantur sine læsione vexationéue languentium. quin magnum sumentibus prestat alimentum preter cętera simplicia, quorum vsus est medendis corporibus humanis. Quamobrem licet tantos & tam varios effectus producat magis ex virtute intrinseca & ex forma substantiali, quam ex qualitatibus, tamen ex primis etiam qualitatibus ipsum operari necesse est. Quibus constat, vt diximus, esse maxime temperatum, atque ex omnibus quatuor qualitatibus operari, quoniam & ægrotos sanat & morbos curat calidos, frigidos, humidos & siccos. Nec obstat,

quod Ariſtoles præcipit 2.de generatione, contrariorum contrarias eſſe cauſas. Et Auerroes primo de generatione, contrarium non accipere ſuum contrarium. Neque enim ſimpliciter & abſolute diuerſos & contrarios qualitatibus morbos & ægrotos curat lignum, vt imperite hactenus creditum eſt. Sed varie ac diuerſe preparatum & alterarum: intenſum maiori portione ligni infuſi: remiſſum maiori aquæ infuſione. Quo pacto contraria poſſunt contingere in eodem ſubiecto, alterum videlicet in intenſo, alterum in remiſſo, autore Auerroë 4.metheor. Tēperatiſſimæ autem naturæ hoc lignum eſſe licet cognoſcere ex Auerrois doctrina quinta colliget, aliorumque autorum ſimplicium qualitates indagantium per primas operationes, ſecundas & tertias.

Cap.3. Ligni ſancti mira tēperies.

Primæ vero operationes ſunt calefacere, frigefacere, ſiccare, humectare. Secundæ ſunt quæ ex primis proueniunt: vt calido & humido molle reddi, a frigido & ſicco durum fieri. Tertias virtutes dicimus, quæ fiunt in proprio ac determinato ſubiecto, vt prouocare vrinam, edu

cere choleram. Ex primis autem operationibus liquet temperatam esse naturam ligni sancti, quoniam sumpta hæc medicina, nequaquam plus iusto aut calefacit aut refrigerat, aut exiccat, aut humectat, nec vnquam temperiem excedit: non enim conuertitur in calidiorem chilum, sed intemperatum. Temperata vero medicina est, vt ait Auerrois, quæ cum sumitur exigua portione, comparata materiæ, per illam e corpore eductæ, non inducit affectionem extraneam in corpore, quod potissimum in hoc ligno reperitur. Nunquam enim ægrotis etiam diu ipsum sumentibus extraneam inducit affectionem. Ex secundis item operationibus & tertijs temperatum apparet lignum ipsum: nam & stringit & laxat, & illa omnia moderate operatur. Et si vel pulmonem purgat, vel hepar, vel si vrinam prouocat, vel sudorem educit, vel ad quodcunque remedium adhibetur, omnia efficit temperate sine læsione corporum vel molestia. Quapropter manifestum est ex operationibus temperatissimum esse natura lignum sanctum.

Licet difficile credat esse Auerrois, medicinam inueniri in cunctis operationibus temperatam. Sed id nos ita se habere & experimentis intelleximus, atque ita nos iure affirmamus atque præcipimus. Aristote. enim tradit. 2. posteriorum ex sensu memoriam fieri, ex memoria experientiam, ex experientia artem constare. Quanquam vero temperata natura est, & complexio ligni sancti, tamen esse prædominium ei necesse est, quemadmodum simplicibus cunctis vnius qualitatis & complexionis. Itaque constat apud omnes calidum & siccum esse hoc lignum: sed non admodum liquet cunctis, quo gradu caliditatis: nam putant plerique ob maximas illius operationes ad tertium caliditatis gradum pertingere. Nos vero affirmamus ad secundum tantum gradum ascendere caliditatis, nec hanc metam caloris excedere illius naturam: idque probamus ex medicinę ratione in hunc modum. Quicquid manifeste operatur, neque inde nocumentum aliquod contingit in corpore, est in secundo gradu propriæ complexionis,

Qualis sit complexio ligni.

lignum

lignum ſanctum manifeſte operatur, nec tamen inde nocumentum aliquod corpori contingit: ergo lignum ſanctum eſt in ſecundo gradu propriæ complexionis. Maior aſſumptio confirmatur Gal. authoritate quinto de ſimplici medicina, qui ait: Quæ ſunt in ſecundo gradu complexionis, hæc fieri poteſt vt calefaciant vel refrigerent, aut humectent, aut exiccent ſine corporis læſione aut moleſtia. quod idem teſtatur Auicenna, fen.2.1. canonis doctrina.2. Gradus, inquit, ſecundus eſt, vt ſit inde operatio fortior quam primi, non tamen vt operationes corporis impediat, aut mutet earum curſum naturalem, niſi id fiat per accidens, vt ſi ſæpius agat aut multum ſit quod agit. Notandum autem eſt id quod dicit multum, quoniam in ligni ſancti medicina, ſi magna ſit portio ligni, & aquæ parua, neceſſe eſt vigorem intendi propriæ caliditatis, contra autem, remitti. Minor vero aſſumptio frequenti ac manifeſta confirmatur experientia, dum tantas videmus ac tam varias illius operationes in corporibus meden-

Cap. viti.

Cap. 15.

dis ſine vllo nocumento aut vlla perturbatione. Nam ſi tertium caliditatis gradum hoc lignum attingeret, ægrotis tam diu ipſum ſumentibus febres omnino induceret, aut inflammationes, aliasque affectiones noxias ex vi caloris. Quin apud eas gentes vnde hoc lignum affertur, infantes (*vt vulgo accepimus*) corpore naſcuntur plurimis puſtulis corrupto paucosq; poſt dies ab ortu, corpus omne inficitur a vertice ad pedes: quam primum vero decoctione ſumpta radicum ligni ſancti, mundari corpuſcula, atq; abſolute ſanari paucis diebus. Et radices tamen vehementiores ſunt reliqua arbore, Infantium vero tenera corpora ſunt & læſioni magis obnoxia. In terris quoq; noſtris, vt diximus, & operationes magis videmus manifeſtiſſimas ligni ſancti, & nulla nocumenta. Ex quibus omnibus plane conſtat lignum ſanctum calidum & ſiccum eſſe in ſecundo gradu, nõ vltra, & eſſe in vniuerſum complexionis, & naturæ temperatiſſimæ.

¶De proprietate ligni ſancti. & operationibus. CAP. V.

Pro-

Ropriam esse naturam ligni sancti, atque complexionem diximus calidam & siccam: verum preclare huius medicinæ ingens est, ac multiplex virtus & operatio, nec vnius tantum complexionis ægrotis ac morbis medetur, sed in omni operatur complexione, modo rite præparetur, morbosque atque ægrotos curat diuersos qualitatibns & dispositionibus. Nam præter vim intrinsecam suæ naturæ, ac formæ substantialis, ex qualitatibus etiam operatur, non tantum calida & sicca, sed humida quoque, atq; vbi op⁹ est, etiam frigida, Itaq; & calefacit, & exiccat, & humectat, & refrigerat. Neq; id est a rõne alienũ, vt idem operetur diuersa & contraria, si modo diuerse dispositum operetur, ex Aristotelis, Auerroisque doctrina, vt superius demonstrauimus. Galenusq; ostendit primo de simplici medicina, virtutes esse diuersas in aliquo simplici coniunctas. Atque in vna eademque medicina vim inueniri quæ calefaciat, vim quæ exiccet, vim quæ humectet, & vim quæ refrigeret. Quod idem con-

Ligni sancti varius & multiplex vsus in medicinis.

tingit in ligno sancto. Ipsum enim omnia hæc aptum natum est operari, si recte præparetur, & exhibeatur pro ea qualitate, secundum quam est operaturum, ex portione videlicet ligni, & aquæ infusionis, ex quantitate medicinæ & ex numero potionum. Itaque ligni sancti operationes magnæ sunt atque salutares, variæ item atque multiplices, & ex intrinseca virtute substantiali, & ex omnibus quatuor primis qualitatibus: q̃pluri mosque atque diuersos curat morbos, ægrotosque dispositionibus diuersis, si rite præparetur & exhibeatur, vt ordine inferius explicabitur.

¶ Que permutatio sit medicinæ ligni sancti. CAP. VI.

PErmutatio medicinę ligni sancti fit præcipue in morbo gallico, vt curetur vnguento argenti viui. Quod tamen fieri debet in veteri morbo, atq; in corpore male affecto & disposito. Neq; tamẽ ad vnctiones veniendum est priusquam ex medicina ligni sancti bis terue sumpta cognitum fuerit ægrotum nõ

conualeſcere. Nā hæc ligni medicina propria eſt ad morbum gallicum curandum, ac pręter cæteras maxime ſalutaris, nullæque remanent ex ea corporum offenſiones. Quod minime fit ex argenti viui aut cinapri medicina, ex qua offenſiones corpori remanent læſionesq; perpetuæ, vt nos ex longa experientia cognouimus, & propria diſputatione demonſtrabimus, de cinapro & argento viuo. Minime vero quiſpiam proficeret ſi his non intellectis diu noctuque in horum correctione ac præparatione laboraret.

Nam argentum viuum omnino inficit ac lædit principalia membra, atque etiam cætera, oſſaque & neruos corrumpit, nodosque inducit oſſibus & iuncturis. Et nos quidem diu laborauimus in argenti viui correctione vſque ad ingenioſam illius diſtillationem, & tamen nullam illius inuenimus correctionem, vnde corrigi omnino non poſſe cenſemus. Quamobrem ligni ſancti medicina in morbo gallico non aliter cum argenti viui vnguento permutanda eſt, q̃ vbi ea bis terue ſumpta, non conualuit

Argēti viui nocumenta.

æger & ex morbo vetusto. At tunc demum veniat ad vnctionis medicinam. De qua enim nihil attinet nos hoc opere tractare, quod de ligno sancto institutum est, præsertim cum abunde alij scripserint de ipsa vnctione. Atque hactenus de medicina ligni sancti communia quædam, vt plerique veterum consueuere, tradidimus. Post hæc de varia, diuersaque ipsius præparatione & exhibitione in variis diuersisque & dispositionibus & morbis, propria præcepta vt sumus polliciti, trademus sigillatim, Ac prius communia quædam & vniuersalia præponemus in curatione obseruanda. Nam ex Aristotelis præcepto primo physic. ab vniuersalibus ad particularia procedere oportet, vt eodem loco testatur Auerr. & secundo de anima. Quoniam commune atque vniuersale magis notum est, q̃ particulare ac proprium, atq; propterea considerande cuiusuis rei ratione, proprijs debent communia præponi, vt eodem loco Auerroës præcipit. Nam quæ magis nota sunt nobis, ea sunt communia, quæ minus nota, sunt propria

vt in

vt in eodem loco tradit Aristoteles atque in aliis plurimis. ordo vero intelligendi est, a magis notis ad minus nota intellectui. Quod Auerroës ostendit secundo de generatione, primo physicorũ, ac multoties alijs locis, Iure igitur nos in ratione multiplicis medicinæ ligni sancti communia prius exponem⁹, deinceps propria seorsum singula demonstrabimus.

¶ Cur medicinæ ligni sancti tanta vis est in morbis curandis. CAP. VII.

QVo magis medicina quælibet similis fit calori corporis nostri, & succo vitali, atque in eum conuertitur succum, cum sumitur, eo vehementius operatur & tutius ac manifestius. Eaq; medicina perfectissima est, quę medicum nutrimentum dici possit, cum in substantiam corporis conuertatur, vt tradit Auic. fen. 2. 1. canonis. Cibus autem potusq; salubris ille est, cui ita afficit corpus nostrum, vt in similitudinem ipsius corporis, hoc est in substantiam conuertatur, quod eodem loco præcipit Auic. Hæc vero medicina ligni sancti maxime

Quę optima medicina. Cap. 15.

Quis cibus potusve optimus.

omnium similis fit succo vitali corporis no-
stri, atque in eius naturam conuertitur, in-
signeq; præbet corpori nutrimentum su-
pra omnes cibos & potus: hanc enim ex
ligno potionem cum exiguo alio cibo tan
diu sumentes ægroti, ita nutriuntur ac si
ex quauis alia materia, cibo vescerentur
multo maiore. Nec minus nutrit potio
hæc, quam ius pulli consumpti. Quamob
rem nil mirum est, si tantum valeat me-
dicina hæc ad sanandos hominum mor-
bos, quando tanta illi similitudo est cum
substantia corporis humani, ac præterea
vim habet salutarem, Omnium enim na-
tura est operatrix, vt tertio Tech. tradit
Gal. Itaque tam mira operatur hæc potio,
quoniam dum sumitur, vt diximus, con-
tinuo ac maxime inducit virtutem succi vi
talis in corpore, illumque mirifice auget
ac roborat, tum ex propria vi suæ naturæ,
similitudineque suæ substantiæ corporis
humani, arcet expellitque ab ipso corpo-
re omne aduersum & officiens atque ex-
traneum. Atque ita & ratione sui ipsius iu-
uantis & nocentis extranei semoti, vehe-
menter operatur in morbis tollendis. Pur-

gat enim

Purgat enim sanguinem, & officientes materias resoluit, atque ita totius corporis mẽbra conualescunt: imbuta enim membra stipticis pharmacijs, vim salubrem transmittunt per omne corpus. 3. Tech. Galeno præcipiente.

¶ Quod alij morbi, quẽadmodum gallicus, curentur ligno sancto.

CAP. VIII.

NOn solum gallicus morbus curatur ligni sancti medicina, vt initio apud nos fuit illius vsus, sed hecticæ salutaris est podagræ, & epilepsiæ, atque alijs morbis quamplurimis. Nam licet effectus diuersi differant, vel propter agens, vel propter suscipiẽs, vt ait Auerrois. 2. metheororũ: ac propterea videatur non posse eadem medicina curare morbos diuersos, aliter tamen se res habet, quoniam eadem medicina varijs modis atque diuerse præparata & confecta diuersas accipit dispositiones, ac diuerse afficit, nec idem fit agens, sed multiplex & varium, vt superius est latius demonstratum. Quapropter va-

Quos curet morbos ligni sancti medicina.

cap. 2.

rios parit diuersosque effectus in morbis curandis. Sed & Gallico morbo sæpe contingit iunctos esse, quos diximus morbos, aliosque complures. atque dum adhibita est ea medicina propter morbum Gallicum, reddita salus absoluta est ægrotis, sublato tam gallico morbo, quam quouis alio adiuncto. Quod si tanta vis est huius medicinæ, vt quemlibet morbum, non minus quam gallicum auferat, multo facilius curare potest singulos ipsos morbos per se solos sine gallico morbo. Ex dialectica illa ratione, si de quo magis, etiam de quo minus, vt Aristo. tradit. 2. Top. Cum enim alijs morbis est morbus gallicus admixtus, vehementius malum est, curatuque difficilius, quod additur illis noxius humor contagionis. Valde autẽ difficilis cura est omnis morbi, qui ex contagione contingit, raroque tollitur ope medicinæ, vt tertio colliget, tradit Auer. Quod vero de hectica diximus curanda, non est de omni specie ipsius morbi intelligendum, vt proprio capite inferius exponemus. Omnino autem id in omni morbo curando seruandum

dum

dum eſt, vt quum alijs medicinis minime ſanantur morbi, confugiatur ad ligni ſancti medicinam. Sed iam ea exponere aggrediar, quæ ſeruanda ſunt in curatione, quæ per hanc medicinam perficitur.

¶ De loco eligendo, in quo curandus eſt æger.

CAP. IX.

Quoniam expellendus a corpore eſt noxius humor, materiaque morbi reſoluenda, laxentur opus eſt, apertioreſque fiant meatus corporis, qui pori appellantur, vt inde effluat morbus. Quamobrem calido loco ęger cōtinendus eſt dum curatur, ne frigus humores denſet, operationemque impediat naturæ ac medicinæ. Stringit eñ frigus, porique corporis fiunt anguſtiores. Itaque vel natura calidus ſit locus curationis, vel arte cubiculum calefiat, in quo æger curatur. Modus tamen ſeruandus eſt in loci caliditate, pro cuiuſque morbi ratione. Nam in frigidis morbis, & in multo humore noxio, calidiore opus eſt habitatione: in calido vero morbo & in exiguo humore,

Frig⁹ humores dēſat.

minus calidus locus est necessarius. Itaque pro ratione & morbi & ægroti sedes aut magis aut minus calida adhibeatur.

¶ De tempore anni eligendo. CAP. X.

APtissimum tempus est ver admini strandæ huic medicinæ ligni sancti: deinde autumnus, ob mediá temperiem inter calorẽ & frigus. Aestas minus vtilis est, atque in calidis morbis & complexionibus etiã perniciosa, ob nimiã resolutionem, quæ tunc facile potest contingere. Hyems quoque vitanda est in morbis & complexionibus frigidis: magis enim afficiuntur corpora atque læduntur à simili qualitate, quam à contraria. Si autem vis morbi, atque necessitas vrgeat, sæuiente etiam hyeme, ita calefieri locus potest, vt temperies in eo sentiatur medij veris.

¶ De cibatione, & quare cibus exiguus præbendus est in hac curatione. CAP. XI.

QVm decoctio cibi sit perfectio humoris generati propter actionem caloris naturalis in idoneã materiam, vt Auer. tradit. 4. metheor. cumque

decoctio

decoctio ligni sancti non facile concoquatur, si cũ illa plenior cibus sumeretur, non posset naturalis calor vtrunq; superare, atque hoc pacto concoctio impediretur. Quapropter modicus est sumendus cibus vt optime concoquatur.

¶ Cur pane vescendum est bis cocto potius quã alterius modi.

CAP. XII.

BIS cocto potius, quam alio pane vescendum est, cum decoctione ligni sancti, quod is panis est maxime siccus, vt sua siccitate diu retineat ligni decoctionem in stomacho. Sicci enim proprium est retinere. Itaque ne ligni decoctio sumpta cito effluat a stomacho, crudaque atque inanis venas permeet, siccitate retinenda est panis bis cocti. Nam cum portio illa ligni humidum quid sit, cito ad hepar deflueret, atq; illi admisceretur. Humidum enim ait Arist. quarto meth. facile terminari, difficileque siccum. Mixtio autem & coniunctio, vt eodem libro tradit Auer. fit necessario propter humidum, diuisio & separatio propter siccum. Vt igitur diu ꝑmaneat potio ligni in stomacho, Cap. 1.

concoquaturque iuxta omnes concoctiones, atque ita subueniat corpori, & morbo medeatur, dum absolute concocta fuerit ac iam concreta, cohibenda est & glutinanda cibo vna sumpto quamsiccissimo, hoc est, pane bis cocto. Nã vt tradit Auer. 4. meth cor. siccitas facit humidũ accipere concretionem & difficultatem separationis. Præterea is panis leuissimus est, vt præcipit Celsus. 1. libro de medicina capite sexto. Quapropter eo cibo stomachus minus grauatur. Nec etiam ita opilat bis coctus panis, vt communis. Parum vero refert, si tardius penetrat panis bis coctus: nam ea re non multum superatur a reliquo pane. Sit tamen in suo, genere is panis perfectus, quinque illis qualitatibus, quas tradit Auic. 2. canone, capite proprio: hoc est, vt sit mundus, salitus, confectus, fermentatus, bene coctus. Fiat autem ex simila, potiusquam ex farina communi, quoniam is vtilior est, & magis nutrit, vt eodem loco præcipit Auic. Neque tamen adeo refert, si pro bis cocto præbeatur panis communis, qui bene coctus sit, perfectusque qualitatibus alijs,

quas

quas diximus, præſertim in conſumptis ægrotis & in morbo calido, & complexione eadem. Non enim propter communem panem, ſi optimus ſit, prohibebitur, quin abſoluta fiat concoctio potionis ex ligno ſancto, etiam in maxime languidis & infirmis.

¶ De medica cibatione, quam diætam dicunt, & qualis debeat eſſe in hac cura, diæta regularis, qualis reſumptiua.

CAP. XIII.

Diætam regularem conſtituimus in curatione ligni ſancti ab initio ad finem curationis, tam in prandio, quam in cœna, panis bis cocti vncias tres, vuæ paſſæ vncias duas, amygdalarum toſtarum vnciam vnam. Si autem paulo egentior cibi ęgrotus ſit, addi poteſt vncia panis, vt quatuor vnciæ ſint, & in prandio & in cœna. Diętam vero reſumptiuam ab initio curationis vſque ad finem conſtituimus, carnem pullaſtræ, gallinæ, caponis, phaſianæ, auicularum, hedorum lactentium. Modus autem erit vt tres vnciæ carnis ſumantur, & totidem panis,

tam in prandio, quam in cœna, aut si vel ęgroti vel morbi ratio exigit, & panis & carnis vnciæ quatuor. Tutius vero a carne, incipietur pulli non coeuntis, vsque ad statum, curationis, deinceps cæteræ, quas diximꝰ, carnes pro arbitrio pręberi possunt. Si autem necessitas interuenerit, præbendum est, vel contusum gallinę seu caponis vel ius pulli consumpti ab initio ad finem curationis.

¶ Quod varianda dięta est ratione vel morbi, vel ægroti.

CAP. XIIII.

Non eadem semper diæta seruanda est in curatiōe ligni sancti, sed varianda nonnūquam est, & pro varietate dispositionū, & præcipue ac maxime pro varietate complexionum & ætatum. Pro varia enim ęgroti dispositione, vt infirmitatis ratio postularit, alia erit diæta initio curationis, alia in incremēto, alia in statu, alia in declinatione. Aliqn̄ etiā dięta seruetur regularis, aliquādo resumptiua, vt qualitati morbi conueniet, & ægroti. Variæ enim complexiones & ætates, varia etiam diæta curandæ sunt. Sanguinei vero

ro & cholerici quamuis ex parte conue-
niant, facilius tamen tolerant inediam ſan
guinei quam cholerici, cæteris paribus:
tum quia ſanguineus minus inflammatur,
propter caloris temperiem, tum quia hu-
mor in eo tardius reſoluitur, propter hu-
midam complexionẽ. Phlegmaticis quo-
que quamuis ex parte conueniat cum me-
lancholicis, facilius tamen propter maxi-
mam humiditatem fert inediam phleg-
maticus, quam melancholicus, qui ſiccus
eſt, propter frigiditatem vero phlegmati-
cus hac re ſuperat ſanguineum. Itaque cho
lericus minime omnium eſt patiẽs inediæ,
ob feruorem & ſiccitatem. Quare varia eſ
ſe diæta debet variarum complexionum.
Idemque obſeruandum eſt in varijs ætati
bus. Firma enim ætas minus cruciatur in-
edia, quam iuuentus, cæteris paribus. iuue
nes minus quam pueri. Omnino autem in
die purgationis, carne cibandus eſt æger,
propter laſſitudinem quã efficit inanitio,
illud tamen curetur, ne cruditas cõtingat.
Si vero ſtomachus imbecillior fuerit, con
tuſo gallinæ ſubleuetur, tam in prandio,
quam in cœna. Caro autem vel elixa ſit,

vel assa super prunas, nulloque inficiatur salsamento, aut quouis condimento. Salis vero aut nihil, aut perparum adhibeatur, ne hebetetur aut corrumpatur vis atque operatio decoctionis ligni sancti. Neque enim fastidium stomacho timendum est, aut nausea. Ipsa enim decoctio sua virtute stomachum roborat, adiuuatque ad concoquendum.

¶ Quod æger purgãdus est in curatione ligni sancti, & quoties.

CAP. XV.

Qui curatur ligno sancto purgandus est omni octauo die vel saltem in duodecimo.

IN unoquoque morbo, qui curatur ligno sancto, æger purgãdus est octauo quoque die, vel sexto, si multitudo apparet humoris noxij. Si autem noxius humor exigu⁹ est, sat erit duodecimo fieri purgationẽ. Itaq; peritus medicus in hac re cõsiderabit qualitatem morbi & ęgroti, & maxime humoris noxij quátitatẽ. Hæc eñ ligni decoctio digerit corporis humores, trahitque illos ab extremis partibus ad medium, varijs modis iuxta varias materias multo perfectius, quam reliquæ medicinæ. Tenues autem humores per sudorem eijcit: crassos ad decoctiõem

facit

facit aptiores. Itaque sæpius æger purgandus est. Sed omnino initio curationis. Intra curationem vero, quo die purgatio fit, non sumat ægrotus syrupum ex ligno sancto, nec mane nec vesperi. In ipsa vero purgatione, & operatione medicinæ si fuerit acer dolor, & pungens in stomacho vel intestinis: Item si remissius medicina operabitur, aderitque hebetatio: tunc præbendum est ius pulli seu gallinæ sine sale, atque cum saccharo, aliaque adhibenda sunt adiumenta, quibus vtitur medicina. Id enim nihil officit curationi ligni sancti.

¶ A quibus abstinendus est ægrotus, in curatione, & quæ seruanda.

CAP. XVI.

A Coitu omnino abstineat ægrotus tẽpore curationis. Si quis vero in venerem pronior fuerit, vngãtur illius renes cerato aliquo frigefaciente, vt libido prohibeatur, & pollutiões. Sed & peracta curatiõe abstineat prorsus a Venere, saltem per triginta dies. curas etiam omnes ab se fuget qui curatur, atque animi molestias, & perturbationes.

A coitu abstineat qui purgatur.

Hæc enim vt Gal.ait.3. Tech. male afficiunt corpora, mutantque ab ea, quæ secundum naturam est, consistentia. Is igitur, cui facultas est, detineatur, exhilaretur{que} amicorum iucundis sermonibus, factis dictis{que} ridiculis, musicæ dulcedine, rebus{que} alijs, quæ illum voluptate afficiant, atque ab omni molestia quam longissime absit. Si autem aufugerit somnus ab ægroto, nimium{que} illum vigilia vexarit, periculosum est malum, atque illi mature succurrendum. Nam quemadmodum somnus est vinculum quoddam virtutum corporis & confirmatio, sic vigilia, quæ somni priuatio est, eneruat vires ipsas, atque dissoluit, vt Auer. de somno & vigilia, &.2. colliget, ostendit. Itaque somnus prouocandus est, vel syrupo papaueris, vel alio adiumento. Vt autem tutius æger curetur, vsque ad incrementum curationis semper decumbat. In statu vero & declinatione, post matutinum sudorem surgere poterit, reliquumq; diei ducere pro illius arbitrio: ita tamen vt nec frigus sentiat, nec lassitudinem. Ob hanc igitur causam, alias{que} plures, partiendus

Somnus prouocandus est.

dus

dus est morbus, & curatio per quatuor tē-pora, quamuis curatio breuissima procuretur, quæ est viginti dierum. Nam communis curatio, & vsitatio est dierum quadraginta. In curatione vero, particularia localia non debent apponi loco ægrotanti, nisi post initium vel incrementum curationis. Aliter enim augeretur causa morbi coniuncta. Per totam autem curationem nunquam aqua frigida æger lauet manus, nec eam tangat, ne frigiditas aquę actiua repellendo humores ab exterioribus ad interiora, nocumentum aliquod inferat membris nobilioribus, quare abluantur manus vel vino albo calido, vel aqua calida.

In curatione nunquã lauet manus aqua frigida.

¶ De sudore, & quæ in illo seruanda sunt. Cap. XVII.

Potio ligni sancti, vt superius diximus, suapte natura educit sudorem, qui initio fere curationis, & incremento solet fieri copiosior, remissior vero in statu & declinatione, vbi per totam curationem, ab initio ad finem largior fuerit sudor, argumentum est multæ morbi materiæ ac noxij humoris. In-

terdum tamen sudor plurimus contingit ex ægroti caliditate aut ex laxitate pororum, aut ex vtroque. Si cui vero non per se sudor fluit, arte prouocandus est, atque educendus, puta latere calefacto alboque vino superinsperso, ac plantis pedum supposito. Hoc enim adminiculo facile sudor educitur. Prouocandus autē sudor est non semper eodem modo, sed aliquando largus, aliquando mediocris, aliquando perexiguus, pro vt cōducere videbitur & morbo & ægroto. Vt vero humiditas prȩsertim capitis non officiat, tondeatur ad cutē qui curatur, ac post sudorem ab summo vsque capite ad plantas imas diligenter abstergatur atque siccetur. In reliquis quoq; membris nulla sudoris pars relinquatur, ne humor ille maius afferat nocumentum, atque augeat morbum. Ergo optime totum corpus siccetur, sed maxime caput,

Sudor est prouocandus, si quis per se non sudat.

¶ Qua forma conficiatur ligni sancti medicina.

CAP. XVIII.

NOn sunt audiendi, qui putant fieri posse medicinā ligni sancti per ca

tapotia

tapotia seu pillulas, aut etiam per pastillos seu electuaria, nec etiam idonea est confectio florum ipsius ligni sancti, aut teneri arboris surculi saccharo conditi, aut syrupus ex succo ipsorum surculorum. Hæc enim particularem faciunt medicinam, nec per illam mundari possunt restituique membra vniuersa longo atque assiduo morbo affecta. Itaque nõ tolleretur morbus a particulari sumptione. Neque salubrior esset eo pacto medicina ligni sancti cæteris vsitatis, quæ parum prosunt. Quamobrem optimus modus ac salubrior forma medicinæ ligni sancti, est decoctio ipsius igni: Ea enim est medicina vniuersalis, tum maxime nutrit sumentes, vt vere sit medicum nutrimentum, quod superius demonstrauimus. Decoquendus vero ex arbore est, truncus mediæ crassitudinis, mediocris ætatis, non mediocris ponderis, & recens, cortice maxime contiguo & hærenti, colore inter fuscum & flauum, ex insula sancti Ioannis vel sanctæ Crucis, vt superius disseruimus. vbi etiam ostendimus, apud nos radicẽ arboris non esse idoneam, q̃uis in suis terris ap-

tissima sit ad medicinalem decoctionem.

¶ Quod longa mora fieri debeat decoctio ligni sancti.

CAP. XIX.

Lignum sanctū demonstrauimus habere materiam siccam, densam & duram. Facilitas vero miscibiliū contingit ex humido, contra difficultas ex sicco. vt Auer. ait. 1. de generatione. Aristotelesque tradit eodem loco, quodque corpus miscibile fieri, redactum ad humidam substantiam. Quamobrem lignum oportet diu ac longa mora decoquatur, vt redigatur ad humiditatem: atque etiam vt commisceatur aquæ decoctionis, vnaque forma liquoris fiat ex aqua & ligno, ab vtroque diuersa. Nam quæ miscentur, corrumpunt inuicem intentiones, & proprias qualitates, vt ait Aristoteles secundo de generatione. Itaque per longam decoctionem lignum sanctum, sublata siccitate ac densitate, humidum fiet, ac liquidum & rarum. Quibus qualitatibus, vt testatur Auerroes primo de generatione, facile quoduis corpus in substantiam aliti conuertitur.

Quomodo

¶ Quomodo præparetur lignum ſanctum ad decoctionem.

CAP. XX.

VT facilius in infuſione macerari poſſit lignum ſanctum, cultro radendum eſt, redigendũque in tenuiſſima ramenta. Hæc ligni ramenta in aquam infuſionis mergantur in mũdo vaſe. Debet autem vas ad vnum modum decoctionis vitreum eſſe. ad alterum modum fictile ſeu teſtaceum, vt oſtendemus. Mora infuſionis in frigidis morbis duodecim horarum ſit ante decoctionẽ, vt melius miſceatur, operetur que validius. In morbis calidis, aut breuis, aut nulla ſit mora infuſiõis, ne nimis intenſe operetur, vt ſigillatim ſuis locis exponemus.

¶ Quomodo decoquatur lignũ ſanctum, & quot ſint illius decoctiones. CAP. XXI.

DEcoquitur lignum ſanctum, vno modo, poſita infuſionis aqua cũ ramentis ligni, vt diximus, in vitreo vaſe. Hoc autem vas vitreum cum infuſione ponitur intra maius alterum vas

æneum plenum aqua communi, mediis paleis intra vtrunque vas, ne vas vitreum frangatur. Feruente vero aqua communi in ęneo vase calefacto a subito igne, feruet etiam atque decoquitur infusio in vase vitreo calefacto a feruenti aqua communi. consueuimus, inquit Galenus octauo de ingenio, calefacere olea duplici instrumento, quia si aliter calefiant corrumpitur eorum virtus: sic & de ligno sancto dicendum est. Alter decoctionis modus est simplex, hoc est, vt decoctio fiat in vase fictili ab igne calefacto. Prior autem decoctio, in gemino vase est, virtutis alteratiuę, ac refrigeratiue, aptior calidis morbis, & calidis complexionibus, hoc est, cholericis & sanguineis. Altera decoctio simplex in vase testaceo est calefactiuæ magis virtutis, frigidis morbis idonea, & frigidis complexionibus, phlegmaticis, & melancholicis. Quoniam vero superius diximus longa mora decoqui oportere lignum sanctum, id animaduertendum præcipimus, non omnibus morbis, & ęgrotis eiusdem morę decoctionem conuenire, sed alijs maioris moræ, alijs mino-

Hoc est 8. Methodi, de vnguētis in duplici vase calefaciendis.

ris. Quamobrem gradus constituendi sunt in ipsa decoctione, vt verbi causa, primus gradus decoctionis sit, quum decoctio remanet vnius libræ, secundus nouem vnciarum, tertius vnciarum sex aut septem, & ita deinceps. Decoctio autem non simplex, aut vnica fit, sed duæ ac tres fiunt. Eademque ramenta ligni, facta prima decoctione, atque compressa & percolata, iterum ponuntur in aquam infusionis, & fit secunda decoctio, atque iterum comprimuntur & colantur, tum tertio, si opus erit, ponuntur in aquam infusionis, & fiat tertia decoctio. Prima vero decoctio dicitur syrupus seu prima aqua ligni. Secunda, secunda aqua: tertia autem, tertia aqua. Syrupus autem seu prima aqua ligni, magis est calefactiua, ad morbos apta & complexiones frigidas. Secunda aqua est alteratiua magis, & refrigeratiua, calidis complexionibus & morbis adhibenda. Initio autem autumni, & vltimo vere, tertio quoq; die, aut etiam altero, decoctio est cõficienda, quoniam calore anni celeriter corrumpitur. Hyeme vero sat est, vt quarto quo-

que die vel quinto, aut ſexto conficiatur. Ob frigus enim non ita facile putreſcit. Quare hyeme libra integra fiat decoctionis, calidiore anni tempore ſemilibra. Atque hoc modo fit decoctio ligni ſancti.

¶ An in decoctione ligni ſancti, alia decoquenda ſint vna cum ipſo ligno.

CAP. XXII.

IN fine curationis, in complexionibus calidis, decoqui poſſunt cum ligno ſancto frigidæ herbę: vt cichorea, endiuia, bugloſſa hortenſis, quam borraginem dicunt, aliæque id genus. Id vero fit ad refrigerandam iecoris caliditatem, totiusque ſanguineæ habitudinis. Quod autem de fine curationis diximus, idem fieri poteſt, non tantum in actu præſeruatiuo, ſed etiam in curatiuo, præſertim in aliqua diſcraſia iecoris, atque in alijs, maxime quorum tibiæ puſtulis vlcerantur, quibus ſola ſubuenit ligni ſancti medicina. In hac autem decoctione in qua herbæ admixtæ ſunt, idem ritus ſeruandus eſt, & regula, de diæta,

potione

potione & cæteris quæ ad curationem absolutam pertinent ligni sancti.

Quod vario gradu & intensione decoctio faciēda est ligni sancti. CAP. XXIII.

MOra decoquendi, atque gradus quos diximus decoctionis, diuersi esse debent, frigido anni tempore, & calido, ceteris paribus. Nam hyeme intensior debet fieri decoctio, & maiore gradu: vere atque autumno, minore gradu atque remissior. In temporibus item curationis, hoc est initio, incrementoque statu, & declinatione, non idem seruetur modus decoctionis in paribus morbis & ægrotis. In varijs quoque morbis, varijs ætatibus, varijs complexionibus, varius debet omnino esse gradus decoctionis, vt sigillatim inferius exponemus. Nihil vero refert, quod aiunt, gentes illas, apud quas nascitur lignum sanctum eodem semper modo ac sine vllo discrimine conficere ac sumere hanc potionem. Nam imperiti illi sunt artis medicinæ, ac rationis. vel forte quoniam recens lignum decoquunt, salutaris est ea medicina, quo-

cunque alio modo conficiatur, vel quia in illis regionibus antidotaria medicina est lignum sanctum, vel quod incredibilius est, decoctionem conficiunt admodum tẽperaram, vt in omni tempore anni subueniat ægrotis, omni ætati, omni morbo, omnique complexioni.

¶ Quibus horis syrupus ligni sancti sumendus sit. CAP. XXIIII.

Syrupus ligni sancti sumendus est ægrotantibus & mane & vesperi. Ante prandium vero & ante cœnam sumatur, tanto temporis spacio, quanto opus est, vt concoqui possit, pro stomacho vel firmo vel imbecillo. Atque magnopere errarunt, qui præbendum syrupum arbitrati sunt post cibum secunda hora. Ea enim res aduersatur rationi totius medicinæ. Quare tempus concoctionis syrupi sit circiter quatuor horarum ante prandium & cœnam, plus minus, pro vt vires concoquendi, & syrupi quantitas exegerit. Si autem morbus in cerebro sit, tunc syrupus post cibum præbeatur, vt suis locis declarabimus;

¶Quod non eadem semper quantitas & qualitas syrupi sumenda est.

CAP. XXV.

NOn eadem quantitate syrupus præberi debet omnibus temporibus curationis. Sed a paucitate incipiendum est, paulatimque quantitas augenda. Natura enim non fert repentinas mutationes, vt 3. Tech. præcipit Galenus. Quare imbecillis ægrotis præbeantur vnciæ tres syrupi mane, tantumdemque vesperi, in incremento, quatuor, in statu & declinatione sex. Aliquando vero præbeatur syrupus aut tantum mane aut tantum vesperi: si aut valde nauseans fuerit ægrotus, aut stomacho nimis imbecillo, vt fieri nō possint omnes decoctiones necessarię. Itaque animaduertendus hic modus est ab ijs qui curam gerunt ægrotantis. Sed & ætatis ratio habenda est in quantitate potionis, & complexionis, & in vniuersum totius dispositionis cuiusque ægroti, vt modus quantitatis seruetur in vnoquoque. Hæc vero nos suis locis singula exponemus.

Quod autem de quantitate diximus potionis, idem omnino seruandum est de qualitate, hoc est de gradu & intensione decoctionis.

¶ Quid agēdum sit stomacho nauseante. CAP. XXVI.

SI cui assidua nausea contigerit, non est propterea dimittēda incepta curatio. Nam paulatim atque indies nausea minuetur, semperq; stomachus robustior fiet. Si autē eueniat nausea ex innata stomachi caliditate, tunc syrupum, & aquam, aut eorum alterum, vt morbus & ægroti dispositio exegerit, ad frigiditatem oportet reuocare, vt minore gradu fiat, & remissior decoctio. Vt vero amaror ille frangatur, syrupi vel aquæ secundæ, admisceri possunt, aut coriandri præparati, aut saccharum rosaceum, aut aliud tale, quod & amarorem minuat, & cō ueniat morbo, & ægroto.

¶ Quod intermittēda est aliquando potio ligni sancti, aliquando etiam dimittenda. CAP. XXVII

INitio curationis, in quibus morbis dolores sunt, augeri potius q̃ minui solent dolores

dolores ipſi, ob agitationem factam in humoribus, ex ligni operatione. Neque propterea eſt curatio intermittenda. Nam ſalus omnino futura eſt, procedente ſemper atque operante virtute medicinæ. Nam vt ait. Auer. 4. metheor, effectus augetur ex operatione inquieta, ac ſæpe conualeſcit ægrotus non paruo tempore poſt curationem. Si autem aliquod accidens intra curationem acceſſerit, puta, febris, vel deſtillatio ſeu catarrhus, præberi poteſt pro ſyrupo aqua ſecunda alteratiua in hora cibi, aut intermittenda eſt ad tempus potio ligni ſancti, & ſublato accidenti, reſumenda. At ſi perſeuerauerit accidens illud, atque periculum timetur, dimittatur omnino curatio ligni ſancti. Cum vero inerit aliquod nocumentum internũ in ſpiritualibus vel nutritiuis, & aliæ tamen aderunt intentiones medendi, per ſyrupos, & electuaria, & alia ſimilia, tunc non eſt relinquenda potio ligni ſancti ſed præbenda cum alijs illis medicamentis, vt ſubueniatur maxime interiori nocumento, ita tamen vt quotidie, ſed ſemel tantum ſumatur ſyrupus ligni, aut aqua ſecunda ſola in

Initio curationis dolores ſolẽt potius augeri quam minui.

potu, loco vini, quæ aqua vel intensæ decoctionis sit, vel remissæ, ad calefaciendum, vel alterandum, vt conueniet morbo & ægroto. Atque hunc nos modum curationis experti sæpe sumus fœlici rerum euentu.

¶ Quo pacto administretur medicina ligni sancti in morbo gallico. CAP. XXVIII.

SI morbus gallicus recens fuerit, nec tres menses excesserit, sola humectatione opus est, & mundatione atque recreatione membrorum. Quod fit per potionem ligni sancti alteratiuam, & refrigeratiuam. Nam si in recenti morbo intentiorem decoctionem præberemus, & calefactiuam, quod fieri debet in veteri morbo, proculdubio recens ipse morbus deterior fieret, & augeretur. Calefactiua enim decoctio ligni, quæ, vt diximus, veteri conuenit morbo, sua virtute aperitiuá, in morbo recenti auget dolores iuncturarum, vomicas excitat ossuosas, membra principalia inflammat, infectaque dimouet a naturali temperamento,

mento, ac totum corpus vexat grauissimis accidentibus. Quæ omnia contingunt ex intemperata decoctione ob nimiam illius intensionem & caliditatem. Itaque diuersa est ratio præbendę potionis ligni sancti, in veteri morbo gallico, & recenti, vt suis locis sigillatim exponemus. Quum vero in hoc morbo vlcera sunt oris, aliorumue membrorum, dum curatio fit per lignum sanctum, mederi vlceribus possumus interea vnctione cum mercurio & ligno sancto. Et in oris quidem vlceribus ea vnctione septem dies collum vngendum est. In alijs vero membris circum ipsa tãtum vlcera vngatur mane & vesperi. Si autem vnguenti caliditas officeret vlceribus, alia poterit vnctio adhiberi frigidior, alterans & exiccãs, mundatis prius vlceribus. De his vero latius inferius, ac sigillatim pręcipiemus.

¶ Quę post curationem ligni sancti seruanda sunt.

CAP. XXIX.

PEracta in quouis morbo curatione ligni sancti, ad eum modum, qui est hacten⁹ descript⁹, primũ illud seruã-

dum eſt, ne aut habitet aut verſetur curatus in frigido loco, nec vnquam omnino ſentiat frigus. Nam ob raritatem pororum corporis facile nouus aliquis morbus contingeret, qui eſſet curatu perquam difficilis, præſertim ſi frigidus eſſet morbus, aut in frigido anni tempore. Modus deinde ſeruetur in cibo & potu, ſaltem ad duos menſes, vt carnes edantur facilis concoctionis, ac cætera quæ nihil omnino officiant. Quantitas vero cibi ea ſit, vt illa minime grauetur ſtomachus imbecillis ex inedia quæ præceſſit, atque vt bene concoctus cibus facile in ſubſtantiam aliti conuertatur. Si autem peracta curatione, inflammatio cognoſcetur in iecore & in habitudine ſanguinea, quod erratum in curatione fuerit, confecta decoctione nimis intenſa, neceſſe eſt alterari iecur atque refrigerari ſyrupo aut aqua endiuiæ, aut re alia, quæ refrigerat, aut venam incidi, vt conueniet. Ad tuendam vero valetudinem ex quouis morbo, præſertim ex morbis cronicis, & qui vix euelli poſſunt, vt eſt podagra, poterit curatus procedente tempore quarto aut ſexto

xto quoque die ſumere aquam ſecundam decoctionis ligni, vel ſyrupum, quod eſt multo vtilius. Quod ſi per legitimam ligni curationem quadraginta dierum, non receperit quis integram ſalutem, debebit poſt aliquot menſes, aut etiam annos repetere ipſam curationem, atque ſi opus fuerit, tertio aut quarto, de integro curari eadem ligni medicina eodemque ritu. Neque quicquam inde timendũ eſt incolumitati: nã adeo eſt præclara hæc medicina & ſalutaris, vt ſi rite adminiſtretur, non modo non officiat ſæpius ſumpta, ſed membra quoque omnia foueat, recreet, ac roboret, corpusque per illam deducatur ad perfectam habitudinem, ac fere iuueneſcat.

Atque hæc nobis pertinere viſa ſũt ad communem generalemque rationem huius medicinæ ligni ſancti. Poſt hæc de vniuerſis morbis, de ætatibus, de complexionibus ſigillatim atque ordine præcipiemus. De ratione autem ipſorum morborum, nihil attinet hoc opere diſputare, de quibus plurimi atque,

præclari authores tractauere, ſed in ſingulis morbis demonſtrabimus diligenter quo pacto curandi ſunt hac medicina. Iamque modum ponemus primo huius operis libro, ſi prius quaſi corollarium illi addemus, rationem diuerſæ operationis ligni ſancti.

¶ Quare diuerſæ contingũt operationes ex medicina ligni ſancti. CAP. XXX.

Lignum ſanctum diximus eſſe naturæ atque complexionis calidæ in ſecundo gradu, ac ſiccæ. Quamobrem non mirum eſt, ſi curentur illo morbi & egroti humidę naturæ ac frigidæ. Sed difficile illud videtur, quod nihil minus ſubueniat ſiccis calidiſque morbis & ęgrotis. Quare autem id fiat nos ratione cognouimus, & vſu atque experimentis. Cauſa vero diuerſæ operationis, vt ſupra tetigimus, eſt varia confectio ipſius medicinæ. Remiſſior enim decoctio ligni ſancti facit vt ꝓpriæ ipſius qualitates remiſſæ transfundantur in aquã decoctionis, qualitates vero aquæ minus tranſmutentur vigore ipſius ligni. Quo fit, vt ex vtroque compo-

ſita

ſita decoctio ad hunc morbũ remiſſa, multo minus habeat ex qualitatib. ligni, multo plus ex aquæ qualitatibus. Ac propterea talis decoctio, ratione commixtionis non iam calida & ſicca eſt, ſed humidæ potius & frigidæ qualitatis: quia compoſita qualitate coniuncta cũ propria virtute atque potentia naturali ipſius ligni, iure ac merito ea medicina morbos curat & ęgrotos calidæ ac ſiccæ naturæ, humectatiuãque vim habet, & refrigeratiuã. Sed & ratione portionis ligni & aquę decoctionis, humidam induit decoctio, & frigidã qualitatem, dum pars modica ligni cũ aquæ maxima parte coniungitur, vt exigua ligni quantitas intenſiua ſuperetur a quantitate aquę nimium extenſiua, atq; ita decoctio accedat magis ad aquæ qualitates. Itaque ſiccum quidem & calidum eſt id, quod decoquitur, ſed decoctio trahi arte poteſt propter aquam, in contrarias qualitates. Præcipua tamen cauſa, quod tam mira operatur hæc medicina, non tam qualitates ſunt, quam propria natura, vt diximus, & vis ipſius ligni, veri ſancti & ſalutaris.

DE LIGNO SANCTO.

PRAEFATIO.

OC secũdo volumine de singulis morbis vt dictum est, sumus tractaturi, curandis per ligni sancti medicinam. Constituimus vero propriam curationem in vnoquoque morbo, non solum quæ ad morbum ipsum pertineat, sed quæ cuique conueniat habitudini seu cõplexioni ex diuersis quatuor corporum humoribus, sanguine, bili seu cholera, pituita, seu phlegmate, atra bili seu melancholia. quæ item conueniat cuique ætati, quæ firmo corpori, quæ imbecillo. Incipiemus autem ab eo capitis morbo, qui & molestissimus est, & curatu multo difficillimus.

¶De cephalea seu hemicrania.

CEphalea, morbus, vt ait Celsus acutus ac pestilens, hemicrania etiam dicitur, quód frequentius certam partem capitis infestet, licet varijs locis, semper tamen qua caput capillo tegitur. Hic morbus varius est, ac multiplex malum.

Nos

Nos autem de dolore illo tractabimus, qui maxime vehemens est, & perniciosus, & qui vix curatur aliqua medicina. Eius mali & si multæ causæ sunt, potissima tamen est causa interna, vt dolor ex ipso corpore nascatur, siue ex solo capite oriatur malum, seu ex capite & ex alio membro, vt est lien seu splen, iecur seu hepar, stomachus, vulua, quæ & matrix dicitur, & similia. E stomacho vero præcipue oritur is morbus, vt præcipit Auicen. prima tertij, cuius signum est, quod plerunque fit dolor in priore parte sincipitij. nam qui in margine ipsius sincipitij fit, hunc vulua maxime producit. In dextra autem parte capitis ex iecore transfunditur, ex liene in sinistra, vt docet Auicen. eodem loco. Quoniam vero ex causis morbi materialibus quę cronicum facit morbum, seu diuturnum, est phlegma, aut melancholia, de hoc morbo cephaleæ primum dicam, quum a phlegmate concitatur: siue is humor per se talis sit in corpore, ac (vt aiunt) radicaliter, siue talis sit in ratione alterius humoris, per vlteriorem combustionem vel Cap. 7.

resolutionem, seu etiam talis sit humor ab ineunte ætate, seu succedente tempore mutatus ob qualitatem regionis, vel propter sex res non naturales.

¶ Curatio cephaleę, phlegmate existente in causa, in iuuene cholerico vel sanguineo.

IMminuta primum causa morbi antecedente, humore videlicet phlegmatico, iuuenis eius complexionis, si imbecillus sit, hoc modo curetur, Cibetur tota curatione diæta resumptiua, ab initio & per totum incremẽtum curationis, tam in prandio q̃ in cœna, sumens tres vncias panis bis cocti, & tantũdem carnis elixæ. In statu tres vncias panis, duas tantum carnis, post redeat ad tres carnis vncias in declinatione, ac demum quatuor etiam vncias esse poterit æger circa finem curationis, vt non subito, vel nimis minuatur cibus, vel nimis augeatur. Neque enim ex multa fame, vt Celsus ait, nimia satietas, neque ex nimia satietate fames idonea est. Sumatur autem in potu mane & vesperi aqua ligni sancti alterati-

ua

uâ, vt dicemus. Syrupus vero talis fiat. Ponatur in fictili seu testaceo vase, semilibra ex ramentis ligni, maneatq; in infusione horas duodecim in aqua fontanæ quindecim librarum, deinde ferueat infusio ad ignem carbonum, donec redeat decoctio ad libras octo: post coletur, ac reponatur in vitreo vase bene operto. Ex eo syrupo sumat ægrotus tam mane, quam vesperi vncias quatuor ab initio curationis vsque ad statum. In statu autem & deinceps vncias sex. Sumatur vero syrupus calefactus. In potu talis fiat aqua secunda, ramenta ligni compressa post decoctionem syrupi ponantur in vitreo vase in aquam viginti librarum, hæc ferueat in gemino vase ad ignem lignorum, donec redeat ad quindecim libras. post hæc coletur, ac reponatur in vitreo vase bene operto.
Ex hac aqua bibat æger in prandio & in cœna quantum placuerit. Ea enim refrigerabit calidam iuuenis habitudinem. Si autem horreat bibés aquæ amarorem, tépe retur amaror ipse admixtis aquæ coriandris, vt superius demonstrauimus. In robustiore vero iuuene idem seruetur

modus curationis, præterquam, quod audacius minui poterit quantitas cibi, augeri vero syrupi per totam curationem. In hoc enim fortior est calor vitalis, faciliusque ac melius fit concoctio.

¶ In iuuene phlegmatico, vel melancholico.

CIbetur is iuuenis, si imbecillus sit, dieta resumptiua, vt supra dictũ est. Caro autem fit assa, non elixa, ammoto crusto superiore. Si vero fuerit robustior, diæta vtatur regulari. Syrupus autem & aqua secunda vim habeant calefactiuam, fiantq; in hunc modum. Ponatur semilibra ex ramentis ligni in vase fictili, in aquæ fontanæ libras quindecim, maneatque in infusione horas duodecim: tum ferueat infusio, donec decoctio redigatur ad sex libras, post hæc coletur, seruetur- que, vt docuimus, atque hic syrupus sumatur ab initio curationis, & per totũ incrementum. In incremento vero vsque ad declinationem redigatur eadem decoctio ad quatuor libras. Secunda aqua in potu talis sit, compressa ligni ramenta post sy-

rupi

rupi decoctionem ponantur in aquæ fontanæ libras viginti, ferueatq; decoctio donec ad decem redeat libras, eaque, vt supra dictnm est, vtatur in potu ægrotus tota curatione in prandio & in cœna.

¶In sene cholerico vel sanguineo.

H Viusmodi senex si imbecillus sit, ac resolubilis, imminuta pri' causa morbi antecedēte, cibetur diæta resumptiua tota curatiōe, etiam cum contuso gallinæ aut caponis, panis vero præbeatur bis coctus, vel bene coctus, quā tum in iuuene constituimus eiusdem complexionis. Syrupus pro hoc sene talis fiat, semilibra ex ramentis ligni in aquæ libras quatuordecim pōatur in vase testaceo, maneat in infusione, vt supra, ferueatque infusio ad ignem carbonum, donec ad septem libras redigatur decoctio. Ex hoc syrupo sumat æger tam mane quam vesperi ab initio vsque ad mediam curationem vncias quatuor, in reliqua curatione semilibram. Intra curationem vero deiectiones seu euacuationes, nō negligantur, vt mor-

bo conueniet & ægroto. aqua secunda vtatur in potu, vt de phlegmatico iuuene dictũ est tota curatiõe in prãdio & in cœna.

¶ Curatio melãcholia existẽte in causa in iuuene cholerico, vel sanguineo.

I Mminuta primũ causa morbi antecedente, cibetur talis iuuenis diæta resumptiua. Syrupus vero sic fiat, ab initio ad mediam curationem fit semilibra ligni, aquæ infusionis libræ quindecim, maneant ligni ramenta in infusione horas duodecim. ferueat infusio in balneo Mariæ, donec redigatur decoctio ad vndecim libras. Seruetúrque vt supra in vitreo vase. Ex eo syrupo sumatur tam mane quã vesperi, semilibra. In secunda aqua, in potu sint aquæ libræ viginti. ferueatque infusio donec redigatur decoctio ad sexdecim libras, reponatúrque ac sumatur, vt supra. A statu curationis vsque ad finem, syrupus fiat ex semilibra ramentorum ligni, & aquæ infusiõis libris duodecim. maneat infusio, ferueat, & reponatur vt prior syrupus. Intentio tantum decoctionis maior

ior ſit, vt duodecim libræ redigãtur ad ſeptem. In ſecunda aqua in potu eadem quoque ſeruentur, quæ in priore decoctione, niſi quod quindecim ſint libræ aquæ infuſionis, atq; decoctio redeat ad duodecim. Intra curationem vero non omittãtur euacuationes neceſſariæ. Si autem paulo robuſtior iuuenis ſit, eadem ſeruentur in curatione, niſi quod minor aliquando, cibus ſumendus eſt.

¶ In iuuene phlegmatico vel melancholico.

C Ibetur talis ægrotus tota curatione diæta regulari. Pro ſyrupo ſit ſemilibra ligni, aquæ libræ decẽ, fiat infuſio vt ſupra. tum ferueat in fictili vaſe ad ignem carbonum, donec decoctio ad quinque redeat libras. Eo ſyrupo vtatur ægrotus ab initio vſque ad mediã curationem, ſemilibram ſumens mane ac veſperi. Pro aqua ſecunda in potu ſint libræ quindecim aquæ, redigaturq; decoctio ad decẽ. Ab incremẽto autẽ vſq; ad finẽ intẽſior ſit decoctio ſyrupi, vt decem libræ infuſionis ad tres redigantur. Sumãtur vero ex eo ſyrupo tam mane quã veſperi vnciæ. 8. In-

tensior item fiat secunda decoctio, vt decem aquæ libræ ad sex redeant. Si autem siticulosior sit ægrotus, secundaque aqua post syrupum nõ sufficiat in potu ex compressis ligni ramentis, fiat prima ligni decoctio in potu ad hunc modum, vnciæ tres ex ligni ramentis ponantur in infusione in vase fictili in libras quindecim aquæ, ferueatq; infusio, donec decoctio ad decem redigatur libras, coleturque ac reponatur, vt sæpius dictũ est. Atque hæc prima aqua remissioris decoctionis suppleat in potu defectum aquæ secundæ.

¶ In sene cholerico vel sanguineo.

SI is senex imbecillus sit, imminuto prius humore melancholico, cibetur diæta resumptiua, vt senex phlegmaticus. Syrupus pro eo per totam curationem fiat calefactiuus, ad hunc modum, ponatur ex ramentis ligni libra integra in vase fictili, in aquæ libras quatuordecim. fiat infusio, vt supra, ferueatque quousque redigatur ad libras septem. Ex eo syrupo tam mane quam vesperi sumatur

tur ſemilibra. Pro aqua ſecunda in potu, ramenta primæ decoctionis cõpreſſa ponantur in vitreo vaſe in aquæ libras viginti. Ferueat ipſa ſecunda infuſio in balneo Mariæ donec ad quindecim redeat libras. Si vero paulo ſit æger validior, cibetur interdum diæta regulari, augeaturque potio ſyrupi duabus vncijs, vt octonas ſumat vncias per incrementũ & ſtatum curationis.

¶ In ſene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur huiuſmodi ſenex tota curatione, diæta regulari, pane bis cocto & vua paſſa. Ad ſyrupum ſit libra integra ligni, aquæ libræ ſedecim. fiat infuſio de more, ferueatque ad ignem carbonum, donec redeat decoctio ad ſeptem libras. Coletur de more ac ſeruetur. Ex eo ſyrupo ſumat ægrotus mane ac veſperi, ab initio curatiõis vſque ad incrementum, vncias quatuor, deinceps vſque ad finem, ſumat ſemilibram. Pro ſecunda decoctione in potu, ſint aquę libræ viginti, redigaturque decoctio ad decem & octo. Si autem robuſtior ſenex fuerit, augeatur potio

ſyrupi duabus fere vncijs. Secundaque decoctio fiat paulo intēſior, vt redeat ad ſexdecim libras.

De vigilia immodica.

L Onga & immodica vigilia ex aliqua prouenit quatuor cauſarum hoc eſt, vel a nimia ſiccitate, vel ab intemperato calore, vel a cholera rubea aut nigra, vel a phlegmate ſalſo. Pręcipue tamen in cauſa eſt ſiccitas cerebri, dū vel a calido iecore, vel ex aliqua materia calida per ſe aut per accidens, calidi vapores exhalantur, ac cerebrum per ſe ſiccum magis exiccant. Primū igitur in huius morbi curatione cauſa frangatur antecedens. Deinde ſingulæ complexiones & ætates curentur in hunc modum.

Curatio vigilię, in iuuene cholerico vel ſanguineo.

C Ibetur talis ægrotus carne pulli elixi cum frigidis herbis. Sumat vero in potu ſaltem duos menſes, aquam decoctionis ligni ſancti, quæ talis fiat. Ex ramentis ligni ſint vnciæ tres per menſem, deinde quatuor vnciæ alio in

menſe,

mēſe, aquæ libre viginti, fiat infuſio, ac feruea tin balneo mariæ, donec redeat decoctio ad quindecim libras. Hæc vero aqua in potu ſumpta, alterabit intemperiem, ſeu diſcraſiam membri dolorem immittentis. Corrigit enim atque inſtaurat lapſa membra ex quacunque cauſa. Neque autem id cuiquam incredibile videatur, quod nos & alias experti ſumus, & præcipue in clariſſimo viro Camillo Muſettula, quē quum immenſa vigilia ex iecoris caliditate pene conſumpſiſſet, ſola potiōe hac ligni ſancti alterante, refrigerato iecore, ſublata vigilia eſt, ac perfectæ ſaluti reſtitutus. quod illi quoque fuit ſummo miraculo.

¶ In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur huiuſmodi iuuenis, vt ſuperior, ſed parcius aliquāto. pro eo autem fiat talis ſyrupus. Sint ligni vnciæ quatuor, aquæ duodecim, ferueat infuſio in balneo marię, donec redeat decoctio ad vncias ſeptem. Ex hoc ſyrupo ſumat æger per totam curationem vncias ſex mane tantū. Aqua ſecunda in potu fiat, vt in iuuene ſuperiore.

¶ In sene cholerico vel sanguineo.

S Enex si huius complexionis fuerit ab ineunte ætate, imminuto prius humore noxio, si sit in causa, cibetur diæta resumptiua, fiantque pro eo syrupus & aqua secunda, quæ alterent illius complexionem, pro syrupo fit ligni semilibra, aquæ libræ viginti. ferueat infusio in balneo Mariæ donec ad quindecim libras decoctio redigatur. Inde sumat ęgrotus mane ac vesperi semilibram tota curatione. Pro secunda decoctione ramenta ex priore decoctione pressa ponãtur in aquæ libras vigintiquinque, hæc ferueat in eodẽ balneo: donec ad viginti redeat libras. Quod si aqua ipsa secunda non sufficiat ad potum ob sitim nimiam senis, fiat aqua prima in potu, qualis descripta est in iuuene cholerico.

¶ In sene phlegmatico vel melancholico.

EAdem in hoc sene seruentur, quæ in superiore. Nam licet complexio per se humida sit, humectandus tamen est ob morbum siccissimum.

De

¶De perturbatiõe intellectus, defectu & amissione memoriæ.

PErturbatio intellectus & defectus memoriæ, non differunt, nisi per maiorem aut minorem vim causæ facientis morbum, & per diuersas capitis partes, & proprias sedes. Conueniunt vero ĩ materia & noxio humore, vnde oritur morbus. Atque de ea perturbatione intellectus hic precipimus, quę sine febre est quũ ex phlegmate putrido fit, vel ex cholera. Speciesque illas notamus huius morbi, in quibus communitas est in causa morbi pluribus membris principalibus, in quibus præcipua sunt iecur & cerebrum. Et iecoris quidem caliditate fit morbus, dum comburit humores, ac cinericios reddit, gignitque choleram nigram, ex qua morbus hic nascitur. Sed & cerebrum solum nonnunquam est in causa, ob sui intemperiem seu discrasiam. Nam eius frigiditate augetur phlegma. Sępe etiam, vt diximus, vtrunque membrum est in causa, & plerunque alia membra, ex nimia frigiditate aut humiditate, quæ solent morbum

afferre, vt prima tertij tradit Auic. In quacunque autẽ specie huius morbi maxime conuenit curatio ligni sancti, quoniam tenui opus est materia in nutrimento, ob virtutem ligni nutritiuã, & in hoc morbo valde noxia est repletio ex cibo & potu, maximeque aduersatur sensui animæ interiori. Auic. ibidem præcipiente. Sed & ob id vtilissima est ligni sancti medicina, quod exiccat, & tenuat sanguinem, & temperate calefacit. Atque ita sensus interior purgatur & instauratur, vt eodem loco præcipit Auicenna. Primum autem omnium in huius morbi curatione imminuatur causa antecedens noxius humor.

¶ Curatio perturbationis intellectus & amissionis memoriæ, phlegmate existẽte in causa, in iuuene cholerico vel sanguineo

Huiusmodi iuuenis cibetur tota curatione diæta resumptiua, si imbecillus sit. Syrupus ꝓ eo fiat ex ligni semilibra, aquæ libris octo. Ferueat infusio in vase fictili ad ignem carbonum, donec redigatur decoctio ad quatuor

tuor libras. Hoc vtatur ægrotus ab initio vſque ad mediam curationem, quatuor ſumens vncias mane ac veſperi. In ſecunda decoctione, in potu ſint aquæ libræ duodecim, redeatque decoctio ad ſeptem. Reliquo tempore curatiõis ſyrupus fiat ex eadem ligni & aquæ menſura, ſed intenſior ſit decoctio, vt ad tres tantum redeat libras, ſumatque inde ægrotus mane ac veſperi ſemilibram. Secunda decoctio in potũ fiat ex decem libris aquę, atque ad ſeptẽ redigatur. Si autem validior ſit iuuenis, eadem ſeruentur, niſi quod minuenda cibi quantitas eſt, augenda ſyrupi.

¶ In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CIbetur huiuſmodi iuuenis, ſi imbecillus ſit, dieta reſumptiua vſque ad mediam curationem, deinceps vtatur dieta regulari vſque ad finem, niſi deficientibus viribus, ad reſumptiuam ſit aliquando redeundum. Pro eo in tota curatione fiat ſyrupus ex libra integra ligni, aquæ libris decẽ, ferueatque infuſio in fictili vaſe ad ignẽ carbonũ donec ad quiq; libras redeat decoctio. Inde ſumat ęgrotus

mane ac vesperi initio curationis vncias tres, in incremento quatuor, reliquo tempore semilibram. Secunda decoctio in potu fiat ex aquę libris duodecim, quę ad decem redeant feruendo.

¶ In sene cholerico vel consanguineo.

Cibetur senex hic tota curatione si sit imbecillus, dieta resumptiua, fiatque pro eo syrupus ex libra integra ligni, duodecim aquæ, ferueat infusio in vase testaceo ad ignem carbonum, donec ad libras septem redigatur. Hoc senex vtatur vsque ad mediam curationem, sumés mane ac vesperi vncias quaternas. Secunda decoctio in potu ex duodecim aquæ libris feruendo redeat ad decem. A statu, & deinceps, syrupus fiat ex vna libra ligni, decem aquæ, redigaturque decoctio ad libras quinque. Sumatque inde ægrotus, tam mane quam vespere semilibram. Secunda decoctio in potu ex libris duodecim redigatur ad octo. Si autem robustior sit senex, cibus est pro illius viribus minuendus.

¶ In sene phlegmatico vel melancholico.

Huius-

HViusmodi senex cibãdus est, vt vires, aut imbecillitas exegerint, dięta vel regulari vel resumptiua, vel alternis. Pro eo syrupus tota curatione fiat ex libra integra ligni, aquę libris decẽ, redigaturque decoctio ad quatuor libras, feruendo ad ignem carbonum in fictili vase. Inde sumat æger mane ac vesperi vsque ad mediam curationem vncias quatuor, deinceps vsque ad finem semilibram. Secunda decoctio in potu fiat ex aquæ libris decem, ad septemque redigatur. Si autem senis vires maiores sint, vti poterit tota curatione diæta regulari, & ampliori syrupi potione.

¶ Melancholia existente in causa, in Iuuene cholerico vel consanguineo.

SI imbecillus sit talis iuuenis, vtatur diæta resumptiua per totam curationem, fiatque pro eo syrupus ex ligni semilibra, & aquæ libris octo. ferueat infusio in vase fictili, donec redigatur decoctio ad sex libras. Inde sumat ægrotus ab initio vsque ad mediã curationem, vncias quatuor tam mane quam

vesperi,reliquo tempore semilibram. Secunda decoctio in potu fiat ex libris aquæ sexdecim,ferueatque in balneo mariæ quousque ad 12.redigatur.validiori vero iuueni tenuior præbendus est cibus.

¶ In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Ibetur is iuuenis dięta regulari tota curatione.Si autem sit imbecillior, in statu curatiõis & deinceps diæta vti poterit resumptiua. Syrupus pro eo vsque ad mediam curationem fiat ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, ferueatque infusio in vase fictili, redigaturque ad sex libras. Inde sumat æger manè ac vesperi semilibram. Secunda decoctio sit ex libris quindecim aquæ, ferueat in balneo marię,redeatque ad libras duodecim. In statu & deinceps pro syrupo sit libra integra ligni, decem aquæ, redigaturquæ decoctio ad quinque libras, feruens in vase testaceo, semilibramque sumat æger vtraque potione tam matutina quam vespertina. In secunda decoctione sint libræ sexdecim aquæ, redeantque feruendo in balneo mariæ ad tredecim libras.

¶In sene cholerico vel sanguineo.

DIęta resumptiua cibetur hic senex tota curatione, fiatque pro eo syrupus ex ligni semilibra, libris aquæ decem, redigaturque ad libras quinque decoctio, feruens in fictili vase. Sumantur vtraq; potione vsque ad statum vnciæ quatuor, in statu & deinceps vnciæ sex. Ad secundam decoctioñe in potu libræ quindecim aquæ feruentes in balneo mariæ ad decem redigãtur. Si aũt sit robustior senex, intensior fiat vtraque decoctio, ex vna scilicet libra.

¶In sene phlegmatico vel melancholico.

IVxta, vel vires, vel imbecilitatem fiat ab hoc sene diæta regularis aut resumptiua. Syrupus pro eo fiat per totam curationem ex vna libra ligni, decẽ aquæ feruens in vase fictili, decoctio redeat ad sex libras. Inde sumat senex vtraque potione semilibram, si vis hepatis concoctiua id tolerat. Secunda decoctio fiat ex libris sexdecim aquæ, redigaturque ad duodecim. Si autem secunda decoctio non sufficiat ad sitim senis & iuuenis, fiat prima decoctio in potu in balneo mariæ

ex ligni vncijs tribus, aquæ libris quindecim, quæ ad decem redigantur.

¶ De melancholia.

Elancholię morbus multiplex est. Nos tamen de ea tractam⁹, qua existimatiua vis & cogitatiua perturbatur ꝑpter melancholicum humorẽ noxium, fitq; adustione alicuius ex quatuor humoribus, ob imbecillitatem splenis, aut ꝑpter iecoris adustionem, vel alterius membri præcipui vel propter communem adustionem. Eamq; melancholiam curamus ligno sancto, quæ non penitus cõfirmata est & obsoleta, sed quæ vix curatur alijs medicinis. Hoc igitur pacto quisquis eo morbo affectus est, præparetur ad curationem ligni sancti, vt trahatur in habitudinem contrariam causæ morbum facientis. Cibetur æger diæta & cibo apto ad eius morbi curationem, vt medici consueuerunt. Detur autem in prandio & in cœna loco vini per duos menses aqua ligni sancti: quæ talis fiat, ramentorum ligni vnciæ tres, aquæ libræ quindecim, ferueat infusio in balneo mariæ, donec ad decem libras redeat de-

coctio

coctio Post hæc curetur morbus iuxta singulas cõplexiones & ętates, ad hũc modũ.

❡ Curatio melãcholiæ in iuuene cholerico vel sanguineo.

CIbetur is iuuenis tota curatione diæta resumptiua, alterata ad humidũ, oleribus frigidis, vt decet. modus autem cibi sit iuxta vires, item pro cõplexione & adustione membrorum, quæ indigẽt alimento. Pro eo syrupus fiat de more ad hunc modum: sit ligni semilibra, aquæ libræ decem, ferueat infusio in balneo mariæ, atque ad libras quinque decoctio redigatur. Inde sumat æger ab initio curationis vsque ad statum vtraque potione tam mane quam vesperi semilabram in statu, & deinceps vncias octo. Decoctio secunda in potu fiat ex aquæ libris vigintiquatuor, quæ in eodem balneo feruentes redeant ad viginti.

❡ In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Adem seruetur curatio in hac cõplexione iuuenis, quæ in superiore. Hic enim morbus omnino ex

E

aduſtione gignitur, nec admodum diuerſus eſt in diuerſis cõplexionibus, niſi craſſitudine aut tenuitate hũoris noxij. Quã-obrem quo terreſtrior fuerit materia morbi, eo diuturnior erit hæc curatio ſeruãda, quod minus apta ſit humectationi & reſolutioni & euacuationi.

¶ In ſene cholerico vel ſanguineo.

CIbetur ſenex huiuſmodi reſumptiua diæta humectante, vt dictum eſt, ſed tenuiore cibo, quam iuuenis. facilius enim fert ſenex inediam, quam iuuenis. Pro eo ſyrupus fiat per totam curationem ex ligni vncijs octo, aquæ libris quindecim, infuſioque feruens in balneo mariç ad libras octo redigatur. Inde ſumat ęger tam mane quam veſperi ſemilibram. minus vero ſi adſit ſtomachi aut iecoris imbecillitas. Aqua ſecunda in potu fiat ex libris aquę viginti, que in eodem balneo feruentes redeant ad tredecim.

¶ In ſene phlegmatico vel melancholico, eadem ſeruanda de vertigine.

MVltæ quidem ſunt cauſæ vertiginis primitiuæ, atque ex humoribus,

ſed nos eatenus de vertigine tractamus, quatenus fit ex vi corrupta meditationis ſeu imaginationis, ob aliquam cauſam fixam in membro quopiam nobili: veluti eſt caliditas hepatis diſſoluens, aut imbecillitas ſtomachi euaporans, aut etiam totius cerebri euaporatio, aut alia quæpiam intemperies ac diſcraſia in membris ipſis nobilioribus. Et qui hunc morbum patitur, videntur ei locus in quo ipſe eſt, reſque omnes in gyrum verti ac labi, atque alia quædam ſimilia. Quæ ſæpe contingunt ſtudioſis, & vtentibus coitu immodico. Quicunque igitur hoc morbo curandus eſt, præparetur ſaltem per duos menſes, antequam incipiat ſumere ſyrupum ligni ſancti. Vtaturque diæta reſumptiua, ea quantitate, quæ conueniat complexioni & viribus corporis, abſtineatque ab omni cibo, qui in malum chilum conuertitur. Vtatur vero in potu ſemper tam præparationis tempore, quam curationis, aqua ligni ſancti, nec vnquam bibat aquam aliam aut vinum, præſertim phlegmaticus vel melancholicus. Aqua in potu pro ſanguineo iuuenę vel

cholerico fiat ex ligni vncijs quatuor, quæ maneant in infusione diem ac noctem in aquæ libris quindecim, ferueatque infusio in balneo mariæ donec redeat decoctio ad libras decem. Pro phlegmatico vero iuuene vel melancholico aqua in potu fiat ex ligni semilibra, aquę libris sedecim, ferueatque infusio in fictili vase ad ignem carbonum, donec ad libras duodecim redigatur. In sene eadem seruentur, nisi quod & in cibo, & in quãtitate ligni atque aquę ad decoctionem, & in ipsius decoctionis gradu, est habenda ratio virium complexioni, & ætatis. Si autem hoc pacto vertigo non tollitur, adhibeatur eadẽ curatio, quæ descripta est in melancholia.

De epilepsia.

Epilepsia, qui morbus latine dicitur comitialis, si & nõ simplex est, nos tamen de ea morbi specie tractamus, quæ a nonnullis vera epilepsia dicitur, & quæ gignitur a phlegmate. Quãquam & melancholica est nonnunquam in causa. Ex vtrouis igitur humore producatur

ducatur morbus, ac siue propter cerebri, seu propter alterius membri præcipui intemperiem, dummodo contingat ex interna causa materiali ac permanente, sitque id malum diuturnius, nec tolli potuerit alia medicina, curatio fiat per lignum sanctum ad modum quem describimus. Ac primum locus in quo æger curatur, hoc est cubiculum, sit temperate calidum, ab omni strepitu semotum, nec minus illustre.
Sudor prouocetur, sed in capite copiosius, quam in reliquo corpore. Seruetur vero modus diligenter, pro ægroti dispositione, tam in cibo quam in potione ligni, ne inter curandum aut febricula incidat, aut destillatio, aut aliud quoduis accidens aduersum: Nam si rite fiat curatio per lignum sanctum, morbus facile curatur ac tollitur, quod nobis curantibus sæpius contingit. Sed illud pro miraculo habendum est, & est tamen verissimum, quod monialis quædam nobilis ex ordine diui Francisci, in viridi ætate annorum triginta, sanguineæ complexionis, morbum hunc comitialem passa sex annos, quum a me curata esset hac medi-

cina & hoc ritu, diebus vigintiquinque, nec amplius pristinæ salutis prorsus redstita est, nec vnquam postea sensit epilepsiam. Sed & alios innumeros curaui desperatæ salutis. Curatio autem fiat in hunc modum.

¶ Curatio epilepsiæ in iuuene sanguineo vel cholerico.

VTatur hic æger, si non sit imbecillus, diæta regulari ab initio vsque ad mediam curationem, deinceps vtatur diæta resumptiua. & si opus fuerit, etiam regulari, vsque ad finẽ. Syrupus pro eo vsque ad mediam curationem fiat ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, ferueatque infusio in fictili vase ad ignem carbonũ donec ad sex redeat libras, vsque ad augmentum, inde vsque ad statũ ad quatuor tantum libras redigatur. A statu vsque ad finem syrupus fiat alteratiuus hoc pacto: ligni semilibra in aquæ libris decem, maneat in infusione duodecim horas, feruensq; infusio in balneo mariæ redeat ad sex libras. Per totam vero curationem

nem sumatur vtraque potione semilibra syrupi. Aqua secunda in potu tota curatione fiat ex aquæ libris viginti, redigaturque ad quindecim feruens in balneo mariæ. Si autem non sufficiet in potu hæc secunda decoctio, prima fiat aqua in potu ex tribus vncijs ligni, aquæ libris viginti, quæ in eodem balneo ad sedecim redigantur. In sene autem eiusdem complexionis, eadem sunt seruanda, nisi quod & syrupus & aqua in vase fictili decocta poterunt audacius præberi, propter phlegmatis excessũ in ea ætate.

¶ In iuuene phlegmatico vel melancholico.

C Ibetur iuuenis huiusmodi, si robustior sit, diæta regulari tota curatione. Syrupus fiat vsque ad mediam curationem ex libra integra ligni, libris aquæ decem & octo, duodecim horas fiat infusio. Post hæc feruẽdo redeat decoctio ad septẽ libras, post mediã curationẽ, fiat syrupus ex vna cũ dimidia libra ligni, libris aquæ sedecim. infusio vt superior ferueat in fictili vase ad ignẽ carbonũ donec ad libras quinque redigatur. In vtraque

potione sumat æger semilibram syrupi. Secunda decoctio in potu fiat in fictili vase ex libris aquæ viginti, ac feruendo redeat ad decem. Eadem vero in sene seruanda sunt, nisi quod senex, licet facilius inediam sustineat, propter ætatis tamen imbecillitatem subleuari poterit diæta resumptiua.

¶In pueris a quarto ætatis anno vsque ad quartumdecimum.

EA ætate pueri cibentur tota curatione diæta resumptiua, maiore enim indigent alimento. Caro tamen assa præbeatur, non elixa. Quoniam vero difficilis est puerorum curatio, ac vix induci possunt ad sumendas medicas potiones, si nullo pacto poterit præberi puero ęgro syrupus, curandus est sola aqua decoctionis ligni sancti sumpta in potu. Ea vero decoctio in potu puero cholerico vel sanguineo talis fiat, sint ramentorum ligni vnciæ tres, aquæ libræ sedecim, ferueat infusio in gemino vase, donec ad libras redeat duodecim. In phlegmatico autem vel melancholico puero sint ligni vncię quatuor

or, aquæ libræ ſedecim. ferueat decoctio in vaſe fictili ad ignem carbonum, donec ad libras duodecim redigatur. Si autẽ puer facilis fuerit, vt ſumat potionem, pro cholerico quidem puero ſyrupus fiat ex ligni vncijs quatuor, aquæ libris decem. ferueat infuſio in gemino vaſe, ſeu balneo mariæ, donec ad ſex libras redigatur. Sumatq; inde puer tam mane quam veſperi initio curationis vncias duas, in incremento tres, deinceps vſque ad finem vncias quatuor. Aqua ſecunda in potu fiat tota curatione ex aquæ libris quindecim, quæ feruentes in eodem balneo redeant ad decem.
Pro phlegmatico ſyrupus fiat vſque ad mediam curationem ex vncijs quatuor ligni, aquæ libris duodecim, redeatque decoctio ad ſeptem libras feruens in fictili vaſæ, ſumanturq; vtraq; potione vnciæ tres. Aqua ſecũda in potu ex ſedecim libris redeat ad duodecim. A media curatione vſque ad finem ſyrupi decoctio ex libris duodecim redeat ad quinque, ſumanturque vtraque potione vnciæ quatuor. Aqua ſecunda in potu ex ſedecim libris ad nouem redigatur. Si autem vtranque ſyrupi potionem

puer abhorreat, alteram ſaltem ſumat quotidie. Ac ſi amaror ſit nimis moleſtus, leniatur amaror ipſe, vt ſupra docuimus, coriandris ſaccharo conditis, vel ſaccharo tabarzet.

¶In lactentibus infantibus.

FRequentior eſt in hac ætate comitialis morbus, multis de cauſis, ac maxime propter humiditatē. Curatio vero infantis tota eſt in ipſius nutrice conſtituenda. Vt cum affectum fuerit nutricis corpus potione ligni ſancti. affecto etiam lacte atque alterato, quo veſcitur infans, alteretur illius corpuſculum lacte ſic medicato, atq; curetur. Cibetur itaque nutrix diæta reſumptiua, ea tamē quātitate, qua tam ipſa, quam infans poſſit ſuſtentari, & quę recte cōcoquatur, Syrupum ſumat nutrix mane ac veſperi, ſumatque ſemper in potu aquam ſecundam. Qualitas vero & quantitas ſyrupi, item qualitas ſecundæ ſint pro nutricis ætate atque complexione, vt dictum eſt.

De

De paralysi.

Morbus, quem Græci paralysim dicunt, latine dici potest dissolutio, quum membra corporis, amisso natutali vigore dissoluũtur. Id vero quum in toto corpore contingit, Græci appellãt apoplexiam, quum in parte, ac certo membro, hæmiplexiam. Consuetudo tamen obtinuit, quod Celsus refert, vt quocunque modo ea dissolutio paralysis appelletur. Nam non est in morbo ipso alia differentia, quam ex pauco, aut multo humore noxio, vnde vel vnus cerebri ventriculus, vel omnes simul lædantur. Plurimum vero in causa est phlegma viscorum, nec nimis crassum, quo meatus neruorum oppillantur, spiritusque vitales præcluduntur, ne permeent membra. Quapropter lassescentibus neruis membra hebetantur, cum priuatione sensus, & motus voluntarij. Stupor autem & tremor sunt præuiæ dispositiones ad morbũ ipsum, atq; stuporẽ debilitas facit in mẽbro, subtracta virtute spiritus vitalis, tremorẽ vero eadem virtus corrupta,

& tanquam præfocata, atque ab ipſa cerebri origine præcluſa. Huic malo quanto citius fieri poterit, ſuccurrendum eſt ligni ſancti medicina. Atque ſi minus prima curatione tollitur morbus, curatio ipſa iterum eſt, ac etiam tertio & ſæpius repetenda. Neque omittenda hæc medicina eſt, quanuis color in paralytico membro mutatus ſit, quæ res maximam (vt noſtri authores tradunt) oſtendit difficultatem curationis. Fiat autem curatio in hunc modum. Diſponatur æger per dies triginta ad curationem, priusquam incipiat potionem ſumere ſyrupi, vt aqua ligni ſancti vtatur in potu, loco vini, quæ ex ſemilibra fiat ligni, libris aquæ triginta, decoctioque ad viginti redigatur feruens in fictili vaſe. Membrum læſum hoc pacto foueatur. fiat tale balneum: ſumantur cortices radicum althææ, acori, vlmi, brioniæ, cucumeris aſinini, ſingulorum manipulos ſex. Capita liliorum alborum numero decē, ſeminis lini, fœni græci, vtriuſque vnā libram, baccarum lauri ſemilibram, chamæmeli, meliloti, vtriuſque manipulos quatuor, inteſtinorum arietis pinguium

& purgatorum libras decem. ferueant hæc omnia in aqua fontana, fiatque calidum balneum quotidie peracta concoctione ante cœnam. Ex quo balneo suffimentum fiat diligenter paralytico membro. post suffimentum vngatur membrum hac vnctione. Sumantur altheæ vnciæ quatuor, olei sisamini, amygdalarum dulcium, liliorum alborum & cæruleorum, ex singulis semilibram, misceantur hæc omnia, fiatque vnctio, qua actu calida vngatur membrum læsum. deinde inuoluatur cannabina stuppa, fasciaque de more vinciatur. post hæc sumat æger aliquod electuarium resumptiuum, vt est electuarium ex gemmis cum aromatibus, aut talem aliquem cibum, cum quo bibat nonnihil ex ligni decoctiõe in potu. Postquam vero æger ad hunc modum per triginta dies paratus fuerit ad legitimam curationem ligni sancti, curatio ipsa hoc pacto instituatur.

¶ In iuuene cholerico vel sanguineo.

Cibetur hic iuuenis tota curatiõe dięta regulari. Syrupusque pro eo fiat

vſque ad mediam curationem, ex libra vna ramentorum ligni, aquæ ſedecim libris, redeatque decoctio ad libras ſex, feruens in fictili vaſe. Sumatque inde ægrotus vtraque potione ſemilibram. Aqua ſecunda in potu ex viginti libris feruens in fictili vaſe redeat ad duodecim. In ſtatu & deinceps fiat ſyrupus itidem ex vna libra ligni & ſedecim aquæ. fiatque infuſio per horas duodecim, ferueatque in vaſe fictili, donec ad libras quatuor decoctio redigatur, inde ſumantur tam mane quam veſperi vnciæ octo vſque ad declinationem, deinde ſemilibra. Secunda decoctio in potu fiat ex libris aquę decem & octo, quæ feruendo redeant ad nouem. Si autem circa finem curationis refrigerandus fuerit ægrotus ob nimiam caliditatem decoctionis ligni ſancti, fiat ſecunda decoctio ex viginti libris aquæ, quæ ad ſedecim redeant feruentes in gemino vaſe. Atque hoc pacto puella quædam a me curata eſt ex morbo diuturno: a tertio videlicet ætatis anno vſque ad duodecimum, mutato colore corporis, membriſque diſſolutis, ab in-
feriori

feriori furcula vſque ad imos pedes.

¶In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Ibetur talis quoque iuuenis diæta
C regulari tota curatione. Syrupus pro eo fiat vſque ad declinationem ex libra vna ligni, ſedecim aquæ. fiat infuſio per horas duodecim, ferueatque in vaſe fictili, donec ad libras quinque redigatur. Inde ſemilibra ſumatur vtraque potione. Secunda decoctio in potu fiat ex aquæ libris viginti, quæ feruendo redeant ad decem. In declinatione vſque ad finem ſyrupus fiat ex vna libra ligni, aquæ quindecim, feruenſque redeat decoctio ad ſeptem libras. ſumaturque itidem vtraque potione ſemilibra. Ad ſecundam decoctionem in potu libræ viginti aquæ feruendo redigantur ad quatuordecim. Atque hic ſyrupus & aqua in declinatione curationis temperabunt caliditatem, qua corpus affectum fuerit priore ſyrupo calefactiuo, & aqua ſecunda, quibus domãda erat vis morbi.

¶In ſenibus eadem ſeruanda ſunt.

POst curationem vero aliquot diebus, ne curatus recidat in morbũ, cibus quidem communis sumẽdus est, sed qui nihil noxius sit, & quantus facile concoqui possit: potus vero sit ex ligni decoctione, quæ talis fiat: sit semilibra ramentorum ligni, libræ aquæ vigintiquinque, feruea nt vna in fictili vase donec ad viginti libras decoctio redigatur.

De spasmo seu contractione.

DE ea contractione tractamus, quæ ex noxio humore fit, siue in vno membro fiat, siue in pluribus, & quę emprosthtotonus dicatur, opisthotonus, vel tetanus. talemque morbum phlegma sæpius gignit crassius illo ex quo fit paralysis. Itaque de spasmo nunc tractamus, non vt ex siccitate contingit, aut inanitate, ꝓpter vigilias, aut morbũ diuturnũ, sed vt ex noxia gignitur materia, & qui est difficilis curationis. In talis igitur morbi curatiõe priusq̃ sumi incipiat potio ligni sancti, purgãdus est æger, tollẽdaq; aut minuẽda causa morbi antecedens, hoc est noxius humor

phlegmatis

phlegmatis craſſioris, cibo quoque atque alijs obſeruationibus diſponendum corpus ægroti ad legitimam ligni ſancti curationẽ. In ipſo autem curationis initio contracta membra idoneo cataplaſmate fouẽda ſunt, quod bis quotidie actu calidum apponendum eſt. Ipſum autem cataplaſma fiat in hunc modũ. libra vna ligni ſancti in puluerem redigatur, incernaturque, tum ferueat in aqua communi in vaſe fictili duas horas, deinde addantur ex corticibus radicum althææ præparatis, acori, brioniæ, enulæ campanæ, ſingulorum manipulos tres, rurſusque ferueant vna hæc omnia cum ligno ſancto. poſt hæc tondantur in mortario lapideo, atque in formam deducantur cataplaſmatis. Hac autem curatione nos vſi ſumus optimo ſucceſſu, præſertim in Ioanne Cordubenſi milite, ab eaque clariſſima vrbe, parentes noſtri originem trahunt, qui diutino ſpaſmo afflictus fuerat toto corpore, præſertim in octo muſculis ventris inferioris, ac ſæpe a periti ſſimis medicis curatus, nihil profecerat. imo in paralyſin incurrerat & epilepſiam. Is itaque per nos curatione ligni ſancti

præuia, quam diximus, diſpoſitione, & decima curationis die leuatus cruciatu eſt atque dolore, vigeſima vero prorſus eſt morbo liberatus, redditusque perfectæ incolumitati. Hæc autem legitima curatio eſt per ligni ſancti potionem.

¶ In iuuene cholerico vel ſanguineo.

HIc æger, ſi imbecillus fuerit, reſumptiua vtatur diæta tota curatione. pro eo vſque ad mediam curationem ſyrupus fiat ex ligni ſemilibra, aquæ libris duodecim quæ ad nouem redigantur, feruentes in fictili vaſe. Inde ſumatur vtraque potione ſemilibra. ſecũda decoctio in potu ex tredecim aquæ libris redeat ad nouem, feruens in balneo Mariæ. In ſtatu & deinceps fiat ſyrupus ex libra vna ligni, aquæ ſedecim, quæ in vaſe fictili redeant ad ſeptem. Semilibraque item ſumatur vtraq; potione. Aqua ſecunda in potu feruea tin gemino vaſe, atq; ex viginti libris ad quindecim redigatur.

¶ In iuuene phlegmatico vel melancholico.

C

Ibetur is æger tota curatiõe diçta regulari. Pro quo vſq; ad mediam curatiõem fiat ſyrupus ex vna libra ligni, aquæ ſedecim. fiatque infuſio per horas duodecim, ferueatque in vaſe fictili ad ignem carbonũ, donec ad ſex libras redigatur. Sumatque ſemilibram æger tam matutina potione, qnam veſpertina. Secunda decoctio in potu fiat in gemino vaſe, redigaturq; e viginti libris ad decem. In ſtatu, & deinceps ſyrupus fiat ex libra vna ligni, ſedecim aquæ: fiatque infuſio, vt ſuperior, ferueatque in vaſe fictili, donec ad quatuor tantum libras redeat decoctio. Inde ſumat æger vtraque potione, ſi robuſtior fuerit, octo vncias, ſi minus robuſtus, ſex, quatuor vero ſi nimis imbecillus. Aqua ſecunda in potu ex viginti libris feruẽdo redeat ad octo. In ſenibus eadem ſeruanda, niſi ꝙ propter exceſſum phlegmatis in ea ætate, audacius fieri poterit intenſioris decoctiõis ſyrupus & aqua ſecunda. Hæc autem ſpaſmi curatio ſeruanda etiam eſt in tortura oris, cæteriſque morbis, in quibus ineſt contractio.

¶ De fluxu nimio lachrymarum.

DE lachrymarum fluxu tractamus contingenti non natiuo, de eo tamẽ qui diuturnior est, nec facile curatur. Isq; humor, vel e medio cranio, vt ait Auicenna, tertia tertij, vel extra cranium scateat, ac per oculos fũdatur. De cancro autem, aut duritiæ cuiusuis apostematis oculorum tunc tractabimus, quũ de apostemate in vniuersum differemus. Fluxus igitur lachrymarum, hoc ritu curãdus est per lignum sanctum.

¶ In cholerico iuuene vel sanguineo.

CIbetur hic æger tota curatione diæta regulari. Syrupus pro eo fiat initio curationis ex ligni semilibra, aquæ libris decem, quæ in vase fictili feruendo ad sex redigantur. in' incremento & statu fiat syrupus ex semilibra itidem ligni, duodecim libris aquæ, fiatque infusio per horas duodecim, tum ferueat in fictili vase donec ad quatuor libras redeat decoctio. In declinatione fiat syrupus vt initio curationis. Sumatur vero per totam curationem semilibra vtraque potione.

tione. Secunda decoctio in potu ex libris quindecim in eodem vase fictili feruendo redeat ad decem.

In phlegmatico vel melancholico.

EAdem seruetur diæta in hoc ægroto: Syrupus vero fiat ꝓ eo tota curatione ex libra vna ligni, aquæ sedecim, redeatque decoctio ad libras quatuor feruens in fictili vase. Inde sumantur in vtraque potiõe vsque ad mediam curationem vnciæ quatuor, deinceps vsque ad finem semilibra. Aqua secunda in potu ex libris viginti, feruens in eodem vase redeat ad decem. Atque hoc pacto nos inter cæteros curauimus filium viri magnifici Raphaelis Vitalis, ex veteri morbo fluxus lachrymarum cum graui ophthalmia, nec postea recidit vnquam iuuenis in morbum, sed permansit absolute incolumis. In senibus idem seruandus est ritus curationis, habita tñ ætatis ratiõe, vt sæpius admonuimus.

De aurium morbo, auditu videlicet obtuso.

OBtusus grauisque auditus & si multiplex est, de illius tamen generis

morbo hic tractamus, qui ex frigido humore contingit. siue neruo interiore auditus affecto, seu ipsa tantum aure. Is igitur morbus si iam inueterauit, nec alia illi subuenerint remedia, imminuto prius humore noxio, & causa ipsius morbi, hoc ritu curetur per lignum sanctum. Cholericus iuuenis vel sanguineus cibetur initio curationis diæta regulari. A statu autem vsque ad finem diæta sit resumptiua. Ab initio vsque ad augmentum fiat pro eo syrupus ex ligni semilibra, aquæ libris decē. feruecat infusio in fictili vase, donec ad libras quinque redeat decoctio. Aqua secunda in potu, ex duodecim libris ad nouem redigatur. Ab incremento ad finem curationis fiat syrupus ex semilibra ligni, decemque libris aquæ, sed ad tres tantum libras redeat decoctio. Aqua secunda ex libris duodecim ad sex redeat.
Ex syrupo sumatur semilibra, tam mane quam vesperi tota curatione. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari diæta vtatur tota curatione, syrupus pro eo vsque ad declinationem fiat ex libra vna ligni, aquæ duodecim, redeatque

decoctio ad libras quinque. Semilibraque inde sumatur vtraque potione. In declinatione, atque vsque ad finem curationis, in syrupo sit vna quoque libra ligni, ac nouem aquæ, redigaturque decoctio in fictili vase ad tres libras, atque vtraque potione sumatur vna libra. Aqua in potu fiat ex libris aquæ duodecim, quæ decoctę redeãt ad decem. In sene sunt eadem seruanda, nisi quod adhiberi potius debet diæta resumptiua.

¶De nasi morbis, polypo, videlicet alijsque vlceribus.

Polypus est vomica in naso, seu apostema, quod crassius est atque carnosum. Oritur sæpius ex hæmorrhoidibus, definitque in cancrum. Quapropter facilius hæmorrhoides curantur, quam polypus, cancer polypo difficilius. In causa est polypo pituita & atra bilis ex morbi calore corrupta, resoluto tenui humore, crassoq; cõcreto in materiam carnosam. Diminuto igitur ante legitimã curationẽ humore noxio, ammoueat̃ a perito chirurgo q̃tũ fieri poterit materia illa

carnosa, vel ferro, vt a me complures curati sunt, vel cauterio, vel alio quouis instrumento artis aut remedio, ita vt causa coniuncta penitus deleatur, morbusq; non recidat, membrumque suscipiens foueatur curetur emittens. Post hæc ligni sancti curatio adhibeatur. Cholericus iuuenis vel sanguineus diæta regulari cibetur tota curatione. syrupus fiat ex octo vncijs ligni, aquæ libris decem, redeatque decoctio ad quatuor libras. Inde sumatur vtraque potione vsque ad mediam curationem semilibra, reliqua curatione sumantur vnciæ octo. Aqua in potu ex duodecim fiat aquæ libris, quæ ad octo redigantur decoctæ. Si autem robustior fuerit ęger, poterit in syrupi decoctione apponi libra integra ligni. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari quoque diæta vtatur tota curatione. Syrupus fiat ex aquæ libris quindecim, ligni vero vsque ad mediam curationem libra vna & semis, deinceps libra tantum, redigaturque decoctio in fictili vase ad libras quinque. Aqua in potu in eodem fictili vase decocta, ex viginti libris redeat ad quatuordecim. Senibus cibo

bo vtendum est ampliore, propter ętatem imbecillem, remissiore ligni decoctione. Notandum autem, quod eodem syrupo licet polypum ipsum vel vlcerosum vel sine vlcere fomentare vel lauare, vel aliquo instrumento artis decoctionem quoquo modo inijcere atque apponere. Incredibilem enim præstat opem decoctio ipsa extra apposita, diregendo, mundando, solidando vlcera vomicasque.

¶De linguæ spasmo & ranula.

Linguæ spasmus & ranula polypi eodem ritu curandi sunt. Ranulæ vero, si ad cancrum vergit, diligenti manus operatione subueniendum est, & ligni sancti potione.

¶De gingiuarum imbecillitate, de fluxu humoris, de vlceribus, ac dentium commotione.

Gingiuarũ imbecillitas & emollitio, vlceraque, fluxusque humoris, atque commotio dentium, causam habere solẽt a membris principa-

libus affectis. vt ex calidiore cerebro humores nimios attrahente, refundenteque gingiuis, quibus humoribus noxijs illę cor rumpuntur: ex adusto etiam iecore stomachoque affecto, humores corrumpente, qui permaneant ad ipsas gingiuas. Causa igitur cognita morbi, si alia remedia nō subuenerint, imminuta prius ac fracta ipsa morbi causa, ligni sancti curatio adhibeatur, ad hunc modum. Cholericus iuuenis aut sanguineus, diæta cibetur resumptiua, sed tenui, quantum complexio patitur, tota curatione. Syrupus pro eo fiat vsque ad mediam curationem ex libra vna ligni, aquæ duodecim, redeatque decoctio feruens in fictili vase ad sex libras. reliqua curatione fint cum vna libra ligni, quindecim aquæ, ac redeat decoctio ad quatuor libras. Atque in vtraque potione sumatur libra semis. Aqua in potu ex libris viginti decocta redeat ad quindecim. Phlegmaticus vel Melancholicus iuuenis cibetur diæta regulari vsque ad mediam curationem, deinceps resumptiua. Syrupus pro illo fiat tota curatione ex libra vna ligni, duodecim aquæ,

aquæ, fiatque infusio per horas duodecim, inde feruens in fictili vase ad quatuor libras decoctio redigatur. In secunda decoctione libræ aquæ vigintiquinq;, ad quindecim redeant in eodem vase feruentes. In senibus idem seruandus est ritus, habita, vt toties diximus, ætatis ratione. Adhibeatur præterea gingiuis frequẽs lotio, atque omnibus horis, vel ex decoctione ligni, vel alio quouis humore medicato ad morbum pertinente. Percoctus autem aut bis coctus panis, propter putres gingiuas macerandus est vel iure pulli vel aqua syrupi.

¶ De pectoris morbo asthmate, hoc est difficili anhelitu.

ASthma, hoc est difficilis respiratio atque anhelitus, non simplex est morbus, atque in, 4. species distribuitur: omnibus tamẽ eadem potest causa cõtingere humoris noxij. Atq; in senibus quidẽ non est fortasse morbi materia dissolubilis. Quũ tñ ex viscoso hũore fact⁹ ẽ asthmatis morb⁹, licet

peruetus ſit, ſi non profuerunt aliæ medicinæ, tenuata prius morbi materia, & imminuta, ligni ſancti curatio adhibeatur, In ligni autem decoctione admiſceri licet palmarum fructus, quos dactylos dicunt, hyſſopus aliaque ſimplicia, vtilia morbo. Eademque facienda curatio eſt in veteri tuſſi, apoſtemate, ceteriſque pectoris morbis aſthmati ſimilibus. Ante legitimam vero ligni curationem, æger hoc pacto præparetur, vt duos circiter menſes, vtatur quidem conſueto cibo, ſed talis, qui & facile concoquatur, nec excitet morbum. In potu autem, loco vini ſumatur ligni decoctio, quæ talis fiat. Sint vnciæ tres ligni, aquæ libræ viginti, fiat infuſio per diem & noctem, inde ferueat in vaſe fictili ad ignem carbonum horam vnam, tum ponatur in decoctione hyſſopi manipulus vnus, dactylorum libra ſemis. poſt hæc rurſus ferueat, donec ad quindecim libras redeat decoctio: legitima vero curatio talis fiat. Cholericus iuuenis vel ſanguineus cibandus eſt vſque ad mediam curationem diæta regulari, deinceps reſumptiua. In ſyrupo

rupo ſit libra vna ligni, aquæ duodecim, hyſſopi & dactylorum quantum oportebit, fiat decoctio in fictili vaſe, redigaturque ad ſex libras vſque ad mediam curationem: deinceps ad libras redeat quinque. Sumanturque vtraque potione vnciæ quatuor. Aqua ſecunda ex libris viginti ad quindecim redigatur. Phlegmaticus iuuenis vel melancholicus vtatur tota curatione diæta regulari. Syrupus fiat ex libra vna ligni, aquæ viginti, redeatque decoctio feruens in fictili vaſe ad libras decem. poſt hæc apponatur in decoctione hyſſopi & dactylorum, quantum ſat fuerit, agarici vero drachmę duę. tum feruere pergat decoctio, donec ad ſeptem libras redigatur. Ex eo ſyrupo ſumatur tam mane quam veſperi ſemilibra vſque ad augmentum, deinceps vſque ad finem curationis vnciæ octo. Aqua ſecunda in potu ex vigintiquinque libris redeat ad decem & octo appoſitis in decoctione dactylis, aut tale aliquid pectori vtile. Eadem vero in ſenibus ſeruanda ſunt, habita ætatis ratione. Ac licet non poſſit in ea ætate ſalus reſtitui ab eo

morbo non tamẽ deserendi sunt senes vel decrepiti. Continendus enim est curatione in senibus morbus, ne augeatur.

De phthisi, hoc est tabe.

ET si tabes, letalis morbus, qui phthisis Græco nomine dicitur, nullam habet spem certam ab arte medica, non tamen est omnino illius curatio desperanda, præsertim initio morbi, atque vsque ad statum: nec propter incertam spem curationis, destituendus est æger ope medicinæ, vt certissime pereat, vt Galenus præcipit in Methodo in libro de ingenio sanitatis. In recenti igitur morbo, atque per incrementum, seruari præcipimus legitimam curationem, quæ ab artis authoribus tradita est. Ligni vero sancti medicinã contendimus esse huic morbo salutarem, cum præstet hoc lignum simplicibus vniuersis, quibus medicina vtitur, vt priore libro docuimus, atque ex omnibus qualitatibus, aduersisque omnes operari potest, ob variam ipsius medicinæ confectionem, multiplicique

sua ac salutifera virtute, modis omnibus male affecto corpori subuenire. Calida enim vi & sicca viscosas materias incidit, ne pulmonem corrumpant, vlcera vero ipsius pulmonis exiccat, purgat, integrumque pulmonem reddit. frigida vi & sicca solidat, ac fluxum sanguinis, si quis est, restringuit. frigida & humida vi humectatis atque refrigeratis, febrem ossium frangit, humidum quoque vitale reficit ac fouet. Itaq; quoniam huic morbo varia est adhibenda medicina, varijque necessarij sunt effectus, vt Auicen. præcipit prima quarti de hectica curatione, nulla potest alia medicina curari tam commode phthisis ipsa quam ligno sancto, in quo diuersæ virtutes & operationes, maximeque salubres. Quoniam vero multa sunt hecticæ communia cum phthisi, eadem erit curatio seruanda in vtroque morbo, vbi eadem erit ratio vtriusque, vt eo tantum differant, quo excedens & excessum, Autore Isaac secundo libro de febribus. Et quũ eadẽ causa est hecticæ, quæ phthisis, vt idem autor tradit. 3. libro. Quum igitur hectica febris nõ ha-

bet aliam rationem a phthiſi, ſed illius eſt potius accidens quoddam, idem ſeruãdus eſt modus in curatione. Illo tamen imprimis pręcepto ſeruato Auicénæ prima quarti, vt ſi cauſa hecticæ fuerit apoſtema, aut læſum aliter aliquod membrum, in eo primum curatio adhibeatur, cauſaque auferatur morbi, & origo. Pręterea eadem inſtituatur curatio in hectica & in phthiſi, ad hunc modum. Ante legitimam ligni curationem duos circiter menſes, præbenda ægro ſunt electuaria iuxta artem, vel ſyrupus, vt morbus exegerit. In potu autem, loco vini ſumatur ab ægroto decoctio ligni, quæ talis fiat. Ponantur in aqua hordei purgati vnciæ tres ex ramentis ligni. ibique permaneant quatuor horas, deinde proiecta aqua ipſa hordei in qua fuerat lignum, in alteram rurſus hordei aquam ponantur ipſa ligni ramenta, ſintque aquæ ſedecim libræ, ferueatque infuſio hæc in gemino vaſe, donec ad libras vndecim redigatur. Poſt hæc ad legitimam curationem aptius erit ægri corpus tam diu affectum, aſſumpta huius ligni Sancti decoctione. Cholericus
iuuenis

iuuenis vel ſanguineus cibetur diæta reſumptiua, addito etiam contuſo pullo, vel iure pulli conſumpti: pro ægri corporis imbecillitate ſyrup⁹ huiuſmodi fiat. Ramentorum ligni vnciæ quatuor, aquæ hordei purgati ſint libræ decem. fiat infuſio per duos dies & noctes, poſtea ferueat in gemino vaſe, donec ad libras ſeptem redigatur. inde ſumatur in potione libra ſemis. Si autem intentio magis ad vires ſit, quam ad morbum, vna tantum ſit quotidie potio ſyrupi, vt largius poſſit æger cibari, meliuſque concoquere. Si magis ad morbum eſt intentio, duæ ſumantur ex more ſyrupi potiones, mane ac veſperi. Quod ſi electuarium præberi viſum fuerit reſumptiuum hora ſyrupi, vel ſyrupi potio minuatur, vel ſpacium tribuatur concoctioni. Si vero ſyrupum ipſum quis, & curatiuum eſſe voluerit, & reſumptiuum, apponendum eſt in decoctiõe pectus gallinæ vel caponis. Tunc aqua in potu fiat ſecunda ligni decoctione ad hunc modum. Sint vnciæ tres ligni, aquæ hordei libræ viginti. ferueat infuſio, donec ad quinde-

cim libras redigatur. Atque hæc fiant vſq; ad incrementum curationis. Deinceps vſque ad finem. ſyrupus fiat ex ligni libra vna, aquæ hordei libris duodecim. fiatque infuſio per diem & noctem. deinde ferueat in vitreo vaſe, donec redeat decoctio ad libras quinq; ac ſi pect⁹ caponis ĩ decoctione poſitũ eſt, aqua in potu fiat ex quatuor vncijs ligni, aquæ hordei libris vigĩti, ferueat infuſio donec ad tredecim redeat libras. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis cibetur vt ſuperior. Syrupus fiat ex ligni ſemilibra, aquæ libris duodecim. ferueatq; infuſio in fictili vaſe donec ad quinque libras redigatur. inde ſumatur vtraque potione libra ſemis. Aqua in potu fiat ſecunda decoctione de more, in vitreo vaſe, ſintque aquæ libræ quindecim, quæ feruendo redeant ad 10. De ſenibus hoc loco, præſertim decrepitis, nihil præcipimus, quoniam perraro in eis curatio contingit.

De

¶De fastidio cibi.

FAstidij causas tradit Auic. fen decima tertia tertij canonis, tum malam complexionem frigidam, frangētem duas virtutes, sensitiuā & attractiuam, tū magis phlegma plurimum viscosum, hærens in stomachi orificio, quæ sedes est appetitus cibi, quemadmodū in fundo ipsius stomachi fit concoctio, quod eodem loco pręcipit Auicenna. Quamobrem quod de fastidio cibi præcipitur, ad languidam quoque concoctionem est referendum Siue ex cerebro id eueniat, seu ex hepate ad frigidum inclinante, seu ex alio membro atra bile affecto, causaue alia quacunq;. Cū igitur morbi causa fixa fuerit, nec alia profuerint remedia, ad ligni sancti est medicinam confugiendum. Præparetur vero æger ante legitimam ligni curationem saltē diebus trigīta. quo tempore cibo vtatur resumptiuo, sed eo tenui, & qui nihil officiat. Vinum autem nō bibat, nec aliud quam ligni decoctionem, quæ talis fiat. Ramentorum ligni vnciæ quatuor sint, libræ quindecim aquæ, redeatque decoctio ad libras duodecim. Post hęc legitima

curatio ineatur. Cholericus iuuenis vel sanguineus vtatur vsque ad incrementum curationis diæta regulari, deinceps vsque ad finem, resumptiua. Syrupus tota curatione fiat ex ligni semilibra, aquæ libris octo, redigaturq; decoctio feruens in fictili vase ad quatuor libras, atque libra semis sumatur vtraque potione. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad nouem. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis cibetur tota curatione diæta regulari. In syrupo sint octo vnciæ ligni, aquæ libræ duodecim fiat infusio per diem & noctem. tũ ferueat in fictili vase donec ad libras quinque redigatur. sumaturque libra semis tota curatione mane ac vesperi. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad decem. In senibus eadem seruanda sunt habita ætatis ratione.

¶De fœtido spiritu.

EAdem fiat curatio, quæ de fastidio cibi tradita est, in ægro phlegmatico.

¶De stomachi apostematibus

De

DE eo apostemate stomachi hic præcipimus, quod fixã habet causam, nec facile curatur. Huiusmodi vero apostemata frigida, diuersa fiunt & loco & situ. Causam vero tradit Auicen. fen decimatertia tertij tractatus phlegma esse, vel atram bilem in stomacho paulatim congestam. Alijs igitur non iuuantibus medicinis, ligni sancti curatio adhibeatur. Itaque cibetur æger tota curatione dięta regulari. Pro eo syrupus fiat ex libra vna ligni, aquę duodecim. redigaturq; decoctio in fictili vase ad sex libras. inde sumatur vtraque potione semilibra vsque ad finem curationis. Aqua in potu ex libris decẽ & octo redeat ad duodecim. In frigida vero cõplexione & ætate, syrupi decoctio ad quatuor tãtum libras redeat ex duodecim.

¶ De iecoris seu hepatis morbis.

¶ De carnoso ac duro apostemate.

VAlde difficile est ĩ vno quouis simplici proprietates inueniri, quę affecto iecori necessariæ sunt, vt in decimaquarta præcipit Auicenna. Sic ipsas enumerando, videlicet, amaritudinem, simplici-

tatem, odorem, maturationem, lenificationem, mundificationem, penetrationis velocitatem, ſuauitatem, & his ſimilia. Quas omnes proprietates, ac multo plures virtutes habet lignum hoc ſanctum & ſalutiferum. Quapropter in iecoris morbis, præſertim apoſtemate duro & letifero, hac maxime opus eſt medicina. Subueniendum vero huic malo quamprimum eſt. Quoniam, vt eodem loco tradit Auicenna, cum inualuerit morbus, non prodeſt medicina. Verum & ſi maxime indurauerit ipſum apoſtema, non tamen eſt ſalus deſperanda ex ligni medicina tam ſalutari, in quo virtus eſt tenuatiua, & abſterſiua, cæteræque quas eodem loco Auicenna oſtendit, quæ ſpem certam faciunt ſalutis. In præparando ægro ad iecoris curationem per quamcunque medicinam, illud obſeruandum eſt, quod eodem loco præcipit Auicenna, vt maxime animaduertatur complexio in iecore, quod curatur, ne ita refrigeres, vt ad hydropiſim deducas, aut ita calefacias, vt maxime areſcat. Quum igitur

tur durum eſt & carnoſum hepatis apoſtema, ſiue ab antecedente altero apoſtemate profectum ſit, ſeu per ſe incepetit, cauſamque habeat coniunctam, fixam, auferrique difficilem, quod per ſigna cognoſces, quæ ab eodem traduntur authore Auicenna, ligni ſancti curatio fiat ad hunc modum. Cholericus iuuenis vel ſanguineus cibandus eſt diæta reſumptiua tota curatione, cum contuſo etiam caponis, gallinæue pectore, ſeu iure pulli conſumpti, Syrupus pro eo tota curatione fiat ex octo vncijs ligni, aquæ libris duodecim, quæ in fictili vaſe feruentes ad ſex libras redigantur, ſintque vnciæ quatuor in potione mane ac veſperi. quod ſi alia ſunt adhibenda remedia, vna ſit tantum quotidie potio ſyrupi. Aqua in potu fiat in vitreo vaſe, atq; ex libris quindecim redeat ad duodecim. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis vt ſuperior cibetur. Pro eo ſyrupus fiat tota curatione ex libra vna ligni, aquę duodecim, fiatque infuſio per horas duodecim. inde ferueat in vaſe fictili donec ad libras quatuor redigatur. Sumaturq; in po-

tione libra ſemis. bis die, aut ſemel, vt in ſuperiore. Aqua in potu ex viginti libris in eodem vaſe feruens redeat ad ſedecim. Si autem leuius æger curandus videatur, in potu tantum, loco vini ſumat ligni decoctionem, quæ talis fiat. Sint ramentorum ligni vnciæ quatuor, aquæ libræ viginti, quæ ferueant in fictili vaſe, donec ad quindecim libras decoctio redigatur. At ſi ſyrupus ſumatur, poterunt in ipſius decoctione admiſceri herbæ iecori vtiles, calidæ ſeu frigidę, pro morbi & complexionis ratione.

¶ De hydropiſi ſeu aqua inter cutem.

Aqua inter cutem græce hydropiſis eſt, cuius genera & cauſas late tradit Auic. fen quartadecima. Eius nos morbi reliqua genera curauimus ligno ſancto, pręter tympanitem. Quum vero habet morbus ipſe fixam cauſam perdifficilem recipit curationem. Atque propterea, opus eſt ligni medicina. Cholericus vel ſanguineus iuuenis reſumptiua diæta vtatur tota curatione. Syrupus

rupus in fictili vase fiat initio curationis vsque ad statum ex ligni semilibra, aquæ libris quindecim, decoctioque ad sex libras redigatur. In vtraque potione sit semilibra. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad duodecim. Reliqua curatione fiat syrupus ex octo vncijs ligni, libris aquæ duodecim, fiat infusio per horas duodecim, ferueatque in fictili vase, ac redeat ad quatuor libras, sumaturque semilibra vtraque potione. Pro aqua in potu ex sedecim libris redeat decoctio ad octo. Phlegmaticus iuuenis vel melancholicus regulari diçta cibandus est tota curatione, nisi vires defecerint. Syrupus in vase fictili fiat ex libra vna ligni, decem aquæ, factaque infusione per horas duodecim ferueat, donec ad quatuor libras deueniat. Sintque in vtraque potione vnciæ quatuor vsque ad mediam curationem, deinceps vsque ad finem semilibra. Pro aqua in potu ex viginti libris decoctio in eodem vase facta redeat ad duodecim. Atque in hoc etiam morbo admisceri herbæ possunt in syrupi decoctione aptæ ad morbum cum vi-

ni præparatione, vt in 4. libro dilucidabo, cum hydropicus a visione aquæ, nedum a potu ipsius, quantum possibile est prohibendus, vt Auicenna præcipit fen. 14. tertij. Eadem vero adhiberi curatio potest regio morbo seu arquato vel icterico, item splenis apostematibus, vt nos multos cognouimus esse curatos.

¶ De morbis renum. De vesicæ ac renum vlceribus.

VEsicæ ac renũ vlcera, quæ causam habent ab humore aliquo noxio corrodente, incidente, aut exulcerante, aliamue similem causam, eadem fere ratione curari possunt. Quum is vero morbus inueterauit, non suscipit curationem, nisi cum ingenti molestia, vt proprio capite tradit Auicenna. Hac tamen curatione ligni sancti spes maxima est salutis, vt sæpius nos experimento cognouimns. Quẽdãq; vidimus decrepitum senem octogenarium, qui vigĩti annos vlcera passus fuerat in substantia renum, cum dolore vehementi, medicina ligni saluti restitutum atque omnino incolumẽ, Iuuenis igitur cho-

lericus

lericus vel sanguineus vtatur tota curatione diæta regulari, talique syrupo. Ex libra vna ligni, quindecim aquæ, fiat infusio cõmunis per horas duodecim, feruensque in fictili vase ad libras quinque deueniat. Sitque in vtraque potione semilibra. Aqua secunda ex viginti libris redeat ad quindecim, feruens in balneo mariæ. Phlegmaticus quoque vel melancholicus iuuenis regulari diæta cibandus est. Syrupus vt superior fiat, sed ad quatuor tantum libras redeat decoctio. Aqua secunda ex libris vigintiquinq; redeat ad quindecim in fictili vase. Eademque fiat curatio in sene. Illud vero animaduertendum est, quod ad omnem intentionem curandi vlcera vesicæ, maxime etiam prodest extrinsecus prima ligni decoctio, iniecta intra vesicam aliquo artis commodo instrumento.

¶ De vuluæ morbis, seu matricis.

De fluxu ex matrice.

QVum sunt in mulieris corpore superuacanei humores, ac noxij, præter menstruos, ad matricẽ omnes defluũt, tanq̃ ad corporis sentinã. Itaq;

fluxus fit nimius ex matrice. Eius morbi & causas & qualitates Auicenna docet fen vigesimaprima. Id malum conceptionem omnino prohibet,& præterea est ipsi mulieri perniciosum. Quamobrem cum alia remedia non profuerint,curatio adhibeatur per lignum sanctum ad hunc modum. Mulier fluxum ex matrice patiens propter iecoris caliditatem,cibetur vsque ad statum curationis diæta regulari, deinceps resumptiua. Pro ea syrupus tota curatione fiat ex libra vna ligni, quindecim aquæ, fiatque decoctio in vase fictili,redeatque ad libras septem,sitque semilibra in vtraque potione vsque ad statum, deinceps unciæ octo. Aqua secunda in potu ex libris viginti redeat in eodem vase ad duodecim. Mulier vero fluxum patiens propter frigiditatem iecoris aut alterius membri,cibetur tota curatione diæta regulari, nisi vires defecerint. In syrupo sit libra ligni, libræ sedecim aquæ, fiatque communis infusio per horas duodecim, tum feruens in fictili vase ad sex libras redigatur. Sumaturque libra semis tota curatione mane ac vesperi. Aqua

qua in potu ex triginta libris in eodem vase redeat ad viginti.

De sterilitate.

STerilitatis causæ tradūtur ab Auicenna fen vigesimaprima. Cognita igitur causa, priusquam ad ligni decoctionem veniatur, purganda est sæpius mulier, noxiaque materia, & causa morbi tollenda, aut quammaxime poterit minuenda. post hæc decem aut quindecim dies vtatur balneis mulier. deinde cibetur duos circiter menses communi cibo, sed qui non officiat. In potu autem hac omnino vtatur ligni decoctione loco vini, ligni sancti semilibra, aquæ sint libræ vigintiquinque. fiat communis infusio, tum feruens in vase fictili ad libras decem & septem redigatur. Ad hunc modum disposito mulieris corpore, legitima fiat curatio per syrupum, quæ descripta est superius in fluxu ex matrice, si læsio matricis causa sit vt mulier non concipiat. At si caliditas iecoris est præcipue in causa, curatio adhibeatur iuuenis choleri-

ci iecoris apostemate laborantis.

¶ De cancro in matrice.

MAtricis cancer ab adusta melācholia ortum habet, vt docet Auic. tertia quarti, qui omnē describit eius morbi rationem. Is morbus ęgre curatur recens, confirmatus autem vix retineri potest, ne augeatur. Quapropter cum cætera non profuerint remedia, confugiendum est ad ligni sancti medicinam. Cholera igitur adusta existente in causa morbi, cibetur mulier diæta resumptiua tota curatione. Concoquanturque carnes cum frigidis herbis, vt cibus refrigeretur. Syrupus tota curatione fiat ex semilibra ligni, aquæ libris duodecim. fiat infusio per diem & noctem, tum ferueat in fictili vase, redeatque ad libras quinque. Sitque libra semis in vtraque potione. Aqua in potu ex quindecim libris, redeat ad decem in vitreo vase. In phlegmatica vero mulieris complexione secundum naturam, intensior sit decoctio syrupi, vt ad tres tantum libras redigatur. Phlegmate vero vel melancholia adusta existente

in cauſa vtatur mulier diæta regulari tota curatione, niſi nimia imbecillitas obſtet. Syrupus in fictili vaſe fiat ex libra vna ligni, duodecim aquæ. fiat infuſio per horas duodecim, redeatq; decoctio ad quatuor libras. Sumaturque libra ſemis tota curatione, mane ac veſperi. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad decem. Eadem vero decoctio prima ſyrupi, in matricem ſæpius inijcienda eſt actu calida, vt extergatur cancer, dematurque aliquid de cauſa coniuncta. Atque hæc extrinſecus appoſitio decoctionis mirifice prodeſt. Eadem vero curatio ſeruanda eſt in cancro mammillæ, vel in quocunque membro cãcer fuerit tam mulieris quam viri. Ipſa autem curatio non ſemel adhibenda eſt in morbo hoc tenaciſſimo & teterrimo, ſed ſæpius eſt, ſi opus fuerit, repetenda.

¶De vlceribus cęteris matricis.

RELiqua matricis vlcera curatione ſanentur vlcerũ renum, & veſicæ. Si aũt vomicas habeãt, ſintq;, vt aiunt, fiſtuloſa, curatio adhibeatur cãcri ĩ matrice. Qualia ego curaui

Neapoli ĩ Polyxena vxore nobilis militis Calderonis quæ fistulosa vlcera patiebatur, & magnum cancrum in matrice instar oui gallinacei, ob nimium fluxum, ac propter præcedentem abortum.

¶De hernia.

Plura sunt hernię genera descripta ab Auicenna, fen vigesimasecunda tertij tractatus. itemq; a Celso libro septimo. Duo vero genera sunt magis pernitiosa· alterum quum · · omentum descendit in scrotũ, quam herniam appellant intestinalem: alterum genus est, quod Grę co nomine * cirsocœle dicitur, a plerisq; latinorũ ramex, quoniam ramex fit in testibus. alij zirbalẽ dicũt, Arabico nomine. In his tamen ipsis herniæ generibus pene desperatis, curatos cognouimus cõplures ligni sancti medicina, senes quoq; atq; decrepitos, eosq; etiam veteri morbo gallico laborantes. Itaque his duobus generib⁹ hernia hoc pacto curetur in ægro naturæ calidioris. Cibetur tota curatione diæta regulari. Sit in syrupo libra vna ligni sancti, sedecim

Ĩtestinũ legẽdũ ẽ, vt primũ genus sit Enterocele, quę latinis ramex seu hernia ĩtestinorũ dicitur.

* Aepiplocele legẽdũ ẽ, q̃ hernia zirbalis dicitur, Arabi co noĩe. Nã omẽtũ qđ græci epiploon vocãt, arabice zirb⁹ dicitur. Cirsocele ãt hernia ẽ varicosa, cui⁹ paulo post meĩt.

cim aquæ. fiat communis infusio, tum feruens in fictili vase ad sex libras redigatur, sumaturque mane ac vesperi semilibra tota curatione. Aqua in potu ex viginti libris redeat ad duodecim. In ægro frigidioris complexionis eadem fiat curatio, præterquam quod syrupi decoctio ad quatuor tantum deueniat libras. In reliquis herniæ generib⁹, carnosa, aquosa, varicosa, eadem curatio fiat, quę superius in cancro descripta est. Ac propterea extrinsecus apponendum est emplastrum ex ligno sancto, quod magnopere prodest. duobusque id modis instituimus. Vnum emplastrum tale fiat. libra vna pulueris ligni sancti tenuissime cribrati, ponatur in aqua fontana, quę ferueat in vase fictili duas horas, deinde addatur corticum radicum althææ, acori, brioniæ, cucumeris asinini, singulorum semilibra. rursusque ferueat decoctio, qua perfecta, dum remouetur ab igne, addantur vnciæ tres hermodactylorum pulueris tenuissimi, conficiaturque ex arte emplastrum in mortario, nihilque ex aqua abijciatur. Alterum emplastrum. Adde superiori descriptioni, amoniaci, bdellij, sagapini,

ſingulorum vnciam vnam cum dimidia, mucilaginis althææ, fœnigræci, ſeminum lini ſingulorum vnciæ tres. fiatque ex arte emplaſtrũ ad formam cataplaſmatis. Prius autem in curatiõe apponatur emplaſtrum iuxta priorem deſcriptionem. deinde hoc alterum vehementius, in carnoſa præcipue hernia.

¶ De elephantia & varicibus.

DIfficilis eſt curationis vterq; morbus elephantiæ, ſeu lepræ, & varicum, longoque tempore parum proficitur, authore Auenzoar. Itaque ligni ſancti opus eſt medicina, quæ aut abſolute auferat morbum, aut præſeruet. Curatio autem fiat eadem quæ fit in cancro matricis.

¶ De doloribus iuncturarum.

¶ De podagra, iſchyadica & ſimilibus.

EAdem fere ratio curationis eſt in podagra, iſchyadica, reliquisque morbis grauibus iuncturarum. Horum nos curationem ligno ſancto inſtituimus, non modo ratione ip-

ſa ſuadente, ſed quod frequenti cognouimus, experimẽto fœliciter ſuccedere ligni ſancti curationem. Hoc autem loco ſuperuacuum putauimus, genera & cauſas & materias podagræ, iſchyadicæ, arthriticæque deſcribere, quæ diligentiſſime a Galeno principe tractata & præcepta ſunt. Item ab Auic. fen. 22. & ab alijs illuſtribus authoribus artis medicinæ. Neque vero mutari quicquam præcipimus his morbis curandis de ipſorum authorum præceptione, ſed ſeruanda potius diligentiſſime illorum præcepta. Itaque ante legitimã ligni ſancti curationẽ, materia morbi & cauſa minuenda eſt, iuxta morbi & ægroti qualitatem. Atque purgato ægro, & recte diſpoſito, auulſa, quantum fieri potuit morbi cauſa, & noxio humore, legitima curatio ineatur ad hunc modum.

Cholericus iuuenis vel ſanguineus vtatur diæta regulari vſque ad mediam curationem, deinceps reſumptiua. Syrupus initio fiat ex ligni ſemilibra, aquæ libris decem, redeatque decoctio feruens in fictili vaſe ad libras quatuor. Sumaturque ſemilibra vtraque potione.

Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad nouem, feruens in eodem vase. In incremento syrupus fiat ex vna libra ligni, quindecim aquæ. redeatque decoctio ad libras quinque. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad decem. Reliqua curatione pro syrupo sit libra vna ligni & semis, aquę librę sedecim, factaque infusione communi redeat decoctio ad quatuor libras. Aqua secunda ex libris vigintiquinque ad decem redigatur. Phlegmaticus vero iuuenis vel melancholicus, resumptiua diæta cibetur tota curatione. Syrupus fiat vsq; ad statum ex libra vna ligni, sedecim aquæ, fiatque communis infusio. deinde feruens in vase fictili redeat ad sex libras. Atq; in vtraque potione sumatur semilibra. Aqua in potu ex libris decem & octo redeat ad duodecim. Reliqua curatione in syrupo sit libra & semis ligni, quindecim aquæ, infusioque feruens in eodẽ vase ad libras redeat quinque. sintque in vtraque potiõe vncię octo. Aqua in potu ex libris vigintiquinque ad quatuordecim redigatur. Circa finem vero curationis, si adfuerit in doloribus humor noxius, vt causa coniuncta, emplastrũ

apponendum est ligni sancti affecto membro, quemadmodum est in hernia demonstratũ, prius, & posterius. Prius autem emplastrum sit sine hermodactylis. Initio autem curationis, non sunt adhibenda emplastra, quoniam magis attraherent, augerẽtque morbi causam cõiunctam. Atque hoc ritu curata est a me Illustrissima domina Dorothea Gonsaga Bitoni Marchiona ab Ischyadica, cum nulla ei ante remedia alia profuissent. Peracta vero curatione legitima dierum quadraginta, æger vescatur solido cibo, sed qui nihil illi possit officere: loco autem vini, duos aut tres menses bibat ligni sancti decoctionẽ, quæ talis fiat. Sint vnciæ ligni quatuor in calida complexione, sex in frigida, libręaquæ. 25. fiat decoctio in fictili vase, atque ad. 10. & septem libras redigatur. Quod si tam pertinax morbus non auferetur vnica ligni sancti curatione, bis, ter, ac sępius est curatio eadem repetenda.

¶ De frigidis apostematibus.

¶ De strumulis seu scrophulis puerorum.

IN frigidis apoſtematibus, vt cætera omittamus, in cauſa ponimus duram pituitam & craſſam, tanquam morbi radicem, quãquam ex humore oriantur melancholico, vt Auic. tradit tertia quarti de nodis, & ſecunda primi, vbi tria diſtinguit genera, duricies, glandulas, & cancrum. Neceſſaria autem eſt euacuatio, & diæta. vomitusque præcipue confert. In purgatiõe vero, neceſſe eſt craſſum phlegma educi, vt tertia quarti docet Auicen. Aegro igitur bene affecto & purgato, curatio ineatur ligni ſancti ad hunc modũ. Cibetur puer ſolito cibo, ſed eo quã aptiſſime & optimo, parciusque quam pro conſuetudine. In potu autem ſumat ligni ſancti decoctionem, nec aliud quicquã bibat per duos mẽſes, quę fiat huiuſmodi, In puero cholerico vel ſanguineo, ſint ramentorũ ligni vnciæ tres, aquæ libræ vigintiquinque, redeatque decoctio ad ſedecim libras feruens in fictili vaſe. In phlegmatico puero vel melancholico, ſit ligni ſemilibra, aquæ libræ triginta, redeatque decoctio ad viginti. Atque hoc pacto a me curatus eſt Neapoli puer ſeptennis Lucius Piſcicellus.

cellus. Si autem in ætate prouectiore permanserint scrophulæ, aut recenter contingant, huiusmodi fiat curatio. Cholericus iuuenis vel sanguineus vtatur diæta regulari tota curatione. Syrupus fiat vsque ad statum curationis ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, redeatque decoctio ad libras quinque, feruens in fictili vase. Semilibraque sumatur vtraque potione. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad.9. A statu & deinceps decoctio syrupi redeat ad libras quatuor: Phlegmaticus vel Melancholicus iuuenis diæta regulari cibandus est vsque ad statum, deinceps resumptiua. Syrupus tota curatione fiat ex libra vna ligni, duodecim aquæ, fiatque communis infusio: tum feruens in vase fictili ad libras quinque redigatur, sumaturque semilibra vtraque potione. Si autem scrophulæ sint cancrosæ, atque multiplices, & collectæ in modum racemi, ægerque ex toto sit Melancholicæ complexionis, adhibenda cura est cancri in matrice.

Præter ligni Sancti curationem apponenda hoc loco videtur nostra vnctio,

quam ſalutarem ſæpius experti ſumus in ſcrophulis curandis. Ea vnctio fit ad hunc modum: Sumatur axungiæ gallinæ, anatis, anſeris, vrſi, taxonis marmontani, aſini, & muli, ſingulorum vncia vna, olei, ſiſamini, amygdalarum dulcium, liliorum alborum ex ſingulis vncia vna, radicum althææ, aco ri, brionię, fœnigræci, ſeminis lini, ſingulo rum vncia vna, argenti viui vnciæ tres de-ſtillati, vt inferius dicemus de morbo gal-lico, & extincti in mortario lapideo, gutta tim impoſita vrſi axũgia, tundente ligneo pilo atq; agitante aſſidue, donec veſtigium non appareat ipſius argẽti viui. Deinde re-liqua, quæ diximus ſimplicia ponantur in mortario, vnaque omnia piſtillo agi-tata optime commiſceantur, re-deantque in formã vnctionis, qua ęger tertio quoque die aut quarto vngatur ad ignem ante cœ-nam.

De

DE MORBO GALLICO.

LIBER TERTIVS.

E morbo quem gallicum ap
pellāt, neminem ex antiquis
ſcriptorib⁹ aliquid in ſpecie
atoma ſcripſiſſe comperio.
In genere vero nonnullos ex
veteribus recentiores autumant aliquid te
tigiſſe coniectura quadam, non quod res
ita ſe habeat. Nempe Celſus de elephan-
tia, Suetonius de vita Cæſarum, Hippo-
crates tertia particula Aphoriſmorum, at-
que Gal. Ioannes Alexandrinus commen-
tator. 2. Epidemiarum, & libro primo Epi
demiarū, de Feſto qui ſe interfecit, & Gal.
de cholera nigra, neſcio quid de hoc mor-
bo referre videntur. Sed crucient ſe iunio-
res vſque dum libet in interpretāda nomi-
nis ſignificatiōe ac verbi vim quatenus pro
eis facit, interpretētur: nemo tamen ſpecia
le capitulum de huius morbi genere ædi-
tum demōſtrabit. Quamobrem quoniam

optimus terminus eſt, quem ſubſtantia-
lem vocant, vt ait ſapiens in primo tech.
De morbo gallico dicturi, alijs definitio-
nibus reiectis, ipſum quid inquiramus
cum Ariſto. præcepto.2. Poſteriorum.
Morbus Gallicus mala eſt epidemialis
diſpoſitio totius corporis & humorum
eius, vnde ſymptomata mala ſequun-
tur. quorum quodlibet per ſe natum eſt
morbi genus exiſtere: ſin autem & quid,
& propter quid definias: Morbus galli-
cus eſt multiplex morbi genus, quum ma-
la qualitas contagione per coitus, vel ali-
qua ſiderum cauſa inficit pudibunda,
quibus infectis viciantur venæ capilla-
res, deinceps magnæ venæ, atque arteriæ,
nec non & hepar ipſum, & reliqua prin-
cipalia membra. Quibus ita male affe-
ctis demum cæteræ totius corporis par-
tes a tali morbo læſionem ſuſcipiunt, vel
quouis alio modo contagionis, vt patet
exemplo, in definitione febris peſtilentia-
lis (liceat enim nobis aliorum ſententias
exempli gratia admittere) quæ febris con-
tagioſa eſt ex putrefactiua ebullitione in
altero quatuor humorum cordi propin-
quorum

quorum principaliter & secundum plurimum contingens. Cuius causa immediata seu coniuncta est vapor putridus attractus ab aere corrupto & quasi venenato. hac de causa huiusmodi morbi difficulter curantur. Difficile enim est medicamen inuenire, quod tot tamque diuersa humani corporis membra sanare & instaurare posse videatur. Et merito dico diuersa, ob diuersam complexionem, diuersum situm, crassitudinem, tenuitatem, duriciem, mollitiem, & positionem, ac etiam ob innumeras alias differentias. Quis enim in tot diuersitatibus vicem supplere poterit, quin in medio cursu prorsus non deficiat: siue hic morbus contingat ob incursum siderum, seu planetarum, siue ab India, quam dicunt nouam originem ducat, cum in ea regione nemo fere sit, quin aliquando illum morbum passus sit, vt referunt qui illinc peregre rediere, vt hac ratione aliqui morbum Indicum vocent. Quapropter discrasiam hepatis & massæ sanguineę malam qualitatem & cõtagiosam, siderum influxu contingere putandum

est. Quæ causæ & si primitiuæ & antecedentes sunt, tamen diuersimode componuntur, & operantur pro diuersitate conditionis & complexionis indiuidualis. Nam si maxima totius corporis repletio adest, & sanguiuis & choleræ dominium cum pororum amplitudine, sine dubio pustulis totum corpus inficietur. Et tunc a prædominante denominationem accipiet. At si melancholicus fuerit æger cum meatuum angustia, & humoris grossi tenacis, & sicci dominio, rara aut nulla apparebit pustula: quæ res melancholiæ dominium arguit. ita de cæteris dicendum est. Quare non vnus humor tantum, vt aliqui retulere, essentialiter peccat in hac dira ægritudine, sed diuersi pro diuersitate complexionis & conditionis indiuidualis.

Quare non mirandum est, si nunc raræ, nunc innumeræ pustulæ: nunc vnum symptoma, nunc plurima appareant. Habes ex his causas huius morbi, & varias ipsarum commixtiones, non igitur in aduentu huius morbi vnicum semper motum signorum siue affectuum expectes

vt

vt iuniores ſentiunt, interdum enim plurimis cum puſtulis, interdum ſine vel cum vnica tantum talis morbus initium ſumit: aliquando in pectine, vel in mento, vel in fronte, vel in capite, vel quauis alia parte corporis. aliquando cum doloribus immediate, vel poſt paucos menſes apparet, aliquando dolores exuſcitat, vel longum poſt tempus ipſos ciet: interdum nec puſtulæ in principio morbi, nec dolores apparent, nec aliquod aliud ſignum, ſed macies & pallor quidam totum fere corpus occupat, ob pororum obſtructionem, vel ob aliam cauſam præſeruantem, & poſt multos annos tuberoſitates oſſuoſæ, ac acerrimi dolores, aliaque his ſimilia ſymptomata oboriuntur, quæ omnia per ſua ſigna demonſtratiua dignoſcuntur, quum de vnoquoque accidente ſpeciale capitulum faciemus. Tunc enim quid ſit illud accidens, & quibus cognoſcendum ſit ſignis, indicabimus, ac eius curam. ſed vt ſingulas ægritudines a tali morbo genitas ordine curemus, eiuſque eſſentiam ſimul cognoſcere valeamus. ponamus Socra-

tem infici tali morbo, taliaque symptomata pati, videlicet vlcera virgæ, pustulas iuncturarum ac capitis dolores, aliorumque membrorum apostemata ossuosa, diuersa vlcerum genera, oris scilicet aliorumque membrorum, manuum & pedum serpiginosas fixuras, ac alias passiones a capite ad pedes sibi similes. Hunc igitur Socratem si cholericæ inuenies vel sanguineæ complexionis, ad causæ remotionem prius deuenias, cum præcepto Galeni dicentis: Vnum commune præceptum habere oportet: efficientem vnamquanque causam abscindere, deinde & eam quæ facta est discrasiam. fieri enim non potest vt morbus remoueatur, causa ipsius permanente, inquit Auicen .quarta primi. phlebotomandus igitur est æger in principio morbi. quod si fieri difficile est, propter impediens aliquod digeratur & euacuetur pro morbi exigentia. Et quia communi omnium sententia, & præcipue Galeni primo regiminis acutorum, humores raro simplices corrupti inueniuntur, sed commixti vt

plurimum. hinc est quod pharmaca adhibenda sunt composita. Quare huiusmodi cholerici humoris adustione, tale Socrati digestiuum præbeas, ne vacua (quod dicitur) manu in casu proposito procedere videamur. Recipe syrup. de succo borraginis vnciam vnam, syr. de succo fumiterræ vnciam semis, aquæ fumiterræ vncias tres, digestaque materia, vt decet, tali minuenda est lenitiuo. Recipe cassiæ nouiter extractę vnciam vnam, diacatholici Arnardi drachmas. 6. sacchari violati vel mannæ vncias duas, aquæ fumiterræ, decoctionis myrobalanorum & tamarindorum, vel quo malueris, quantum sufficit: fiat potio vel bolus cum saccharo, qua diminuta materia denuo digeratur & euacuetur. Nam vt Hippocrates asserit secunda Aphorismorum, ægritudines quæ ex repletionibus fiunt, euacuatio sanat, cuius syrupus sit, Recipe syrup. de succo cichoreæ vnciam vnam, syrupi lupulorum vnciam semis, aquæ cichoreæ vncias. 3. misce & euacuetur cum syrupo composito Augustini Suessani dicto, posito a Guido-

ne de Cauliaco cap. de lepra, cuius forma talis est. R. myrobalanorum omnium, singulorum vncias tres, rheumpontici, foliorum sene, epithimi, singulorum vnciam vnam, polypodij quercini recentis libram vnam, foliorum fumiterræ, & lupulorum recentium, singulorum libram vnam & semis, iuæ arthriticę recentis vnciam vnam, & semis, glycyrrhizæ mundæ drachmas quatuor, florum borraginis, florum buglossæ, & violarum, singulorum vnciam semis. omnium fiat decoctio & collatura vsque ad libras duas, in qua misceatur succi fumiterræ & lupulorum recentium, singulorum libra vna, sacchari optimi quantum sufficit. fiat syrupus secundum artem & aromatizetur, & cum musci & ambræ pauco, ligatorum in panno lineo raro suspensorum in dicto syrupo, cuius dosis est vnciarum quatuor vsque ad quinque cum aqua lupulorum. aliqui addunt vnciam vnam vel duas confectionis amech, vel electuarij de succo rosarum pro humoris & morbi exigentia. Vel cum syrupo nostro expertissimo. Recipe
succi

ſucci borraginis , ſucci roſarum rubea-
rum , ſingulorum libram vnam, myroba-
lanorum citrinorum, chedulorum, & in-
dorum , & in dictis ſuccis infuſorum per
diem , ſingulorum vncias duas cum dimi-
dia . Exinde leniter bulliant & colentur.
Deinde accipe polypodij quercini recen-
tis libram vnam, radicis acori vnciam
vnam , ſeminis fœniculi drachmas duas.
ſecundum artem fiat decoctio in aqua
fontis, de cuius colatura & præfata infu-
ſione cum ſufficientia ſacchari tabarz et
fiat ſyrupus.

¶ De Socratis curatione vir-
gæ vlcera patientis.

FActa diminutione cauſæ anteceden-
tis, ad cauſam ipſam coniunctam de-
uenias, & primum ad vlcera priapi, quæ
cum fuerint in principio & ſiccam mem-
bri læſi complexionem intueri volueris,
vt præcipit Auicen. quarta quarti, hac me-
dicina vtaris ex deſcriptione noſtra. Re-
cipe thutiæ præparatæ cum vino albo, vi-
ridis æris bene combuſti , ſingulorum

drachmas duas, aquæ plantaginis vncias duas, ferueant vna vnico feruore, & ea vtaris aqua cum fuerit intentio mundandi pariter & consolidandi: nam si consolandi intentio fuerit tantum, tunc thutiæ drachmarum duarum sit dosis, & viridis æris drachma semis. nec aliud in huius morbi cura medicamen adhibere tentes. Est enim bezoarticum medicamen omnium vlcerum quæ in virga fiunt. Et ego tibi propono medicamina magis approbata in arte & mea praxi. Quod si mundandi tantum intentio sit, supra dicta aqua sic fiat. Recipe viridis æris bene combusti drachmas 3. thutiæ præparatæ cum vino albo drachmam vnam, vini albi aromatici vnciam semis, aquæ plantaginis vnciam vnam & semis, ferueant simul vnico feruore.
Et in administratione aquæ vas seu aquam ipsam agites, pro maximo secreto. Si autem vlcera ad corrosionem, ac latentem fraudem tendere videbuntur, cum Aegyptiaco mundentur totius communitatis. Quod si in mundando huiusmodi vlcera inobedientia fuerint, hanc

in mea praxi vſitatam mixtionem confi-
cias. Recipe ſublimati grana quinque, vn-
guenti albi camphorati drachmas tres,
opij grana duo, miſce, ac ita bene confe-
cto tantumdem Aegyptiaci prædicti ad-
datur: & eo in vlcere ſordido, corroſi-
uo, ac fraudulento vtaris, nam mirum in
modum operabitur. Deinde facta vlce-
ris mundatione, ad aquam prædictam
mundantem, & pro tuæ intentionis cu-
ratiuæ exigentia, redeas. Quod ſi fre-
quens prædictæ aquæ adminiſtratio eſt in
cauſa, vt membra male affecta, & vlcera
nullam denique ſuſcipiant leuationem,
tunc puluis ex deſcriptione noſtra nobi-
lis, & in noſtra longa praxi expertiſſimus,
inſpergatur. Recipe thutiæ præparatæ
cum aqua plantaginis, antimonij, plum-
bi vſti, lithargyrij aurei, ceruſæ, ſingulo-
rum drachmas quatuor, in puluerem quã
minutiſſime redigantur, & decies in aqua
roſarum præparentur, ac in vmbra exic-
centur. deinde adde ſanguinis draconis
electi, aloes hepaticæ ſingulorum drach-
mas. 2. & ſemis, cariei ligni drach. 3. confi-
ciantur ſimul minutiſſime in formam al-

cohol & eo vtaris puluere recentibus & antiquis vlceribus consolidandis, ac ad quancunque virgæ excoriationem, mirabiles enim effectus videbis. nec ignoramus quidem quin puluis minus efficax sit, quam illud quod ex eis est cum oleis & ceratis, nam necessitas producens ad olea, hinc est quod materiæ siccæ & propriæ quæ sunt, vt merdasengi, non submergantur vsque ad profundum, neque penetrant in poros, vt inquit Auicenna vbi supra. quod si volueris aliquod experiri in cicatrizando vlcera priapi, etsi in tali membro neruoso vnctuosa abhorream, tamen ob prædictam Auicen. rationem vnguentum hoc expertus sum, & in magnatibus quotidie vtor in hyeme. Recipe olei antiqui centum annorum vel circa libram vnam, cerusæ cribellatæ vncias tres cum dimidia, ceræ citrinæ. q. s. ferueant lento igne semper agitando, donec ad fuscedinem & colorem corticis castaneæ maturæ deueniat: ac eo vnguento vtaris, cum non solum vlcera virgæ, sed etiam quorumcunque membrorum consolidare volueris. Est

enim

enim principium medicamen. & animaduertas quod velamine & proprie clausura ipſius mentulæ tumefacta exiſtente, ſi eius inuerſatio acquiri non poteſt, ac ſui ineptitudo ad alia medicamina te deuenire cogit, lotionem hanc intrinſecus mundificantem adhibeas. Recipe hordei pugillum vnum, plantaginis manipulum vnum, abſynthij manipulum ſemis, balauſtiarum contuſarum numero tres, feruea̲nt in aqua pluuiali & vino albo, & colaturæ adde viridis æris bene combuſti drachmas tres, rhodomellis vncias tres, miſce & fiat lotio, & cum oriculario ſæpius lauetur actu calido. Et ſi extra mala complexio ac duricies aliqua phlegmonodes affuerint, hac lotione membrum foueatur. Recipe folia maluarum cum radicibus ſuis, plantaginis, violarum, ſingulorum manipulos tres. ferueant in aqua fontana, & actu calida membrum epithimetur, deinde cum eiſdem herbis calidis cataplaſmetur. facta autem reſolutione & mundificatione cauſæ coniunctæ, tali lotione ipſius vlcera conſolidabis in declinatio-

ne. Recipe nucum cupreſſi, balauſtiarum, ſingulorum numero ſex, roſarum, myrtorum, ſingulorum pugillum vnum. feruerant in vino rubeo & aqua plantaginis, par teis æquales. In quorum colatura & ſufficientia libræ vnius diſſolue thutiæ præparatæ cum vino albo vnciam ſemis, viridis æris bene combuſti drachmam vnam cum dimidia, miſce, & cum oriculario adminiſtretur. & peciæ cum prædicto vnguento fuſco ponantur intus, more experti chirurgi. Quod ſi durities aliqua gummoſa aderit in mentula, fueritque inepta, reſolutioni, tale apponas emplaſtrum. Recipe emplaſtri diachilon minoris vncias 3. axungię vrſi drachmas tres, mucilaginis althææ, fœnigræci, & ſeminis lini, ſingulorum vnciam ſemis, conficiantur lento igne ad formam emplaſtri, ſecundum artem, & ſi durities non reſoluitur, fiat hoc aliud. Recipe emplaſtri diachilon maioris cum gummi, & minoris, ſingulorum vncias tres, axungiæ vrſi, mucilaginis, fœnigræci, & ſeminis lini, & radicum althææ, ſingulorum vnciam, conficiantur ſimul lento igne ad formam emplaſtri ſecundum

artem

artem. Quod si mentulæ inuersatio demum acquiri non potest, tunc ad incisionem secundum longitudinem virgę deuenias, incisioque in sinistro latere fiat, ob venarum carentiam: & vlcus cures more aliorum vlcerum, digerendo scilicet, mundificando, & consolidando, pro morbi exigentia. Ne obliuiscaris tamen digestionis materiei & eius eradicationis: reminiscaris etiam regimen in sex rebus non naturalibus, quod gratia breuitatis omitto, quum de eo abunde alij dixerint.

¶ De curatione Socratis morbi gallici pustulas patientis.

Postquam vniuersalia non oblitus es, vt valeas particularia operari, pustulis frequenter corpus inficitur, quæ diuersæ pro diuersitate humoris peccantis existunt. Nam quæ cholericæ sunt citrinæ ac magis extrinsecę apparent: & quanto calidior & adustior cholera fuerit, tanto nigrior, & magis fusca ac crustosa eorum superficies appa-

rebit. Sin autem ſanguineæ ſunt, quodammodo ſanioſę, & in toto eorum circuitu vel in aliqua parte tantum rubicundæ vidētur, ac ſi phlegmaticæ ſint, haurachinæ, ſubalbidæ, & profundæ, membrumque quadam cum tenacitate amplectuntur. Si melancholicæ, cum duritiæ quadam & tenſione in membro fixa profundantur, & liuiditate quadam aſſociantur carnoſa & calloſa, qua atra bilis dignoſcitur manifeſte, qua mediante puſtulæ tardę difficilisque curationis efficiūtur. hac de cauſas inter iſtas puſtulas quidam ſunt gradus: nam melancholicæ difficilius quam phlegmaticæ ſanantur: & phlegmaticæ difficilius quam cholericæ, & ſic de alijs dicendum eſt, etiamſi ex pluribus humoribus compoſitæ videantur. Et quia huiuſmodi puſtulæ interdum facile, interdum difficulter curantur, ac etiam frequenter recidiuam petunt, quum in facie apparent. tunc ne fœdis cicatricibus facies deturpetur, ſingulas poſtulas ſingulis remediis exiccare tutiſſime poteris, tum quia vniuerſalia præceſſere, tum ob prædictas rationes bis in die

illas

illas madefacito cum aqua noſtræ deſcriptionis. Recipe ſumach, fructus tamariſci, thuris, maſtices, ſingulorum drachmam vnam, tartari vini rubei drachmas duas cum dimidia, ceruſæ drachmas duas, ſublimati pulueriz ati grana tria, vel loco ipſius ſublimati ponatur aluminis drachma ſemis, atque plantaginis, & roſarum, ſingulorum vnciam vnam cum dimidia, ſucci limonum maiorum vnciam vnam, bulliant ſimul lento igne in vaſe vitreo ad vnius quartæ partis conſumptionem, & clarificetur, & coletur, & ea vtaris aqua audacter, vniuerſas enim puſtulas in quocunque membro exiſtentes exiccabit, & curabit. Si vero hæc aqua non ſufficiat puſtulis cnrandis, citiusque te expedire volueris, ob ægrotantis moroſitatem, condimentum ex noſtra deſcriptione adhibeas. Recipe albumẽ vnius oui recentis, agitetur deinde, adde ſublimati in puluerem redacti grana tria, agitentur iterum ſimul donec vnguenti formam ſnſceperint, tum puſtulas illinito biduo vel ad ſummum triduo & curabuntur & cum in declinatione fuerint, hoc oleo

inungantur, tum puſtulæ, tum partes circunſtantes. nam maculas fœdas in membro fieri prohibebit. Etſi quæ ſunt in cute deſtruet, ita vt nullum earum in cute veſtigium remaneat. Recipe tartari combuſti, & in puluerem redacti, libras duas: ponatur in panno lineo, ſuſpendaturque in loco humido ſubterraneo. ſuppoſitoque vaſe in quod decidant guttę deſtillantes ex ipſo panno lineo, & oleum in vaſe vitreo ſeruato, bisque in die maculas ac veſtigia a puſtulis derelicta illinias: nec non & ipſas puſtulas, quæ quoties recidiuantur, toties eiſdem remedijs curentur. Quod ſi vtilius videbitur vt puſtulę extra cutem pellantur, humoresque ad cutem ipſam attrahere cupis, veſcatur æger aſſidue herba ſtellari ſatis nota, vel in ferculis, vel ex ea ſuccum bibat, vel crudam manducet cum aceto paſſulato, vel quouis alio modo, ſemper aliquibus euacuationibus intermedijs. Quod ſi copiam varietatemque medicinarum abhorreat, talem præbeas infuſionem vſitatam, & a cõmuni medicorum ſchola approbatam. Recipe quatuor florum cordialium, ſænæ, florum

num fumiterræ, singulorum pugillum semis, polypodij quercini conquassati drachmam vnam. infundantur in aqua lactis libræ vnius, succi cichoreæ, lupulorum & fumiterrę purificatorũ, singulorũ vnciam semis, vel ferueant simul, & dosis sit semilibra in mane semel vel bis in hebdomada.

De curatione Socratis oris vlcera patientis.

VLcera oris quæ per sua dignosces signa, difficillimæ curationis existunt, vt refert Galenus, quia locus calidus est & humidus, putredinique paratus & corrosioni: tum etiam quia loci ineptitudo medicaminum coherentiam prohibet & ob saliuæ cõmixtionem vlcera profundiora fiunt: quæ cum fixam habeant causam, eorumque corrosionem ac deambulationem cum duritie, & liuiditate baurachina, siue melãcholica, cõspicies, his vtaris vniuersalibus pilulis, scilicet fumiterrę, aggregatiuis, fœtidis, & similibus, exempli gratia: Recipe pilularum fumiterræ drachmam vnam, pilularum aggregati-

uarum ex inuentione noſtra drachmam ſemis. formentur pilulæ ſeptem cum confectione hamech, & deaurentur, & poſt duas horas aſſumptionis pilularum accipiatur apozema. Recipe diabuglоſſati, vel mannæ electæ vncias duas, aquæ ordei vel bugloſſæ quantum ſufficit, diſſoluantur, & fiat potio. Quod ſi cauſæ coniunctæ mala complexio calida cum duritie viget, tunc venæ ſub lingua incidendæ ſunt. Mala autem complexio calida duritiaiſque illa remittenda & reſoluenda tali gargariſmo. Recipe quatuor florum cordialium, hordei ſingulorum pugillum vnum, ſebeſtem, iuiubarum, ſingulorum numero decem, paſſularum enucleatarum vnciam vnam. feruéant in aqua pluuiali, & aqua plantaginis partes æquales, in quarum colatura & ſufficientia libræ vnius cum dimidia, diſſolue pulpæ caſſiæ nouiter extractæ per ſetam drachmas duas cum dimidia, rhodomellis ſaccharini, dia moron ſingulorum vncias duas, miſce, & fiat gargariſmus. Facta digeſtione cauſæ coniunctæ, ac remota mala complexione

plexione aliqua ex parte, ad fortiora mundificantia deuenias. Recipe fructus tamaricis cupulorum glandium, rosarum incompletarum cum suis ramis, myrtorum. singulorum drachmas quatuor; hordei pugillum vnum, teneri tatum rubi, & oliuarum, singulorum manipulum vnum cum dimidio, ferueſiant in aqua pluuiali & vino albo aromatico, in quorum colatura & sufficientia librarum 2. diſſolue aceti ſcyllitici vnciam vnam, oximellis ſcyllitici vnciam vnam cum dimidia, rhodomellis vncias duas, miſce, & fiat gargariſmus, que ſi in mundificando minime ſufficiunt, inuolue cotum in cuſpide inſtrumenti argentei vel lignei, & dictum cotum ita inuolutum madefac in aqua noſtra dicta in Capitulo de Socrate patiente puſtulas morbi gallici, bis vel ter in die oris vlcera tangendo. Tali nanque aquæ adminiſtratione tutę ac celeriter vlcera mundificabis. In declinatione autem vlcerum oris talem adhibeas gargariſmum exiccantem ac conſolidantem, & membrum ſuſcipiens confortantem. Re-

cipe ſumach vnciam vnam cum dimidia, nucum cupreſſi viridium, balauſtiarum Arabicarum conquaſſatarum, ſingulorum numero quinque, aluminis drachmam ſemis, roſarum, myrtorum, ſingulorum pugillum vnum, bulliant in vino rubeo aromatico & aqua pluuiali vel aqua plantaginis, partes æquales, in quorum colatura & ſufficientia librarum duarum diſſolue diacaridion. Syrupi myrtorum, ſingulorum vncias duas cum dimidia, miſce & fiat gargariſmus. Si vero puluerem aliquem in vlcus cum cannulo inijcere velis, hunc per me probatum puluerem mundificãtem adhibeas. Recipe aluminis ſaccharini drachmam vnam, ſanguinis draconis drachmas duas, balauſtiarum drachmas quatuor. in puluerem minutiſſime redigantur, & miſce.

¶ De caſu pilorum.

Quoniam ab hoc morbo alienum non eſt, ſæpe pilorum caſus inducere, corporaque humana moleſtiſſime deturpare, cõſentaneum pro cõmuni

muni omnium salute fore censui, membris ab huiusmodi morbo male affectis, ab eorumque pilis denudatis aliqua præsentanea medicamenta adhibere, hanc videlicet infra scriptam decoctionem. Recipe senę manipulum vnum, radicis lapatij acuti vnciam vnam, florum rorismarini manipulum vnum cum dimidio. omnium simul fiat decoctio. Aqua etiam decoctionis fœnigræci calida actu adhibita & embrochata, necnon & lixiuium cum eodem fœnogręco decoctum mirifice conferunt. Pinguedo item serpentis. vel talpę, leprosos illos succos lenit & curat, capillorumque casum prohibet, & delapsorum ortum accelerat. vel vinum nigrum cum aloe decoctum idem operatur. Medicamen insuper capillorum casum prohibens euulsosque regenerans.
Recipe ladani, succi myrtillorum singulorum vnciam vnam, papaueris nigri, spicæ nardi, capillorum veneris, singulorum manipulum vnum, cyperi, corticis pini, seminis apij, singulorum semiunciam, olei sisamini, olei myrtini, singulorum libram vnam, terãtur & serueant

in duplici vase & colentur & colatura vsui reseruetur. Aliud idem obtinens. recipe absynthij viridis manipulum vnum, corticum auellanarum vstarum vncias duas, cum oleo myrtino ferueant & colentur, locusque a pilis denudatus actu calido inungatur. Neq; prætermittatur regimen diæteticum & pharmaceuticum aut phlebotomia pro noxij humoris exigẽtia. Syrupusque noster de polypodio prædictus mirifice confert frequenter sumptus.

¶ De fissuris serpiginosis manuum & pedum.

S Erpiginosæ manuum ac pedum fissuræ, quæ a baurachina pituita vel adusta cholera frequenter ortum habent, ob fortem hepatis, aliorumq; membrorum virtutem expulsiuam, hepatis ipsius mala complexione prius alterata, ac pro noxij humoris exigentia, digestione euacuationeque adhibita, cum nostro præcipue syrupo de polypodio dicto in capitulo primo, necnon optimo regimine diætetico, fissuras & callosas squamas tali decoctione bis in die madefacies. Recip. radicum althææ præ-

paratarum

paratarum, maluarum cum radicibus ſuis, foliorum violarum, ſingulorum manipulum vnum, cum capite arietis & ſeui arietini ſemılbra: ferueant ſecundum artem: & colatura vtaris modo prædicto. Poſt vero dictam balneationem, cum panno valde aſpero tandiu fiſſuræ fricentur, donec ſanguis excaturiat. hoc autẽ peracto, ſingulas fiſſuras cum aqua dicta in capitulo de Socrate patiente puſtulas, madefacito, eundem ſcilicet modum applicationis aquæ obſeruando: ſic enim digeſtionem ac mundificationem per menſem perficies. In declinatione autem, tali lauacro fiſſuras ipſas lauabis. Recipe ſtipitum caulium veterum manipulos duos, auripigmenti ſubtiliter cribrati vncias duas, pinguedinis equi ſemilibram: ferueant in aqua fontis ſecundum artem. Poſt autem egreſſionem a balneo, tali puſtulæ linimento inungantur. Recipe olei ſeſamini ſemilibram, vel olei amygdalarum dulcium, polypodij quercini recentis & conquaſſati vncias duas cum dimidia: ferueant ſecundum artem, & colentur. Deinde recipe lithargyrij au-

rei, antimonij, plumbi vsti, cerusæ, thutiæ præparatæ cum vino albo, singulorum semiunciam, succi radicis lapatij acuti, succi chelidoniæ, singulorum vnciam vnam cum prędicto oleo in mortario plumbeo ad formam vnguenti redigantur. Quod si dicto vnguento sublimati grana quinque vel sex addantur, tutissime curabit, fissurasque penitus delebit. Et quoniam huiusmodi fissuræ paratam habent recidiuam quoties recidiuantur, toties cura hæc & vniuersalis & particularis reiteretur, donec ad optimam valetudinem ęgrotus reducatur.

¶ De curatione Socratis prædicta symptomata recentis morbi Gallici patientis, quæ curationem non suscipiunt a prædictis medicinis.

Quum vero vlcera oris, & mentulæ seu pustulæ, a præfatis medicinis alleuiationem non suscipiunt, cum morbus recēs existat, imo in deterius

terius indies labuntur, & capitis aliorumque membrorum dolor aduenerit, tunc ad curam ligni ſancti confugias. Cholericus iuuenis vel ſanguineus, cibetur initio curationis diæta regulari. a ſtatu autem vſque ad finẽ diæta ſit reſumptiua: ab initio vſque ad augmentum, fiat pro eo ſyrupus ex ligni ſemilibra, aquæ libris decem: feruecat infuſio in fictili vaſe, donec ad libras qninque redeat decoctio. Aqua ſecunda in potu ex duodecim libris ad octo redigatur. Et ſola huius aquæ ſecundæ potatione curaui puellam ab hoc prauo morbo cruciatam, ætatis duorum annorum in priſtinam ſalutem reſtitutam. Ab incremento ad finem curationis, fiat ſyrupus ex libra vna ligni, duodecimque libris aquæ, redeatque decoctio ad octo. Aqua ſecunda in potu ex quindecim ad nouem redeat. Ex ſyrupo ſumatur ſemilibra, tam mane quam veſperi, tota curatione. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari diæta vtatur tota curatione. Pro eo ſyrupus fiat vſq; ad ſtatum ex vna libra ligni, & duode-

cim aquæ, redeatque decoctio ad libras quinque. Aqua ſecunda in potu fiat ex libris aquæ quindecim, quæ decoctæ, redeant ad decem. In ſtatu autem vſque ad finem curationis, in ſyrupo ſit vna quoque libra ligni, decoctioque in fictili vaſe feruens, ad. 3, tantum libras redigatur. Aqua item ſecunda fiat ex libris aquæ quindecim, quæ decoctæ redeant ad decem. Quod ſi Socrates calidæ vel frigidæ complexionis, in declinatione curæ aliqua hepatis vel alterius membri, ſupercalefactione male affectus fuerit, tunc ei ſyrupus & aqua ſecunda ad frigidum alterentur, ſcilicet augendo doſim aquæ, & ligni diminuendo. Vt de Socrate calidæ vel frigidæ complexionis dico ætate iuuentutis - ita etiam & de ſene, niſi quod propter debilem digeſtiuam & doſim ſyrupi minuere, & reſumptiuam diætam prebere, audacius poteris. Hoc etiam animaduertendum eſt, quod in curatione prædictorum accidentium, per lignum ſanctum, tali mercuriali vnguento vti potes in curandis vlceribus virgæ. hac ſerie: facta prius curatione & mundificatione

catione vlcerum, mentulam ipſam, inguina ac pecten inungito actu calido. nec non & in vlceribus oris, colum vna cum ſpatulis, ſepties de tertio in tertium diem. Et cum gingiuarum excoriatio ac copioſus ſaliuæ fluxus affuerit & ſi in tertio die hoc contingat, ab ipſa vnctione deſiſtere debes. Prædictique vnguenti forma talis eſt. Recipe olei chamæmelini, anethini, laurini, liliorum cœleſtium, & roſati, ſingulorum vncias duas, terebinthinæ venetæ vnciam vnam, axungiæ porcinæ ſine ſale clarificatæ libram ſemis, lythargyrij aurei, ceruſæ, ſubtiliſſime pulueriz atarum, ſingulorum vncias duas: ferueant ſimul vnico feruore: & in remouendo ab igne adde cineris vitis, thuris, maſtiches, ſingulorum ſemiunciam. Conficiantur omnia ſimul ad formam vnguenti, deinde accipe argenti viui purificati ex noſtra deſcriptione, & extincti in mortario lapideo cum terebinthina vel oleo roſaceo, donec nullum extet veſtigium, vncias tres, ſtyracis liquidæ vnciam vnam, hoc autem peracto, ipſum vnguentum in dicto mortario po-

natur, & tandiu agitetur donec omnia bene conficiantur, & eo vtaris more artis: vel cum ceræ quantitate ad formam ceroti redigatur, eoque vtaris more artis.

Galen⁹ de hydrargyro sic scribit. hydrargyrus nō est ex sponte nascētib⁹ medicamentis, sed ex ijs q̄ pparātur, velut psimythium, ærugo psoricū, lithargyros Nullū aūt ei⁹ feci periculū, neq; qđ interimat si deuoretur neq; vbi foris admota sit.

Quæ sit argenti viui complexio.

NAturam huius metalli perscrutaturus, non paruas apud antiquos reperio diuersitates. Quidā nanqué authorum antiquissimi, frigidum & humidum argentum viuum esse asserunt, alij autem calidum & siccum. * Galenus nanque, nono de simplici medicina, nullam de eo refert habere experientiam, nisi occidentis, si extra apponatur vel bibatur, sortitum tamen lythargyrium. Auicenna præterea secundo canone, capite proprio, frigidum inquit & humidū esse in secūdo gradu. Albertus tamen Magnus libro tertio meteororum refert, quod processus ex materia a generatione mixtorum est, quod vapor commixtus humido aqueo, quod in se subtile terreum habet, resoluitur & ingrossatur in ipso, & de substātia

tia ſpirituali fit corpus groſſum, & fit quaſi aqua, ſicut eſt argentum viuum: in illo enim humidum aqueum eſt, & quæ ſequuntur. Inſuper Guilielmus Placentinus, frigidum & humidum cum cæteris argentum viuum eſſe aſſeuerat, libro quarto. Hermen Alchimiſtarum primum de eo ſcripſiſſe referunt antiqui, ipſumque frigidum & humidum reponere. Arnaldus de Villa noua in roſario philiſophorum, refert argentum viuum compoſitum eſſe ex terra alba, ſulphurea, cum aqua clara. Platearius ſimiliter capite de argento viuo: in quibuſdam tamen libris ſubdit, reperitur quod frigidum eſt in quarto gradu. ex effectu quidem eius tale eſſe probatur, quia eſt valde actualiter frigidum. Iuber argentum viuum, inquit, manifeſtum quod mercurius appellatur: antiquorum vſu eſt aqua viſcoſa in viſceribus terræ, ſubſtantiæ ſubtilis, albæ, tinctæ per calorem temperatiſſimum, vnita tali vnione per minima, quouſque humidum contemperatur a ſicco. & ſiccum item ab humido: ideoque facile ſuperficiem planam fugit, propter ſui aquo-

ſam humiditatem, qui quidem authores his fundătur medijs· & primo a denomi-natione argenti viui. ὑδράργυρος enim dicitur Græce ab ὕδωρ, quod eſt aqua, & ἀργύριον, quod eſt argentum: quaſi aqua argenti. ſecundo per eius ſubſtan-tiam ponderoſam, quæ frigiditati magis quam caliditati teſtatur, tertio. quia in ad-miniſtratione vnguenti ex eo calor na-turalis reuocatus ad interiora membro-rum ob vnguenti narcoticam vim, fortis factus eſt ad ſenſibiliter vel inſenſibili-ter reſoluendum, ad maturandum, vel ad aliquam materiam congelandum, quæ deinde paratam recidiuam habet, vt luce clarius patet in actu practico. Præterea actualis eius frigiditas ipſum eſſe frigi-dum demonſtrat, per quam materiæ de circunferentijs ad centrum repelluntur. Ergo eius natura narcotica eſt, vt per e-ius effectus indicatur. per paralyſim & tre-morem. qui quidem calor vnitus ac vigo-ratus, ſi per aliquam regionem non excer-neret, mẽbrum multitudine materiei, pro-culdubio ſuffocaret. Quod calidũ ſit me-tallum iſtud, Ariſto. 4. meteor. teſtatur: In-

coagulabilia autem, inquit, quæcunque aut humiditate aquoſa carent, aut non aquæ ſunt, ſed plus calidi & terræ: puta mel & muſtum, aut plus aeris, ſicut oleum & argentum viuum. Galenus nanque quarto de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ad hæc, inquit, arſeni cũ, ὑδράρ-γυρος, & id genus, craſſarum ſunt partium ac poteſtate calida. Iſaac autem Iſraelita in ſecundo ſuæ practicæ de medicinis in quarto gradu refert, argentum viuum calidiſſimum eſt, & humidiſſimum in quarto gradu. Et item Conſtantinus de virtutibus ſimplicium medicinarum, argentum viuũ de his quæ in quarto gradu calida ſunt, enunciat. Raſis autem vltimo Continentis tractatu primo cum Paulo Aegineta, refert calidum eſſe ac corroſiuum. Platearius, calidum, inquit, & humidum eſt in quarto gradu. cap. de argento viuo. Aliabas, acutum & comburens eſt argentum viuum, inquit, hac enim ratione moti ſũt veteres authores, vt Conciliator differentia 151. quod corrodit & mordicat, calidum eſt: argentum viuum eſt huiuſmodi, igitur & cetera. Præterea diſſoluit, incidit

& penetrat. Hæc autem caliditatem testantur per ſe primo: iure igitur calidum argentum viuum eſſe putarunt veteres. Accedit, quod humores ſubtiliat atque calefacit, illoſque mobiles redditos, ſua acuitate expellit, nunc per os facile sputũ habentibus, nunc per ſeceſſum mollem habentibus aluum. Etſi difficillimum ſit hos conciliare authores, cum doctorum diſcordantia difficultatem arguat, quod vel ex parte rei, vel ex parte noſtri modi cognoſcendi (vt philoſophus inquit) contingit: eſt enim hæc difficultas veluti pelagus: verum pro nunc in re tam ardua, vna cum Conciliatore dicamus, quod argentum viuum dupliciter poteſt conſiderari penes eius ſubſtãtiam duplicem, differentem: quarum vna quidem aquea eſt, altera vero terrea ſulphureaque. Quantum igitur ad partem terream, ſulphuream, calidum dicitur & ſiccum, quia ſublimatione eius humidum reſoluitur. & ſic rite ſentiunt qui calidum argentum viuum poſuerunt. Quantum autem ad eius ſubſtantiam aquoſam, quæ ſicut eius materia exiſtit, quæ ſtatim calido

lido concitato, ob imperfectam eius cum terrestri sulphureo mixtionem, in fumos euaporat, morbos inducit frigidos. Hæc pro nunc in tanta controuersia sufficiant: nam alias, Deo dante, conabimur dicato opere veritatem magis inuestigare.

Nunquid cinaprum idem sit quod argentum viuum, vt quidam existimant.

Quoniam aliqui aberrare possunt, vt quidam parum eruditus manifeste errauit, dicens cinaprum argentum viuum non esse, fortasse ignorans ex quibus conficiatur simplicibus: idoneum itaque putaui in medium veritatem adducere, & enucleare, atque vt cæteri veritatem agnoscant. Et quia in libro Seruitoris patet zinzifur, id est, cinaprum ex argenti viui & sulphuris partibus æqualibus fieri: quod argentum viuum ex vero sulphure non vrente sit, vt Arnaldus de Villa noua in

rosario philosophorum refert, ibidem-que, inquit. Manifestum igitur est, quod argentum viuum in se sulphur suum bonum ac fixum continet, quo coagulatur. Et cum omne simile adaugeat, illud dicendum puto, ob talem sulphuris commixtionem argenti viui, non mutari formam intrinsecam, imo eam fortius acui: quia sulphur, quoquo modo præparetur per artificium, semper comburit & comburitur, omnique in opere nigredinem præstat. Quare denigratur argentum viuum per talem sublimationem, non tamen eius forma mutatur. Et quod argenti viui forma non deleatur, nota quæ Arnaldus enunciat: Argentum viuum est solum, quod ignem superat, & ab igne non superatur, sed in eo gaudens, amice quiescit: est nanque fortissimæ compositionis & naturæ vniformis, quia non separatur in partes, vt nullatenus se diuidi permittat: quia aut cum tota sui substantia in igne permanet, aut cum tota ipsa ab igne recedit, quoniam in sua densitate, ac adustionis carentia, sui diuisionem non patitur, quæ per sulphureitatem,

intellige tu combuſtibilem, quam non habet, perficitur. Et Albertus Magnus 4.meteororum refert, ὑδράργυρον, id eſt, argentum viuum, incoagulabile eſſe, magis tamen oleum. Siccatur tamen per multam ſulphuris aduſtionem, & mixtionem cum ipſo factam, ipſum omnino non adurentis, niſi cum corylo aduratur, vt experientia docuit Albertum Magnum. Quamobrem dicendum puto, quod cum cinaprum conſtet ex argento viuo & ſulphure, ſulphur autem aſſeruet potius, quam vt deleat argentum viuum: erit in cinapro argentum viuum actu, & in propria forma, licet aſpectum eius ſulphuris infectio occultet. Nullam igitur eſſe inter illa intrinſecam & formalem diſtinctionem aſſeritur. Nec refert ſi aduerſarius adduceret Albertum Magnum quarto meteor. innuentem: Nota autem, quod ſi ὑδράργυρος ita per calidum exiccetur, poſtea per calidum non ſoluetur. Et ideo hæc exiccatio potius eſt corruptio argenti viui, quam coagulatio. Exiccatur enim tunc terreſtre quod in ipſo eſt, & ad lateris naturam deducit,

& ideo calumnia de prædicto exemplo adducta, locum non habet, ſcilicet quod coagulata quando ſoluuntur, & ſoluta quando coagulantur, in eadem ſpecie manent, ſicut æs coagulatum & liquidum in vna, eſt ſpecie. ὑδράργυρος, autem prædicto modo conſtans, non manet ſpecie vna, neque in eiſdem componentibus. Et nota ly, non manet ſpecie vna: illud autem totum, quantum ad Alchimiſtas dicitur, non quantum ad medicam artem attinet: quia paulo ſupra in hoc eodem capitulo, ſi bene ponderas, dictum fuit, in operibus autem alchimicis, & ea quæ ſequuntur.

¶De malis affectibus & ſubſidijs argenti viui.

QVoniam argenti viui nocumentum, vt plurimum iuuamento eſt maius. Exordiendum igitur eſt, quæ de eius nocumento antiqui ſentiunt. Galenus quidem vbi ſupra dixit, quod ſi extra apponatur vel bibatur, occidit. & Auicen. vbi ſupra refert, quod frigidita-

te & grauitate sua paralysim, tremoremq; inducit, membraque recta permanent & inflexibilia: auditui obest, oris fœtorem parit, visum obtenebrat, & cum sublimatum est, interficit. quæ sublimatio pro cinapro intelligi potest in suo genere, vt intelligitur de albificatione argenti viui cum calchanto, vt a Seruitore ponitur, & tandem extinctum sua grauitate interficit. Ipsum enim quod sibi obuiat, sua grauitate corrodit. Vltimum tamen dictum animaduertas, quia tam extra quam intus intelligi debet: quod a Dioscoride apertius declaratur. Si enim in igne ponatur, destrüetur, & fumum faciet, qui omnibus animalibus pessimus est. In hominibus autem sensus & voluntarium motum destruit: ex quo surditas, paralysis, tremor, vel epilepsia, & per consequens mors sequitur: cui fumo quicunque proximus fiet, mox neruorum & lacertorum, omniumque membrorum, quæ per motum voluntarium sunt composita, relaxationem sentiet. vnde plerique in paralysim, tremorem, surditatem, animatæque actionis cor-

ruptionem incidunt, necnon & pessimum colorem ac putridum os, cerebrique siccitatem habent. Hæc Isaac vbi supra. Et nota ly cui fumo quicunque proximus erit, quia de cinapro intelligitur. Quod si quis obijceret: cur a cinapro accidentia inducta sæuiora sunt accidentibus ab argento viuo, in sputo scilicet & oris vlceratione, atque ventris solutione, si per te subtiliatur, & acuitur argenti viui virtus per sulphuris admixtionem? Ad quod dico, cum Galeno nono de simplici medicina, quod cinaprum in se aliquid stypticitatis habet, per quam materierum excreatio atque exitus prohibentur, qua mediante stypticitate sæuius est medicamen. Quod fit, cum duplex sit in argento viuo superfluitas, vna quidem in ipsius profunditate inclusa in principio suę admixtionis superueniens: altera vero, extra naturam suæ naturæ, & corruptibilis: quarum ista non absque labore tollitur, altera vero nullo artificis ingenio tolli potest. Quare sulphureitas eius adustibilis ignis calcinatione tollitur, atque a corporibus deletur: & illud ideo, quia argentum viuum

tium resistit, & illud quod sui natura est, ab adustione defendit. Hæc Arnaldus de Villa noua in suo rosario philosopho-rum: qui mali affectus a Guilielmo Placentino libro quarto describuntur. Plinius autem libro tricesimotertio, vomica cap.3. &.6
liquoris æterni argentum viuum appellatur: omnium rerum venenum est. Et Auicenna fen. 7. quarti canonis: Elonga, inquit illud in quo ponitur argentum viuum extinctum, quantum poteris a partibus stomachi & membrorum nobilium. quare non absque ingēti timore propinatur. Plateariu præterea capite proprio: fumus, inquit, argenti viui astantibus obest, quia ner ca.6.&.7.
uos remolliendo, paralysim operatur. Serapio autem de simplici medicina: Fumus vero eius, inquit, est valde nociuus: cap.85.
nam frequens eius vsus neruos destruit, paralysim inducit, sensum aufert, & motum corrumpit. Quibus sane patet, assiduus argenti viui fumus quantum obest.

Quod autem argentum viuum bezoarticum sit medicamen in prauum hunc morbum gallicum, eiusque mortifera accidentia, moderni his rationibus eorum in-

famiam tegere nituntur, nec alium habent modum aliquid perficiendi, nisi argentum viuum tam in occulto, quam in manifesto fraudulenter adhibere, dicẽtes, Quod etsi argenti viui nocumenta longe plura sint quam dicendi copia, tamen eo vtimur, tanquam omnium intentionum curatiuarum vltima: ad vltimas enim ægritudines, vltimæ intentiones curatiuæ sunt potentes, vt Hippocrates primo Aphorismorum. 7. quod Galenus nono & decimo Therapeutices vberius declarauit: Aegritudo, inquit, quæ non habet præter vnam viam ad salutem, licet cuilibet ægrotanti ardua sit & difficilis, tamẽ ipso inuito, oportet quod per illam in omnibus etiam casibus transeat. Multoties enim medicus rebus contra naturam patientis particulæ vtitur, vt bonam valetudinem inducat. Vtitur nanque actuali cauterio ac potentiali, crebrisque incisionibus & similibus, pharmaco etiam venenoso & solutiuo: ergo & argento viuo vtendum est. quod fugias quamtum potes, crede mihi. Quod si coactus a natura entis, secus fieri non potest, illud adhibeas, vt sæpius per multos annos
excercui,

exercui ſicut vnctiones, ſuffumigia & ſimilia, quæ ſunt fugienda, ligno ſancto ſubueniente. Hęc de verbo ad verbum de mente antiquorum, de natura argenti viui, atque de cinapro, necnon & de bonis & malis eorum affectibus volui dixiſſe.

De mundatione argenti viui, vt minorem membris inferat læſionem.

VNaquæque profecto medicina, & quæ ſordida præſertim eſt & feculenta, acuitateque non carens, ab extranea, ſi qua in ea eſt, qualitate, penitus mundari debet. Ab argento igitur viuo omnem ſulphureitatem omnemque plumbeam terreitatem auferri, ipſumque ab omni imperfectione, præparatiõe quadam expoliari fas eſſe iudico, vt validiorem ab ipſo ſubtiliationem ac penetrationẽ in curandis morbis expectemus, minoriq; ipſius doſi eos cõmodius curare valeamus. Hęc autem mũdatio dupliciter, ſublimatiõe. ſ. aut aceti lauacro fieri poteſt. Nõ

enim eodem modo argentum viuum sublimatur, vt ab Alchimistis fieri solet: sed solum ac impermixtum argentum viuum in vase vitreo reponatur, bocciaque desuper tortuosa remittatur: obturatisque fissuris luto sapientiæ, lentoq; igne calefaciendo, partes ipsius subtiles, veluti fumus volando diuidentur, lateribusque bocciæ remittentur. Deposito deinde vase ab igne, iuncturæ ipsæ aperiantur, eaque argenti viui pars, bocciæ lateribus coadhærens, diligenter remoueatur, vsuique reseruetur. Id autem ego matellis vitreis, vt de boccia dictum est, effeci. Mundificatur autem & secundo argentum viuum per aceti lauacrum, vt Geber libro tertio: in patella scilicet vitrea vel lapidea fundatur, acetoque fortissimo cooperiatur, atque lento igne calefiat, digitisque tamdiu agitando, donec in partes diuidatur minutissimas, acetumque euaporatione consumatur: deinde toties cum aceto abluatur, donec terreitatis vestigium nõ appareat, ac in cœlestem colorem deueniat. Huiusmodi enim argentum viuum eligas: nam mea quidem sententia, vnica istius argenti viui vncia ita

depurati

depurati, alterius non purati duabus æquiualet vncijs.

De artuum dolore morbi Gallici inueterati.

Dolor, qui triſtis eſt ſenſatio, vt Galenus de interioribus ſecũdo facta ab aliquo ſoluente continuum: qui ſiue morbus ſit materialiter, id eſt, quandam fixionem habens, & permanentiam, ſuſcipiens, ſiue formaliter accidentis nomen ſibi vendicet, in alteratione omnimoda exiſtit, ad quem ſcilicet ſequatur torpor, ſtupor, dormitatio, congelatioue. Quæ omnia in ſpeciebus omnibus doloris Gallici morbi cõperta eſſe vidimus: cuius cauſa medice loquendo, duplex eſt, Cum Gal. ſecundo regiminis acutorum, ſubita ſcilicet complexionis alteratio & ſolutio continui. Cum igitur is morbus iam inueterauit, nec alia illi remedia ſubuenerint, & auulſa quantum fieri potuit cauſa morbi & noxio humore, ligni ſancti curatio adhibeatur ad hunc modum. Cholericus iuuenis vel ſanguineus cibetur tota cu- Cap. 2.

Ordinatio aquæ. ratione diæta regulari. Pro eo syrupus fiat tota curatione ex ligni libra vna, aquæ libris duodecim, fiat infusio per diem naturalem, ferueatque in fictili vase donec ad libras quinq; redeat decoctio, ex qua sumat semilibra tam mane quã vesperi. Aqua secunda in potu ex viginti libris aquæ ad decem redigatur. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis diæta regulari vtatur tota curatione. Pro eo syrupus fiat ex libra vna cũ dimidia ligni, aquę quatuordecim: fiat infusio, redeatque decoctio ad libras quinque, sumaturque vtraque potione semilibra tota curatione. Aqua in potu fiat ex libris aquæ vigintiquinque: quæ decoctæ, redeant ad quindecim. In sene eadem seruanda sunt, præterquam diæta resumptiua cibari debet, Extrinsecus tamen in declinatione curæ, membra male affecta hoc vnguento linienda sunt: quod mirum in modum confert. Recipe stœchados Arabicæ

Cerotum. saluiæ, yuæ arthriticæ, betonicæ, perforatæ, chamædryos, singulorum manipulum vnum cum dimidio, radicis acori vnciam vnam: ferueant in vino albo aromatico secundum artem, & colaturæ adde vermium terrestrium

terrestrium lotorum cum vino albo libram semis, styracis calamitæ contusi vncias tres axũgiæ porci depuratę & sine sale libram vnam, olei laurini, olei anethini, mastichini, olei thuris, spicę, olei antiqui centum annorum, singulorum vncias tres cum dimidia.: olei rosati, butyri recenti, singulorum vncias quatuor: thuris vncias duas, euphorbij vnciam semis: ferueant lento igne ad vini consumptionem: deinde adde terebinthinæ venetæ, olei abietis, singulorum vncias duas, lithargyrij aurei subtiliter cribrati librã semis, styracis liquidæ vncias duas, theriacæ antiquissimæ vnciam vnam, cineris vitis vnciam semis, minij, vncias duas & semis, argenti viui volati vt capituli descriptio exposcit, & extincti cũ oleo rosaceo in mortario lapideo vncias duas, conficianturque ex arte, & fiat vnguentum.

¶De sclirosis tumoribus.

DVrities quæ ex materia cõtingit melancholica vel aliũde, aliquando in carne tãtũ, aliquãdo in osse

tantum existit, vel ex his composita. Quæ ossuosa est & difficilior, ventositas spinę in potẽtia denominatᷓ, prout sub forma permanet apostematis, cuius finis est ossis corruptio: quæ tripliciter fieri contingit, vt triplex est dimensio. Alia nanque ossis corruptio superficialis tantum, alia profunda tantum, & quædam superficialis est & profunda simul. Cuius additio vnã ossis partem post aliam corrumpit, vt Auicẽna quarta quarti. Cuius signum est, quod resolutis partibus subtilibus circumferentiarum ossis alterati, asperitas in tactu, & inæqualitas scopulosa sentitur, cute sana existente ac suam continuitatem seruante. Necnon & dolor pungitiuus adest in compressione cum digito, propter ossis asperitatis mordicationem. Cum igitur durities ista inueterauerit, nec alia illi subuenerint remedia diminuto prius humore noxio & causa ipsius morbi, curetur per lignum sanctum, vt de artuum dolore morbi Gallici inueterati dictum est, liniantur q; tuberositates per quindecim dies vnguento dicto in capite de strumulis seu scrophulis puerorum.

Tract. 4. Cap. 9.

De

De alguatui curatione.

EAdem est ratio curationis alguatui, prout est separatio cõtiguitatis ossis integra, secundum locum, & non secũdum situm, a suo naturali loco descendendo secundum longitudinem membri, vt de sclirosis tumoribus dicitur.

¶ De vlceribus corrosiuis, sordidis, fraudulentis, & ossis corruptione, morbi Gallici inueterati.

DE ea propria solutione continui carnosa & saniosa ĩtelligo, prout morbus compositus dicitur, in qua vna vel plures dispositiones existũt, quæ vlcerum consolidationem impediũt: cuius compositio siue a causa sit, siue ab accidente, vel a morbo præcedente, discurrendo pet singulas species vlcerum essentiales vel accidentales, quantum fieri poterit, amoueatur a perito chirurgo causa illa coniuncta cauterio actuali vel potentiali, pro corrosionis vel corruptionis exigẽtia, vel quouis alio instrumẽto artis, diminuto semper prius humore noxio,, ligni sancti

curatio adhibeatur, vt de artuum dolore morbi gallici inueterati dictum est. & vt vlcerata membra curationem suscipiāt certiorem, foueantur liniahturque vnguento dicto cap. septimo huius tertij libri. Quod si ossis corruptio appareat, abradatur vsque ad ossa sana, opportunis instrumentis raspatorijs. Nec te terreant dicta insciorum, dicētium cum principe, Melius est vt non festinetur in extractione ossium violenta. & quæ sequuntur. Verba inquam Auic. intelligi debent de illa praua extractione & violenta ossium vulneris, dilacerando scilicet neruos & venas, & ossis maiorē partem sanam quam corruptam dissipando, quæ incongrua dicitur operatio. Quare melius est cum Auic. vbi supra, corruptionis ossis curatio, quæ est eius fricatio, & ipsius destructio, aut eius abscissio & ipsius serratura. Præstantiorque modus fricatio cum raspatorio dicitur: qua ablata, per lignum sanctum curetur curatione prædicta vlcerum vniuersalibus & particularibus.

De

De vini exhibitione a neotericis nuper comperta. Cap.I.

Vm scientiæ atque artes per additionẽ augeantur, ac quotidie vtilissimarum rerũ inuentione perfectiores fiant, ad idque iudicium & studium hominis plurimum valeat, propterea multum operæ curæq; ponendũ est, quo ea inuestigari possint quæ læsis corporib⁹ aliqua ex parte profutura sint. Eiusmodi est lignũ quod vocant sanctũ, cuius viribus indagandis institimus. huicq; rei omni studio operã damus, quãuis eius vires longe plures sint, q̃ quisquã dicendo scribendoq; consequi possit, Et qm̃ experimentũ si ratione comprobetur, ad veram rerum ipsarũ cognitionẽ nos ducit, non inutile fore existimauimus, si cum vini administratiõe, ligni quoq; decoctionẽ miscebimus. Compertũ est enim multoties, penetrationẽ efficacius fieri, ac vinum nõ modo ligni huius, sed multorum quoque medicamentorum, tanquam vehiculum esse. Quã ob rem ope-

ręprecium duxi in calce huius opuſculi pertractare, vtrum vinum an aqua humanis corporibus magis conferat: tum ſi quis ex veteribus medicis in alicuius morbi curatione, vino in quo ſimplicia aliqua ſint decocta, vſus fuerit· præterea vtrum vinum aquæ anteponendum ſit: necnon quod vinum ſit eligendum: atque alia eius generis, quæ a præſenti materia non fuerint aliena.

¶ Quod curandis morbis vinum conferat, & ab antiquis vſitatum ſit. CAP. II.

MEdicinæ quæ tardæ ſunt operationis, ſi in vinum infundantur, vigorem ſumunt, acuunturque. Neque ab re ſapiẽs Abinzoar dixit, nec cibum nec medicinam vino vnquã priuari debere. Meſue etiam pro meliori pręparatione rheubarbarum molliendum iuſſit. Ingenium, inquit, medici ſit vt ſapor medicinæ in cibariorum guſtum conuertatur: tunc enim natura auidius medicinam amplexabitur: cuiuſmodi eſt vinum. Quapropter non temere recentiorum nõnulli ægrotis multifariam vinum in quo ſimplex aliquod ſit decoctũ,

decoctum, propinant. Nam ſicuti Auicenna. 2. canone, vinum ex hyperico confectum, perforatum vocant, vel ex chamedry artuum paſſionibus conferre aſſerit: ſic nonnulli etiam noſtrorum temporum docti viri vinum præbent, interdum ex ſaluia, vel ex enula, vel ex bugloſſa, vel quod ex roſis, ex ebulis, ex gramine, ex caryophyllis, ex abſinthio conficitur, aliaque eius generis quamplurima, quę l[a]xandi vim habeant.

¶ Nunquid vinum an aqua magis conferat: & quibus ęgrotantibus prębendum ſit.

CAP. III.

NAm vinum cumprimis ſimile eſt, calorique innato maxime conuenit in adminiſtrandis nutrimentis naturæ hominum: aquam vero corpus nō tolerat, niſi valde ſanguineum, vt Auicenna tertia primi. Præterea quis neget vinum ſua penetratione, ſpirituumque viuificatione confortatiuum eſſe? frigiditas enim & ſiccitas ſpiritibus eos debilitādo aduerſantur. Vini vero caliditas corroborando non mediocre ipſis affert au-

xilium. Ad transmittendas autem rerum in eo incorporatarum virtutes, per singula membra cum quadam naturæ delectatione & apprehensione, nec sine vehementi fortitudine qualitates actiuas earum medicinarum quæ in vino exqualificantur, ad resolutionem pręparat, quum sua subtilitate partes adeat longinquas, aquam secum trahens ad membra refrigeratione pariterque humectatione indigentia: & receptiuum est omnis infusionis bonarũ qualitatum in rectificatione vt plurimum malarum, cum per eius essentiam ad spiritum habeat conuerti, magisque penetratiuum sit ac spiritibus proportionatum. Qua de re vbi virtutis imbecillitas, appetitusque deiectio affuerint, ęgreque ventriculus concoquat, vinum eligendum est. Insuper si ægrotans phlegmaticæ sit complexionis, humorque pituitosus vel melancholicus sit, vel si inueteratam morbus radicem habeat, in his omnibus vinum vtile admodum est. Quod si cholericæ ac sanguineæ cõplexionis calidique hepatis fuerit, atque etiam sanguis vel succus biliosus fortisque

habitudinis ſit, in tempore præſertim calido, tunc aquæ decoctum, lignũq; ſimpliciter exhibitum, mirũ in modum proderit.

¶ Quod in ligni ſancti decoctione cum vino miſcenda ſint alia ſimplicia.

CAP. IIII.

Edicæ artis peritis omnibus patet, ſingulis membris ſuum eſſe appropriatum ac determinatum pharmacum: cunque ab eiuſmodi morbi prauitate quamplura mẽbra lædantur ac vitium contrahant, credibile quidem erit ſolam ac impermixtam ligni ſancti decoctionem tot membrorum læſiones adimere non poſſe. Quare vt ligni ſancti virtus ad huiuſmodi membra dirigatur, medicinæ membra infecta reſpicientes commiſcendæ ſunt, vt ligni ſancti virtus ipſarum medicinarum ſuffragio, validius ſalubriuſque ſuas imprimat vires, dirigendo ſcilicet, mundificando, reſoluendo, confortando & deſiccando vt decet morbum.

¶ Quod vinum eligendum ſit.

CAP. V.

Isaac de diætis par.

CVm diuersæ operationis sit vinum, diuersarumq; qualitatum: infrigidata enim corpora senum & iuuenum calefacit, calefactaque infrigidat, exiccata humectat, & humectata exiccat: eiusmodi eligendum erit, quale mox dicam. Anni vni⁹ vinum, frigidum est & humidum. Vetus vero, quod a quarto in septimum transcendit annum, calidum & siccum in tertio reponitur gradu. Inter hæc autem medium calidum est & siccum temperate: & hujusmodi quidem vinum cholerā nigrā sua calefactione & humectatione temperat, & præsertim si secundum non excedat annum. Resistit etiam melancholicis a tota specie, calefactisque non obest. Vinū, inquit Auicenna, album & subtile calefactis confert: capitis enim dolorem nō efficit. Id præterea vinum cholera abundantibus rubea, melius est, eo quod choleram rubeam vrinam prouocando expellit: & humidis, eo quod humiditates maturat. Huiusmodi etiam vinum non modo naturalem calorem confortādo iuuat, verum etiam turbidi sanguinis claritatem reducit. Quamobrem album & subtile eligatur

Loco vbi supra.

gatur

gatur, ætate quidem medium, colore vero purum ac lucidum, odore vero suaue, in gustu non aquosum omnino, nec aliquam vehementem ostendens qualitatem stypticam vel amaram vel dulcem. Quod si morbus frigidus est & antiquus, corpusque frigidum ac oppilationibus male affectum, & maiori penetratione ac incisione indigens, tunc vetus vinum eligatur.

De vini præparatione, & regulis in ea obseruandis. Cap. VI.

EAdem quoque ratione vini præparatio canonice conficienda est, vt de decoctionis exhibitione diximus: eamque in omnibus seriem obseruabis. vnũ enim pharmacum omnibus nequaquam conuenire potest. Qua de re cũ vini decoctionem præbere instituues, decoctionis ligni sancti aquam, illiusque morbi curationem & capitulum a capite ad pedes inuenies, ac illius aquę & ligni graduationem quam ibi descripsimus exequere.

in fine coctur æ opportunas medicinas ar-
teq; decoctas, ac pro illius morbi & mẽbri
lęsi exigẽtia adhibebis, vt exemplariter il-
las diuisim connumerabo in secunda con-
sideratione. Hoc autem peracto, in vase fi
ctili vitreato ligni abrasi libram pones, ibi
q; vini albi clari libras decem inijcies, qui
bus mixtis decoctionem prædictam pro
morbi & indiuidualis complexionis exi-
gentia, partibus æqualib. cum vini quanti-
tate calidam vt ab igne defers adijcies, fa-
ctaque mixtura nec aliter ferueant, sed per
diem naturalem infusio fiat, & colaturam
vsui reserua in curatione, pro syrupo scili-
cet mane & vesperi, & pro potu in prãdio
& in cœna. remissa enim decoctiouis cali-
ditas, ipsorumque ligni & aquæ, iam tem-
perata graduatio igneas vini, si quæ sunt,
qualitates extinguet, ne humanis calidę cõ
plexionis corporibus obsit. Et vt lucidior
tyronibus doctrina sit, sequẽtes ponuntur
considerationes.

Consideratio prima est, quod in vini
assumptione, in qualibet decoctione corti
cis ligni sancti subtiliter cribellati, quã-
tuor adhibeatur vnciæ, ac simul cum di-

gni

gnisancti dosi adnotata ferueat, vt capituli descriptio exposcit.

Secunda. Quod si hepatis vitium in causa morbi sit calidum, simplicia eius caliditatem adimentia eliges, endiuiam scilicet, cichoream, fumumterre, santalos omnes, & id genus eligẽdos, eaque in fine coctura semper appones: & si aliqua obesset oppilatio, aperitiua eodem modo adhibeantur,

Si autem cerebri læsio frigiditatisque mala affectio adsit, stæchas arabica, vel nõ arabica, betonica, & huiusmodi calida frigidaq; pro morbi exigentia apponantur.

Quod si iuncturæ dolore, vel aliqua hebetẽtur duritie, yua arthritica, radix acori, stæchados ac perforata adhibeantur.

Si vero præcordia male affecta sint, buglossa, borago, ipsarumque radices, enula campana, scabiosa, & id genus in fine cocturæ sunt admiscendæ decoquendæque, deinde ipsa decoctio in vino prædicto inijciatur.

Tertia. In qualibet vini præparatione, in Morbo quolibet Gallico, præsertim curando ob sui antiquam contagionem

cardui benedicti manipulus, cum reliquis simplicibus membra confortantibus infecta, addatur.

Quarta. In vnaquaq; ipsius vini administratione supradictæ decoctionis eadem sit dosis cum vini quantitate.

Quinta. Quod in ipsius vini exhibitiõe morbi nõ vniformiter in eodẽ tẽporis spatio curantur: quidam enim quindecim aut viginti dierum spacium exigunt, nonnulli quadraginta inclusiue, multi etiã spatium hoc transcendunt. Huiusmodi autem diuersitas contingit iuxta morborum qualitates: multum enim interest, vtrum morbus calidus vel frigidus sit, antiquus vel recens. Parique modo consideranda sunt ea corpora que mediocriter se habent.

Sexta. Quod in hac vini assumptione tempus purum ac temperatum est eligendum. Ver quidem optimum erit: huicque proximus est autumn⁹. Aestas enim nimis calefacit. Hyems nullam admittit penetrationem. minor itaque operatio & in æstate & hyeme expectatur.

Septima. Quod diæta semper vtatur resumptiua, cum vini caliditas innatum ex-

cite

citet calorem, eiusque digeſtio celerior ac penetratio velocior efficiatur, humiditatibusque reſiſtat, nec aliter cibum appetes: iſto nanq; curationis modo carne veſceris mane & veſperi.

Octaua. Quod ſi aeri æger exponatur, incommodum aliquod non ſubſequitur, vt in decocti aſſumptione contingit, cum vini pręſentia vnicuique putrefactioni extrinſecæ reſiſtere videatur, cuius pręſidio ſudandi moleſtiam perpeti non cogeris, ad peragendaq; negotia tutius libentiusque te commites.

Nona. Si hora cibi & potus æger huiuſmodi vinum abhorreat, ob medicinarum diuerſarum commixtionem, ſic confectam decoctioně, alias ſyrupum, per lambycchum æreum diſtilla, diſtillatioque cũ vino albo partibus æqualibus commiſceatur, vſuique hora cibi & potus reſeruetur. Si vero pauper ac egens fuerit æger, aquam ſecundam pro capituli deſcriptione abſque alijs medicinis adminiſtres, eamque vino partibus æqualibus commiſcebis. Et hoc quidem vinum æger ab alijs penitus liquoribus ſe abſtině-

do, hora cibi & potus bibat.

Decima suppositio est. Si vero cholericus vel sanguineus fuerit æger, & ob eius ventriculi imbecillitatem huiusmodi vinũ exhibendũ est, in vna tantum parte vini quinq; decoctionis ligni sancti partes cõmisceantur, idemque fiat in morbo gallico recenti,

Vndecima. Quod in principio exhibitionis vini mẽbra dolore tuberculis nodositatibusque affecta, præcipue vini prædicti decoctiõe, epithymãda sunt assidue: sin autem epithymatio non conferat, in statu curæ dolores lenire, membraq; male affecta nostræ descriptionis vnguento inungere poteris, in capitulo de artuum doloribus enarrato. Vlcera quoque vnguento mercuriali curare tutissime poteris, vt de prauis vlceribus dictum fuit.

Duodecima. Quod in vini assumptione humor qualibet hebdomada vt expedit morbo & ægrotanti minorandus est, bisque die syrupum capiat, mane scilicet semilibrã, calidũ, tãtũdẽq; vesperi quatuor horas ante cibum, eademque hora in lecto quiescat, sudoremque obseruet, vt supra de

decoctione dictum fuit.

Decimatertia. Quod si in vini exhibitione aluum ducere volueris, in decoctione cum alijs medicinis damascena pruna decem numero inijciātur vna cum folliculorum senæ ac polypodij quercini, singulorum semiuncia: quæ omnia morbi præsertim gallici curationi penitus non aduersantur. Colocynthidem autem, agaricum ac dacrydium & id genus non commisceas, vt ignari ab omnique veritate deuij cum magno ægrotantium periculo faciunt.

XIIII. suppositio est. Quo si in declinatione curæ Socratis præsertim sanguineæ complexionis, hepar ob vini exhibitionem nimis calefactum esset, ipsius hepatis venæ vel hemorrhoidū incisio fiat.

Decimaquinta. Quod si aliquando morbus vnica decoctionis vinique exhibitione curationem non suscipit, huius quidem causa est, quoniam nonnullæ sunt medicinę calidæ, quarum caliditas ab alicuius ægritudinis frigiditate minoratur, quare penitus in eam non agit: & quandoque cum in aliqua infrigidatione administratur, leuiorem illa inducit cale-

factioné. Et quoniam in debiliori iam expertum eſt prius, proceſſioque ſecundum gradus paulatim facta fuit, medicinæ virtus cognita eſt: quare frequens vini atque decoctionis reiteratio fiat, donec praua morbi qualitas adimatur, ac a medicina morbus ſuperetur. Nec dubites ſi huiuſmodi medicina interdum refrigerare, nũc vero calefacere oporteat, cum iſta inter ſe ad inuicem contrarientur: medicina enim, inquit Auicenna, in duobus contrariis experta, alteri eorum per ſe, alteri vero per accidens confert, vel alicuius eorum complexioni contraria non exiſtit.

Et ne aliquid contingat erroris, exemplum habes practicum. Si enim Socrates capitis artuumq; dolore affectus fuerit, & vlceribus inſuper maleficis atque oſſis corruptione, nodoſiſque tuberculis crucietur, ſiue dolore iſchiadico vel podagrico, eradicata cauſa antecedente vt conuenit morbo, prauaque vlcerum diſpoſitione ſemota atque oſſis corruptione, hac ſerie ad ipſius vini decoctionem accedendum eſt: In vaſe ſcilicet fictili ligni abraſi libram vnam cum dimidia, ac eiuſdem corticis

ſubtiliter

ſubtiliter cribellati quatuor vncias, ac a-
quæ libras duodecim apponito. Lentoq;
igne ferueant ad quatuor librarum cõſum
ptionem. Exinde vero betonicam, yuam
arthriticam, carduum benedictum, ſtæcha
dos, hypericon, ſingulorum manipulum,
radicis acori vnciam ſemis adhibebis, fer-
ueantque ad vnius libræ aquæ conſumptio
nem. Deinde in fictili vaſe ac nouo iniici-
antur, in quo ligni abraſi libra, viniquc al-
bi optimi libras 7. factaque mixtura vaſe
obturato per diem infundantur. Et facta
colatura per lineum pannum ſtrictum, pa
tienti mane ac ſero phlegmatico vel me-
lancholico ſemilibra pro ſyrupo tri-
buatur, & hora cibi & potus. In
cholerico vero & ſanguineo li-
gni decoctio adhibeatur,
vt in capitulo de artuũ
dolore morbi gallici
inueterati di-
ctum eſt.

FINIS.

¶RERMM IN HOC LIBEL-
lo præcipue obseruanda-
rum index.

A

ABsinthij vsus 149
Acori vsus 129
Aetates aliæ alijs patientiores in-
ædiæ 37
Alguatui curatio 185
Aliabas quid senserit de argenti viui natu-
ra 169
Aloes in vlceribus medendis vsus 147
Althææ radicum vsus 129
Amygdalarum vsus 35
Antimonij vsus in vlceribus pudendorum
curandis 147
Apoplexia qualis morbus 91
Apostemata frigida quomodo curāda. 134
Arquati morbi cura 122
Argentum viuum auditui nocet 175
Argentum viuum igne non vincitur 172
Argentum viuum in medicina plus nocet
plerumque quam prodest 174
Argentum viuum quomodo a superfluita-
te purgatur 176. quo pacto in aceto cor
rigatur 180

argentum

Argentum viuum qua ratione sublimetur vt in morbis vsui sit ibidem
Argentũ viuũ sublimatum interficit 175
Argenti viui fumus paralysim operatur. 177. neruis obest. ibidem
Argenti viui medicina offensiones in corporibus relinquit 25
Argẽti viui nocumẽta 25. correctio 179
Argẽti viui vis in medicina 198. vsus eius vltimus est, cum scilicet alijs nihil proficimus 178
Argenti viui temperies 166
Arnaldi diacatholicon 143
Arsenicum quam facultatem habeat 169
Asthmatis quatuor species 107
Auditus corruptus quo pacto per lignũ sanctum curetur. 102
Auditus male in sene affectus quomodo curetur 103
Auditus obtusi causa 102
Auellanarum corticum & vstarum vsus in pilorum casu 160
Augustini Suessani syrupus 144

B

BEtonicę vsus in morbi Gallici medicina 172

Boraginis vſus. 48
Bugloſſæ vſus 156

C

Camillus Muſettula quomodo curatus ſit ab immodicis vigilijs 71
Cancer ex hæmorrhoidibus ſæpe prouenit 103
Cancri cura in matrice prędominante cholera aduſta 126
Cancri in matrice mulieris curatio 126
Cephalæa qualis ſit morbus 60
Cephaleæ curatio, phlegmate exiſtente cauſa, 52. in ſene cholerico vel ſanguineo, 65. in iuuene melancholico 64
Cephaleę curatio in ſene phlegmatico vel melancholico 69
Cephaleæ morbi cauſa 61
Cerebrum male affectum qui morbi ſequantur 73
Choleram rubeam eſſe immodicarum vigiliarum cauſam 70
Cholerici minus patientes inediæ 37
Cibus optimus quis 27
Cibus quantus eſſe debeat 56
Cichorea cum ligno ſancto quando decoquenda 48

Cichoreæ ſuccus 155
Cinaprum an ſit argentum viuum 171
Cinapri virtus 176
Coitu abſtineat qui curatur per lignũ ſanctum 39
Comitialis morbi cauſa 84
Comitialis morbi cura in infantibus 90
Comitialis morbus in muliere quomodo curatus ſit 85
Conceptionem prohibens morbus 124
Contractionis curatio 96
Cordialium florum vſus 156
Coriandri præparati vis in amaris mitigandis 52
Cucumeris aſinini vſus 129
Cupreſſi nucum vſus 150

D

Dolor quid ſit 181
Diæta in curatione ligni ſancti qualis conſtituenda 35
Diæta reſumptiua qualis eſſe debeat in curatione per lignum ſanctum 35
Diæta varia varijs diſpoſitionibus conuenit 36
Diætam variandam eſſe 36
Diachilon emplaſtrum 150

E

EBenus a ligno sancto quid differat. 11
Ebenus promptissime accenditur. 12
Ebeni natura, & vsus in medicina. 10
Elephantiæ curatio 130
Emprosthotonus 96
Endiuia quando decoquenda cum ligno sancto 48
Epilepsia quare frequenter infantes corripiat 90
Epilepsiæ causa 84
Epilepsiæ curatio in iuuene sanguineo vel cholerico, 86. in iuuene phlegmatico vel melancholico 87
Epilepsiæ remedia in pueris 88

F

FAmes periculosa post nimiam satietatem 62
Fastidij causæ 115
Fastidij curatio in iuuene cholerico vel sanguineo 16. in phlegmatico vel melancholico 116
Fissurę manuũ & pedũ vnde oriantur. 160
Fœnigræci vsus 150
Frigus humores densat 31
Fumiterræ in medicina vsus 15

G

GAllicus morbus quid ſit 138
Gallici morbi cauſa 138
Gallici morbi curatio repeti debet 57
Gallici morbi præſens medicina 3
Gallicus morbus vnde ad nos peruenerit. 3
Gallicus morbus inueteratus quomodo curandus 55. & 182
Gallicus morbus recens vbi ſumat initium folio 141
Gallicus morbus recens quomodo curetur folio 54
Gallici morbi puſtulæ variæ pro humoris varietate 151
Gallici morbi inueterati vlcera maligna qua ratione curentur 185
Gallici morbi tumores quo pacto curentur, quæque eorum ſunt cauſæ 184
Gallinarum carnis vſus 35
Gingiuarum imbecillitatis cauſa 105

H

HAEmorrhoides ſæpe polypum gignunt 103
Hecticæ curatio, apoſtemate quopiam in cauſa exiſtente 112
Hectica ligno ſancto curatur 29

Hermes Alchimiſta 167
Hernia inteſtinalis 128
Herniæ genera 128
Heſtedeen eſſe lignum ſanctum 10
Hepatis apoſtema quo pacto curètur 118
Hepatis calefacti remedia 164
Hordei vſus 156
Hydropicus iuuenis phlegmaticus vel melancholicus quomodo curandus 121
Hydropici ab aqua prohibendi vt etiã nec videant 122
Hydropiſis curatio 120

I

ICtericus morb⁹ quomodo curetur. 122
Iecoris affectiones 73
Iecoris morbi 117
Indicus morbus 139
Indicum lignum vnde adferatur 3
Iſchiadicæ remedia 130
Iuncturarum morbi curatio 130

K

KAron apud Auic. eſſe lignum ſanctum 10

L

LAchrymarum fluxus cura in iuuene cholerico vel ſanguineo, 100. in phlegmatico

phlegmatico vel melancholico, 101.
Ophthalmiæ curatio 101
Lachrymarum fluxus nimius vnde proueniat 100. quomodo curandus 100
Lachrymarum flux⁹ præter naturam quomodo curetur in senibus 101
Lepræ curatio 130
Lignum ſanctum multi nutrimenti eſt folio 17.&28
Lignum ſanctum calidum & ſiccum eſt folio 20
Lignum ſanctum medicinam eſſe antidotariam 11
Lignum ſanctum vbi præſtantius naſcatur folio 14
Lignum ſanctum quandiu decoquendum folio 49
Lignum ſanctum quare diuerſas ſortiatur operationes 58
Lignum ſanctum qua ætate eſſe debeat. 15
Lignum ſanctum temperatiſſimum eſt. 18
Lignum ſanctum quos curet morbos 29
Ligni ſancti amaritudo quo pacto auferatur 52
Ligni ſancti natura 17
Ligni ſancti decoctio quomodo preparã-

da 45
Ligni ſancti decoctio longa ſit 44
Ligni ſancti decoctionis varij gradus 49
Ligni ſancti decoctiones quot ſint 45. & 46. & 47
Ligni ſancti effectus 37
Ligni ſancti electio 15
Ligni ſancti materia dura 16
Ligni ſancti medicina quomodo adminiſtretur in morbo gallico 54
Ligni ſancti medicina qua forma conficiatur 42
Ligni ſancti medicinæ adminiſtrandæ tempus 32
Ligni ſancti natura & effectus 10
Ligni ſancti proprietates 23
Ligni ſancti quæ partes optimę ſint 16
Ligni ſancti ſyrupus quando ſumẽdus. 50
Ligni ſancti varius & multiplex vſus in medicinis 4. & 23
Ligno ſancto curandus quem locum eligere debeat 31. quomodo curandus ſit iuuenis cholericus vel ſanguineus in morbo gallico inueterato 181
Linguæ ſpaſmus quomodo curandus 105
Lini ſeminis vſus 150

Lithargyrij

Lithargyrij vſus in vlcerib' medēdis. 147
Lupuli vſus 155

M

Maluarum vſus 149
Manus aqua frigida nō lauādæ. 41
Matrix mulieris, ceu ſentina, omnes humores recipit 123
Matricis cancer quomodo curetur 126
Matricis fluxus propter hepatis frigiditatem quomodo curetur 124
Matricis morbus propter iecoris caliditatem 124
Medicina quæ ſit optima 27
Medicina eadem quo pacto poſſit morbos diuerſos curare 29
Medicina quæ ſecundi gradus ſit 20
Medicina quomodo accommodanda diuerſis diſpoſitionibus 9
Medicina temperata quæ ſit 19
Medicinā eādē diuerſa nō poſſe operari. 6
Medicinam vnā non omnibus naturis con uenire 8
Melancholia cancrum in matrice mulierū gignit 126
Melancholiæ memoriā & intellectum corrumpenti quomodo medeatur 77

Melancholiæ quo remediorũ genere curẽtur in ſene cholerico vel ſanguineo, 82. in iuuene cholerico vel ſanguineo 81
Melancholiæ remedia in iuuene phlegmatico vel melancholico. 81
Melancholiæ morbus multiplex 80
Melancholiam inueteratam vix alijs medicinis curari quam ligno ſancto 80
Memoria & ĩtellectus in iuuene phlegmatico vel melancholico, quo pacto reſtituatur 75.&,77
Memoriæ amiſſæ cauſa 73
Memoriæ & intellectus cura in ſene cholerico vel ſãguineo 79 in iuuene cholerico vel ſanguineo, phlegmate exiſtente in cauſa. 70
Memoriæ laborantis cura in ſene phlegmatico vel melancholico 76
Mercurij vnctionis vſus 55
Morbi difficiles curatu 139
Myrtillorum ſucci vſus 159

N

NArium morbi 103
Narium morbi quomodo curentur in ſingulis ætatibus 104
Nauſcæ ſtomachi quõ ſubueniẽdũ 52

O

OLeum myrtinum ad caſum pilorũ vtile 159
Opiſthotonus 96
Oris vlcera difficilis curarionis 153
Oſſis corruptio quomodo ſanãda 186
Ouis albuminis vſus. 153

P

PAnis qualis eſſe debeat in vſu ligni ſancti 34
Pane biſcocto quare vtendum ijs qui per lignum ſanctum curantur 33
papaueris nigri vſus 159
Paralyſis qualis ſit morbus 91
Paralyſis curatio in iuuene cholerico vel ſanguineo, 93. in ſenibus 95. in iuuene phlegmatico vel melancholico 95
Perforatæ herbæ vſus in medicina morbi gallici 182
Phaſianorum vſus 35
Phlebotomia vtilis aliquando in pilorum caſu 160
Phlegma cauſam eſſe aliquando amiſſi intellectus 74
Phlegmatici facilius ferunt inediam 37
Phthiſis morbus letalis 110

Phthisis difficilis curatio 110
Phthisis ligno sancto curari potest 111
Pillulæ aggregatiuæ 155
Pilulæ vniuersales fumiterræ 155
Pilorum casus quibus curetur 158
Plumbi vsti vsus 147
Podagræ curatio 130
Podagra ligno sancto curatur 29
Polypus morbus nasi 103
Polypi causa 103
Potus optimus quis 27
Purgationis tempore quomodo cibandus sit æger 37
Purgationum modus illorum qui curantur ligno sancto 37
Pustularũ multitudo in morbo gallico pro humoris & meatuum qualitate 140

R

RAmex herniæ species 128
Ramula morbus linguæ quomodo curandus 105
Regij morbi curatio 122
Renum morbi quomodo curentur 122
Renum vlcera per lignum sanctum curantur 122
Rheu-

Rheupontici vſus in gallico morbo curando 144
Rhodomellis ſaccharini vtilitas 156
Roſarum rubearum vſus 145
Roſarum incompletarum vſus 157

S

SAcchari roſacci vſus 52
Saluię vſ⁹ ĩ medicĩa morbi gallici 182
Sanguinei tolerãtiores inedię quam cholerici 37
Sanguinis draconis vſus 147
Scrophulæ puerorum qua cauſa oriantur, & quibus remedijs curentur 134
Serpentis pinguedo ad quæ vtilis 159
Sicci natura 33
Simplicium conſideratio 10
Sol quo pacto regiones inferiores calefaciat 14
Spaſmi cura 96
Spiritus fœtidi curatio 116
Somnum quæ prouocent 40
Sterilitatis cauſæ 125
Sterilitatis remedia 125
Stomachi apoſtematis cauſa 117
Styracis vſus in morbo gallico 165
Sudor quibus prouocetur 42

Sudoris copiosioris causa 42
Sudor potione ligni sancti elicitur 41
Sulphur in argento viuo. 172

T

TAbes morbus periculosus 110
Talpæ pīguedo ad quę vtilis sit 159
Tamaricis fructus vsus 153
Tartari combusti vtilitas 154
Tetanus 96

V

VAricib⁹ quę remedia adhibēda 130
Venerem quæ prohibeant 39
Vertiginis plures causæ 82
vertiginis cura in sene phlegmatico vel melancholico 83
Vesicę morborum curatio 122
Vigilia immodica in iuuene phlegmatico vel melācholico qūo emēdetur 71. in sene cholerico vel sanguineo 72. in sene phlegmatico vel melācholico 72
Vigiliæ immodicæ causa 70
Vini multiplices effectus 192
Vini decoctio pro morbi & membri læsi exigentia varie temperatur 194
Vinū medicamentorū vehiculum 187
Vinum canonice conficiendum 193
Vinum

Vinum quod eligendum 192
Vinum neque a medicina, neque a cibo absit 188
Vinum varijs modis in medicina exhiberi 189
Vinum in quibus morbis dandum 190
Vinum vetus in quibus morbis eligendum 193
Violarum vsus 149
Vlcerum in tibijs remedia 48
Vlcera matricis q̃uo curentur 127
Vlcera oris quare sint difficilis curationis 155
Vlcera virgæ quo pacto curanda 145
Vlceribus oris gargarismus vtilis 157
Vniuersalia ad particularia viam ostendunt 26
Vuæ passæ vsus 35.&.156
Vuluæ morborum causa 123

Y

Ydragyros vnde dicatur 168
Yuæ athriticę vsus in curatione morbi gallici 182

Z

Zinzifur 171
Zirbale Arabice gen⁹ hernię ẽ 128

INDICIS FINIS.

Suſtulerat quondam Veneris ſolatia quædam
Inuiſa, immanis, perniciosa lues.
Quam vocat Hiſpanus Gallam, quam Gallus Iberã,
Imperium toto quę tamen orbe tenet.
Senſit Arabs, ſenſitq; Geta, extremuſque Britannus,
Hanc ſcabiem, ſenſit qui tua furta Venus.
Non puero parcens ve ſeni, te fœmina læſit,
Fœmina, quam minimum ledere, grande nephas.
Et iuuenile decus nullo prohibente peribat,
Cunque ſuo nato eſt pene relicta Venus.
Ante oculos cernebat amans ſua gaudia, quæ vix
Audebat timida ſollicitare manu.
Sic ſua lugebant miſeri ſolatia amantes
Donec quæ morbum, pharmaca terra dedit.
En tibi iam pręſens medicina, Neapolis olim
Quę peperit morbum, nunc tibi promit opem.
Hoc ſancto ligno certa, pugnamque capeſſe,
Erectamque haſtam miles in arma tene.

HIERONYMI FRA=
CASTORII SYPHILIS,
SIVE MORBVS
GALLICVS.

HIERONYMI FRACASTORII SYPHLLIS, SIVE MORBVS GALLICVS.

AD PETRVM BEMBVM.

Vi casus rerum varij, quæ semina morbum
Insuetum, nec longa vlli per secula visum
Attulerint: nostra qui tempestate per omnem
Europam, partimq; Asiæ, Libyęq; per vrbes
Sæuijt: in Latium vero per tristia bella
Gallorum irrupit, nomenq; a gente recepit:
Necnon & quæ cura, & opis quid comperit vsus,
Magnaq;: in angustis hominum solertia rebus,
Et monstrata deum auxilia, & data munera cœli,
Hinc canere, & longe secretas quærere causas
Aera per liquidum, & vasti per sydera olympi
Incipiam, dulci quando nouitatis amore
Correptum, placidi naturæ suauibus horti
Floribus inuitant, & amantes mira Camœnæ.
Bembe decus clarum Ausoniæ, si forte vacare
Consultis Leo te a magnis paulisper, & alta
Rerum mole sinit, totum qua sustinet orbem:
Et iuuat ad dulces paulum secedere Musas:
Ne nostros contemne orsus, modicunq; laborem,

Quicqd id est. Deus hęc quondã dignat⁹ Apollo est:
Et paruis quoq; rebus inest sua sæpe voluptas.
Scilicet hac tenui rerum sub imagine multum
Naturæ, fatiq; subest, & grandis origo.
Tu mihi, que rerum causas, quæ sydera noscis,
Et cœli effectus varios, atq; aeris oras,
Vranie, (sic dum puro spatiaris olympo,
Metirisque vagi lucentes ætheris ignes,
Concentu tibi diuino cita sydera plaudant)
Ipsa ades, & mecum placidas Dea lude per vmbras,
Dum tenues auræ, dum myrtea sylua canenti
Aspirat, resonatque cauis Benacus ab antris.
Dic Dea, quæ causæ nobis post secula tanta
Insolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo, nostrum peruenit in orbem,
Ex quo lecta manus soluens de littore Ibero
Ausa fretum tentare, vagique incognita ponti est
Aequora, & orbe alio positas perquirere terras?
Illic nanque ferunt æterna labe per omnes
Id morbi regnare vrbes, passimque vagari
Perpetuo cœli vitio, atque ignoscere paucis.
Commerci ne igitur causa accessisse putandum est
Delatam contagem ad nos: quæ parua sub ipsis
Principijs, mox & vires & pabula sensim
Suscipiens, sese in terras diffuderit omnes?
Vt sæpe in stipulas cecidit quum forte fauilla
De face,

De face, neglectam pastor quam liquit in aruo.
Illa quidem tenuit primum, similisque moranti
Incedit: mox vt paulatim increuit eundo,
Tollitur, & victrix messem populatur & agros,
Vicinumque nemus flammasque sub æthera iactat,
Dat sonitum lõge, crepitant Iouis auia sylua
Et cœlum late circum, campique relucent.
At vero si rite fidem obseruata merentur,
Non ita censendum: nec certe credere par est
Esse peregrinam nobis, transque æquora vectam
Contagem: quoniam in primis ostendere multos
Possumus, attactu qui nullius hanc tamen ipsam
Sponte sua sensere luem, primique tulere.
Præterea & tantum terrarum tempore paruo
Contages non vna simul potuisset obire.
Aspice per Latij populos, quique herbida Sagræ
Pascua, & Ausonios saltus, & Iapygis oræ
Arua colunt: specta Tyberis qua labitur, & qua
Eridanus centum fluuijs comitatus in æquor,
Centum vrbes rigat, & placidis interfluit vndis.
Vno nonne vides vt tempore pestis in omnes
Sæuijt? vt sortem pariter transegimus vnam?
Quin etiam externos eadem per tempora primum
Excepisse ferunt: nec eam cognouit Ibera
Gens prius, ignotum quæ scindere puppibus æquor
Ausa fuit, quam quos disterminat alta Pyrene,

Atque freta, atq; Alpes cingunt, Rhenusq; bicornis:
Quam reliqui, quos lata tenet gelida ora sub Arcto.
Tempore non alio Pœni sensistis, & omnes
Qui lætam Aegyptum metitis, fœcundaque Nilo
Arua, & palmiferæ syluas tondetis Idumes.
Quæ quum sic habeant sese, nempe altius isti
Principium labi, rerumque latentior ordo,
(Ni fallor) grauiorque subest, & maior origo.
Principio quæque in terris, queque æthere in alto
Atque mari in magno, Natura educit in auras,
Cuncta quidem nec sorte vna, nec legibus ijsdem
Proueniunt: sed enim quorum primordia constant
E paucis, crebro ac passim pars magna creantur.
Rarius ast alia apparent, & non nisi certis
Temporibus ve, locis ve, quibus violētior ortus,
Et longe sita principia: ac nonnulla, priusquam
Erumpant tenebris & opaco carcere noctis,
Mille trahunt annos, spaciosaque secula poscunt.
Tanta vi coeunt genitalia semina in vnum.
Ergo & morborum quoniam non omnibus vna
Nascendi est ratio, facilis pars maxima visu est,
Et faciles ortus habet, & primordia præsto.
Rarius emergunt alij, & post tempore longo
Difficiles causas, & inextricabile fatum,
Et sero potuere altas superare tenebras.
Sic Elephas sacer Ausonijs incognitus oris,

Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantum, regioque omnis vicina laborat.
De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exijt, & tandem sese caligine ab atra
Exemit, durosque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (ęternum quoniam dilabitur ęuum)
Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse,
Ducendum est, quanquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit: quoniam longęua vetustas
Cuncta situ inuoluens, & res, & nomina delet:
Nec monumenta patrum seri videre nepotes.
Oceano tamen in magno sub sole cadente,
Qua misera inuentum nuper gens accolit orbem,
Passim oritur, nullisque locis non cognita vulgo est.
Vsqueadeo rerum causæ, atque exordia prima,
Et cœlo variare, & longo tempore possunt.
Quodque illic fert sponte aer, & idonea tellus,
Huc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
Cuius forte suo si cunctas ordine causas
Nosse cupis, magni primum circunspice mundi
Quantum hoc infecit vitium, quot adiuerit vrbes.
Quumque animaduertas, tam vaste semina labis
Esse nec in terræ gremio, nec in æquore posse,
Haud dubie tecum statuas, reputesq; necesse est,
Principium, sedemq; mali consistere in ipso
Aere, qui terras circum diffunditur omnes,

Qui

Qui nobis ſeſe inſinuat per corpora vbique,
Suetus & has generi viuentum immittere peſtes.
Aer quippe pater rerum eſt, & originis autor,
Idem ſæpe graues morbos mortalibus affert,
Multimode natus tabeſcere corpore molli,
Et facile affectus capere, atque inferre receptos.
Nunc vero quonam ille modo contagia traxit,
Accipe: quid mutare queant labentia ſecla.
In primis tum ſol rutilus, tum ſydera cuncta
Tellurem, liquidasque auras, atque æquora ponti
Immutant, agitantque: vtque ipſo ſydera cœlo
Mutauere vicem & ſedes liquere priores,
Sic elementa modis varijs ſe grandia vertunt.
Aſpice vt hybernus rapidos vbi flexit in Auſtrum
Phœbus equos, noſtrumque videt depreſſior orbem,
Bruma riget, duratque gelu, ſpargitque pruina
Tellurem, & gelida glacie vaga flumina ſiſtit.
Idem vbi nos Cancro propior ſpectauit ab alto,
Vrit agros, arent nemora, & ſitientia prata,
Siccaque puluereis æſtas ſqualleſcit in aruis.
Nec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,
Cui maria alta, omnis cui rerum obtemperat humor:
Quin & Saturni graue ſydus, & æquior orbi
Stella Iouis, quin pulchra Venusque & Martius ignis,
Ac reliqua aſtra etiam mutent elementa, trahantque
Perpetuum, & late magnos dent vndique motus,

Præcipue sedem si quando plurima in vnam
Conuenere, suo vel multum deuia cursu,
Longe, alias tenuere vias. hæc scilicet annis
Pluribus, & rapidi post multa volumina cœli
Eueniunt, Dijs fata modis voluentibus istis,
Vt vero euenisse datum est, numerumq; diesq;
Exegere suos, præfixaq; tempora fatis.
Proh quanta aerios tractus, salsa æquora quanta,
Telluremque manent alibi quippe omnia late
Cogentur spatia in nubes, cœlum imbribus omne
Soluetur, summisque voluti montibus amnes
Præcipites secum syluas, secum aspera saxa,
Secum armenta trahent: medius pater impete magno
Aut Padus, aut Gãges super & nemora alta, domosq;
Turbidus, æquabit pelago freta lata sonante,
Aestates alibi magnæ condentur, & ipsæ
Flumina speluncis flebunt arentia Nymphæ,
Aut venti cuncta inuertent, aut obice clausi
Excutient tellurem imam, & cum turribus vrbes.
Forsitan & tempus veniet, poscentibus olim
Natura fatisque Deum, quum non modo tellus
Nunc culta, aut obducta mari, aut deserta iacebit,
Verumetiam sol ipse, nouum (quis credere possit)
Curret iter, sua nec per tempora diffluet annus.
Ast insueti æstus, insuetaque frigora mundo
Insurgent, & certa dies animalia terris

Monstra-

Monſtrabit noua, naſcentur pecudesque feręque
Sponte ſua, primaque animas ab origine ſument.
Forſitan & maiora audens producere tellus
Cœumque Enceladũque feret, magnũq; Typhoea,
Auſuros patrio ſuperos detrudere cœlo,
Cõuulſumque Oſſan nemoroſo imponere Olympo,
Quæ quum perſpicias, nihil eſt cur tempore certo
Admirere, nouis magnum marceſcere morbis
Aera, contagesque nouas viuentibus ægris
Sydere ſub certo fieri, & per ſecula longa.
Bis centum fluxere anni, quum flammea Marte
Lumina Saturno triſti immiſcente, per omnes
Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
Inſolita exarſit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans (miſerabile viſu)
Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.
Illa eadem Aſſyriæ gentes, & Perſidos, & quæ
Euphratem, Tigrimque bibunt, poſt tempore paruo
Corripuit, diteſque Arabas, mollemque Canopum:
Inde Phrygas, inde & miſerum trans æquora vecta
Infecit Latium, atque Europa ſæuijt omni.
Ergo age iam mecum, ſemper ſeſe æthera circum
Voluentem, ſuperumque domos, ardentiaque aſtra
Contemplare, animũque agitans per cuncta, require
Quis ſtatus illorum fuerit, quæ ſigna dedere
Sydera, quid noſtris cœlum portenderit annis:

Hinc etenim tibi forte nouæ contagis origo
Omnis, & euentus tanti via prima patescet.
Aspice candentes magni qua Cancer olympi
Excubat ante fores, & brachia pandit aperta
Hinc diræ facies, hinc se diuersa malorum
Ostendent portenta: vna hac sub parte videbis
Magna coisse simul radijs ardentibus astra,
Et coniuratas sparsisse per aera flammas:
Flammas quas longe tumulo Sirenis ab alto
Prospiciens senior vates, quem dia per omnes
Cœlicolumque domos duxit, docuitque futura
Vraniæ: miseras, inquit, defendite terras
O superi, insolitam video per inania ferri
Illuuiem, & magnos cœli tabescere tractus.
Bella etiam Europæ miseræ, bella impia, & agros
Ausoniæ passim currentes sanguine cerno.
Dixit, & illa etiam scriptis ventura notauit.
  Mos superum est, vbi secla vagus sol certa peregit,
Ab Ioue decerni fata, & cuncta ordine pandi,
Quæcunque euentura manent terrasque, polumque,
Quod tempus quum iam nostris venientibus annis
Instaret, rerum summus sator, & superum rex
Iuppiter, acciri socios in rebus agendis
Saturnum, Martemque iubet, bipatentia Cancer
Limina portarum reserat, dijsque atria pandit,
Conueniunt quibus est fatorum cura gerenda.

Impiger ante alios flammis ferroque coruſcans
Bellipotens Mauors, animis cui prælia & arma,
Vndictæque manent, &, ouantes ſanguine cædes.
Poſt placidus curru inuectus rex Iuppiter aureo
Inſequitur (ni fata obſtent) pater omnibus æquus.
Poſtremus, longaque via tardatus & annis.
Falciſer accedit ſenior, qui haud immemor iræ
In natum veteris, nato & parere recuſans,
Sæpe etiam ceſſit retro, & veſtigia torſit,
Multa minans, multumq; animo indignatus iniquo.
Iuppiter at ſolio ex alto, quo ſe ſolet vno
Tollere, percenſet fata, & ventura reſoluit,
Multum infelicis miſerans incommoda terræ,
Bellaque, fortunasque virum, caſuraque rerum
Imperia, & prædas, adapertaque limina morti,
In primis ignota noui contagia morbi:
Morbi, qui humanæ nulla manſueſcat opis vi.
Aſſenſere dei reliqui, concuſſus Olympus
Intremuit, tactusque nouis defluxibus æther.
Paulatim aerij tractus, & inania lata
Accepere luem, vacuasque inſuetus in auras
Macor ijt, cœlumque tulit contagia in omne.
Siue quod ardenti tot concurrentibus aſtris
Cum ſole, e pelago multos terraque vapores
Traxerit ignea vis, qui miſti tenuibus auris
Correptique, nouo vitio, contagia viſu,

Perrara attulerint: aliud siue æthere ab alto
Demissum, late aerias corruperit oras.
Quanq̃ animi haud fallor, quid agat, quoue ordine
Dicere, & in cũctis certas perquirere causas (cœlũ
Difficile esse: adeo interdum per tempora longa
Effectus trahit, interdum (quod fallere possit)
Miscentur fors, & varij per singula casus.
Nunc age non id te lateat, super omnia miram
Naturam, & longe variam contagibus esse.
Solis nam sæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem:
Interdũ segetem, & sata læta, annique labores,
Corripuit, scabraque iussit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit semina tellus,
Interdum pœnas animalia sola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipsis. memini ipse malignam
Luxuriem vidisse anni, multoque madentem
Autumnum perflatum Austro, quo perditus omne
Caprigenum genus e cunctis animantibus vnum
Corruit. a stabulis lætas ad pabula pastor
Ducebat: tum forte alta securus in vmbra.
Dum caneret, tenuique gregem mulceret auena,
Ecce aliquam tussis subito irrequieta tenebat,
Nec longe mora mortis erat: nanque acta repente
Circum præcipiti lapsu, reuomensque supremam
Ore animam, socias inter moribunda cadebat.
Vere autem (dictu mirum) atque æstate sequenti

Infirmas pecudes, balantumque horrida vulgus
Pestis febre mala miserum pene abstulit omne.
Vsque adeo varia affecti sunt semnia cœli,
Et variæ rerum species, numerusque vicissim
Inter mota subest, interque mouentia certus.
Nonne vides, quamuis oculi sint pectore anhelo
Expositi mollesque magis, non attamen ipsos
Carpere tabem oculos, sed sese immergere in imum
Pulmonem? & pomis quanquam sit mollior vua,
Non tamen ijs vitiatur, at ipsa liuet ab vna.
Nempe alibi vires, alibi sua pabula desunt:
Ast alibi mora certa, nec ipsa foramina multum
Non faciunt, hinc densa nimis, nimis inde soluta.
Ergo contagum quoniam natura genusque
Tam varium est, & multa modis sunt semina miris,
Contemplator & hanc, cuius cœlestis origo est:
Quæ, sicut desueta, ita mira erupit in auras.
Illa quidem non muta maris, turbamque natantum,
Non volucres, non bruta altis errantia syluis,
Non armenta boum, pecudesue, armētaue equorum
Infecit, sed mente ingens ex omnibus vnum
Humanum genus, & nostros est pasta sub artus.
Porro homine e toto, quod in ipso sanguine crassum
Et sordens lentore foret, fœdissima primum
Corripuit, sese pascens vligine pingui.
Tali se morbus ratione & sanguis habebant.

Nunc ego te affectus omnes, & signa docebo
Contagis miseræ: atque vtinam concedere tantum
Musa queat, tantumque velit defendere Apollo,
Tempora qui longa euoluit, cui carmina curæ,
Hæc multas monumenta dies vt nostra supersint,
Forte etenim nostros olim legisse nepotes
Et signa & faciem pestis nouisse, iuuabit.
Nanque iterum, quum fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit quum nocte atra sopita iacebit
Interitu data: mox iterum post secula longa
Illa eadem exurget, cœlumque aurasque reuiset.
Atq; iterum ventura illam mirabitur ætas.
In primis mirum illud erat, quod labe recepta,
Sæpe tamen quater ipsa suum compleuerat orbem
Luna prius, quam signa satis manifesta darentur.
Scilicet extemplo non sese prodit aperte,
Vt semel est excepta intus, sed tempore certo
Delitet, & sensim vires per pabula captat.
Interea tamen insolito torpore grauati,
Sponteque languentes animis, & munera obibant
Aegrius, & toto segnes se corpore agebant.
Ille etiam suus ex oculis vigor, & suus ore
Deiectus color haud læta de fronte cadebat.
Paulatim caries fœdis enata pudendis
Hinc atq; hinc inuicta locos, aut inguen edebat.
Tum manifesta magis vitij se prodere signa.

Nam simulac puræ fugiens lux alma diei
Cesserat, & noctis tristes induxerat vmbras,
Innatusque calor noctu petere intima suetus.
Liquerat extremum corpus, nec membra fouebat
Obsita mole pigra humorum: tum vellier artus
Brachiaq;, scapulæq;, graui, suræq;, dolore.
Quippe vbi per cunctas ierant contagia venas
Humoresq; ipsos, & nutrimenta futura
Polluerant, Natura malum secernere sueta
Infectam partem pellebat corpore ab omni
Exterius: verum crasso quia corpore tarda
Hæc erat, & lentore tenax, multa inter eundum
Hærebat membris exanguibus, atq; lacertis:
Inde graues dabat articulis extenta dolores:
Parte tamen leuiore, magisq; erumpere nata,
Summa cutis pulsa, & membrorum extrema petebat.
Protinus informes totum per corpus achores
Rumpebant, faciemq; horrendam, & pectora fœde
Turpabant: species morbi noua, pustula summæ
Glãdis ad effigiem, & pituita marcida pingui:
Tempore quę multo non post adaperta dehiscens,
Mucosa multum sanie, taboq; fluebat.
Quinetiam erodens alte, & se funditus abdens
Corpora pascebat misere: nam sæpius ipsi
Carne sua exutos artus, squallentiaq; ossa
Vidimus, & fœdo rosea ora dehiscere hiatu,

Ora, atque exiles reddentia guttura voces,
Tum sæpe aut cerasis, aut Phyllidis arbore tristi,
Vidisti pinguem ex vdis manare liquorem
Corticibus, mox in lentum durescere gummi.
Haud secus hac sub labe solet per corpora mucor
Diffluere: hinc demum in turpem concrescere callū.
Vnde aliquis ver ætatis, pulchramque iuuentam
Suspirans, & membra oculis deformia toruis
Prospiciens, fœdosque artus, turgentiaque ora,
Sæpe Deos, sæpe astra miser crudelia dixit.
Interea dulces somnos, noctisque soporem
Omnia per terras animalia fessa trahebant:
Illis nulla quies aderat, sopor omnis in auras
Fugerat: ijs oriens ingrata Aurora rubebat:
Iis inimica dies, inimicaque noctis imago.
Nulla Ceres illos, Bacchi non vlla iuuabant
Munera: non dulces epulæ, non copia rerum,
Non vrbis, non ruris opes, non vlla voluptas,
Quamuis sæpe amnes nitidos, iucundaque tempe,
Et placidas summis quæsissent montibus auras.
Diis etiam sparsæque preces, incensaque templis
Thura, & diuitibus decorata altaria donis,
Dij nullas audire preces, donis ve moueri.
Ipse ego Cænomanum memini qua pinguia diues
Pascua Sebina præterfluit Ollius vnda,
Vidisse insignem iuuenem, quo clarior alter

Non

Non fuit, Ausonia nec fortunatior omni:
Vix pubescentis florebat vere iuuentæ,
Diuitiis, proauisque potens, & corpore pulchro:
Cui studia, aut pernicis equi compescere cursum,
Aut galeam induere, & pictis splendescere in armis,
Aut iuuenile graui corpus durare palæstra,
Venatuque feras agere, & præuertere ceruos:
Illum omnes Olliquc Deæ, Eridanique puellæ
Optarunt, nemorumque Deæ, rurisque puellæ,
Omnes optatos suspirauere hymenæos.
Forsan & vltores superos neglecta vocauit
Non nequicquam aliqua, & votis pia numina mouit.
Nam nimium fidentem animis, nec tanta timentem
Inuasit miserum labes, qua sæuior vsquam
Nulla fuit, nulla vnquam alijs spectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum, flos ille iuuentæ
Disperijt: vis illa animi: tum squallida tabes
Artus (horrendum) miseros obduxit, & alte
Grandia turgebant fœdis abscessibus ossa.
Vlcera (proh diuum pietatem) informia pulchros
Pascebant oculos, & diæ lucis amorem,
Pascebantque acri corrosas vulnere nares.
Illum Alpes vicinæ, illum vaga flumina flerunt.
Illum omnes Ollique Deæ, Eridanique puellæ,
Fleuerunt, nemorumque Deæ, rurisque puellæ,
Sebinusq; alto gemitum lacus edidit amne.
Ergo hanc per miseras terras Saturnus agebat

Peſtem atrox: nec ſæua minus crudelis & ipſe
Miſcebat Mauors, coniunctaque fata ferebat.
Quippe luce hac naſcente, putem ſimul omnia diras
Eumenidas cecinisse fera & crudelia nobis.
Tartareos etiam barathro (dira omina) ab imo
Exciuisse lacus, Stygiaque ab ſede laborem,
Peſtemq;, horribilemq; famem, bellumq;, necemq;.
Dij patrij, quorum Auſonia eſt ſub numine, tuque
Tu Latij Saturne pater, quid gens tua tantum
Eſt merita? an quicquam ſupereſt dirique grauiſque,
Quod ſit inexhauſtum nobis? ecquod genus vſquam
Auerſum vſque adeo cœlum tulit? ipſa labores
Parthenope dic prima tuos, dic funera regum
Et ſpolia, & prædas, captiuaque colla tuorum.
An ſtragem infandem memorẽ, ſparſumq; cruorem
Gallorumq;, Italumque pari diſcrimine, quum iam
Sãguineum, & defuncta virum, defunctaq; equorum
Corpora voluentem, criſtaſque atque arma trahẽtem
Eridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
Te quoque ſpumantem, & noſtrorum cęde tumẽtem
Abdua, non multo poſt tempore, te pater idem
Eridanus gremio infelix ſuſcepit & altum
Indoluit tecum, & fluuio ſolatus amico eſt.
Auſonia infelix, en quo diſcordia priſcam
Virtutem, & mundi imperium perduxit auitum.
Angulus an ne tui eſt aliquis, qui barbara non ſit
Seruitia

Seruitia, & prædas, & tristia funera passus?
Dicite vos, nullos soliti sentire tumultus,
Vitiferi colles, qua flumine pulcher amœno
Erethenus fluit, & plenis lapsurus in æquor
Cornibus, Euganeis properat se iungere lymphis.
O patria, o longum felix, longumque quieta
Ante alias, patria o diuum sanctissima tellus,
Diues opum, fœcunda viris, lætissima campis
Vberibus, rapidoque Athesi, & Benacide lympha,
Aerumnas memorare tuas, summamque malorum
Quis queat? & dictis nostros æquare dolores,
Et turpes ignominias, & barbara iussa?
Abde caput Benace, tuo & te conde sub anne,
Victrices nec iam Deus interlabere Lauros.
En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla,
Nec lachrymæ, planctus ve forent, en dura tot inter,
Spes Latij, spes & studiorum, & Palladis illa
Occidit: ereptum Musarum e dulcibus vlnis
Te miserum ante diem crudeli funere Marce
Antoni, ætatis primo sub flore cadentem
Vidimus extrema positum Benacide ripa,
Quam media inter saxa sonans Sarca abluit vnda.
Te ripæ fleuere Athesis, te voce vocare,
Auditæ per noctem vmbræ, manesque Catulli,
Et patrios mulcere noua dulcedine lucos.
Tempestate illa Ausoniam rex Gallus opimam

Vertebat bello, & Ligurem ditione premebat.
Parte alia Cæsar ferro superabat & igni
Euganeos, placidumq; Silim, Carnumq; rebellem:
Et totum luctus Latium, mœrorque tenebat.

LIBER II.

NVnc age quæ vitæ ratio, quæ cura adhibenda
Pernitiem aduersus tantam: quid tẽpore quoq;
Conueniat (nostri quæ pars est altera cœpti)
Expediam, & miranda hominum comperta docebo.
Quippe noua quum re attoniti, multa irrita primum
Tentassent, tamen angustis solertia maior
In rebus, crescensque vsu experientia longo
Euicere: datumque homini protendere longe
Auxilia, & certis pestem compescere vinclis,
Victorem & sese claras attollere in auras.
Credo equidem & quædam nobis diuinitus esse
Inuenta, ignaros fatis ducentibus ipsis.
Nam quanquam fera tempestas, & iniqua fuerunt
Sydera, non tamen omnino præsentia diuum
Abfuit a nobis, placidi & clementia cœli.
Si morbum insolitum, si dura & tristia bella
Vidimus, & sparsos dominorum cæde penates,
Oppidaque, incensasque vrbes, subuersaque regna,
Et templa, & raptis temerata altaria sacris:
Flumina deiectas si perrumpentia ripas

Euertere

Euertere ſata,& medijs nemora eruta in vndis,
Et pecora,& domini,correptaque rura natarunt,
Obſeditque inimica ipſas penuria terras:
Hæc eadem tamen hæc ætas(quod fata negarunt
Antiquis) totum potuit ſulcare carinis
Id pelagi,immenſum quod circuit Amphitrite.
Nec viſum ſatis,extremo ex Atlante repoſtos
Heſperidum penetrare ſinus,Praſſumque ſub Arcto
Inſpectare alia,præruptaque littora Rhapti:
Atq; Arabo aduehere,& Carmano ex ęquore merces:
Aurorę ſed itum in populos Titanidis vſque eſt
Supra Indum,Gangemque ſupra, qua terminus olim
Catygare noti orbis erat:ſuperata Cyambe,
Et dites ebeno,& fœlices macere ſyluæ.
Denique & a noſtro diuerſum gentibus orbem,
Diuerſum cœlo,& clarum maioribus aſtris
Remigio audaci attigimus ducentibus & dijs.
Vidimus & vatem egregium,cui pulchra canenti
Parthenope,placiduſque cauo Sebethus ab antro
Plauſerunt,vmbræque ſacri maneſque Maronis,
Qui magnos ſtellarum orbes cantauit, & hortos
Heſperidum,cœlique omnes variabilis oras.
Te vero vt taceam,atque alios quos fama futura
Poſt mutos cineres,quos & venientia ſecla
Antiquis conferre volent:at Bembe tacendus
Inter dona deum nobis data non erit vnquam

Magnanimus Leo, quo Latium, quo maxima Roma
Attollit caput alta, paterque ex aggere Tybris
Aſſurgit, Romæque fremens gratatur ouanti.
Cuius ab auſpicijs iam nunc mala ſydera mundo
Ceſſere, & læto regnat iam Iuppiter orbe,
Puraque pacatum diffundit lumina cœlum.
Vnus qui ærumnas poſt tot, longoſque labores
Dulcia iam profugas reuocauit ad ocia Muſas,
Et leges Latio antiquas, rectumque, piumque
Reſtituit, qui iuſta animo iam concipit arma
Pro re Romana, pro religione deorum.
Vnde etiam Euphrates, etiam late oſtia Nili,
Et tantum Euxini nomen tremit vnda refuſi,
Atque Aegęa ſuos confugit Doris in Iſthmos.
Ergo alij dum tanta canent, dumque illius acta
Inclyta component: dum forte accingeris & tu
Condere, & æternis victurum intexere chartis:
Nos, quos fata vocant haud tanta ad munera, luſus
Inceptos, quantum tenuis fert Muſa, ſequamur.
Principio, quoniam affecti non ſanguinis vna
Eſt ratio, tibi ſit morbo ſpes maior in illo,
Sanguine qui inſedit puro: verum quibus atra
Bile tument, ſpiſſoque reſultant ſanguine venæ,
Maior in ijs labor eſt, peſtiſque tenacius hæret.
Quare operæprecium eſt validis atque acribus vti
Omnibus hos contra, miſeris nec parcere membris.
Quin-

Quinetiam meliora ſibi promittere cuncta
Ille poteſt, qui principijs nouiſſe ſub ipſis
Serpentem tacite valuit per viſcera labem.
Nanque vbi paſta diu, vires per pabula longa
Auxerit, & iam ſe vitium firmauerit intra,
Heu quanto tibi libertas ſperanda labore eſt.
Ergo omnem impendes operam te opponere paruis
Principijs, memorique animo hęc præcepta reconde.
In primis ego non omni te aſſueſcere cœlo
Exhorter: fuge perpetuo quod flatur ab Auſtro,
Quod cœno, immundęque graue eſt ſudore paludis.
Protenti potius campi mihi liber & agri
Tractus, & apricis placeant in collibus auræ,
Et molles Zephyri, pulſuſqve Aquilonibus aer.
Hic (iubeo) tibi nulla quies, nulla otia ſunto.
Rumpe moras, agita aſſiduis venatibus apros
Impiger, aſſiduis agita venatibus vrſos.
Nec tibi ſit labor aerij curſu ardua montis
Vincenti, rapidum in valles deflectere ceruum,
Et longa luſtrare altos indagine ſaltus.
Vidi ego ſępe malum qui iam ſudoribus omne
Finiſſet, ſyluiſque luem liquiſſet in altis.
Sed nec turpe puta dextram ſummittere aratro,
Et longum trahere incuruo ſub vomere ſulcum:
Neue bidente ſolum, & duras proſcindere glebas,
Et valida aeriam quercum exturbare bipenni,

Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
Quinetiam, exercere domi quo te quoque poſſis,
Paruam mane pilam verſa mihi, veſpere verſa,
Et ſaltu, & dura potes exudare palæſtra.
Vince malum: nec te fallat, quod deſidis oci
Aſſidue deſiderium, lectique ſequetur.
Tu lecto ne crede, graui ne crede ſopori:
His alitur vitium, & placidę ſub imagine pacis
Decipit, e dulcique trahit fomenta quiete.
Necnon interea effugito quæ triſtia mentem
Sollicitant procul eſſe iube curaſque, metumque
Pallentem, vltriceſque iras, omnemque Mineruæ
Addictum ſtudijs animum: ſed carmina, ſed te
Delectent iuuenumque chori, miſtæque puellæ.
Parce tamen Veneri, molleſque ante omnia vita
Concubitus, nihil eſt nocuum magis: odit & ipſa
Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.
Quod ſequit̃, victus rõ tibi maxima habenda eſt:
Nec ſit cura tibi, neue obſeruantia maior.
Principio, quoſcunque amnes, quoſcunque paludes,
Quoſque lacus liquidi paſcunt, quoſq; ęquora piſces,
Omne genus procul amoueo: ſunt quos tamen vſus
Liberius, quum res cogit, concedere poſſit.
Omnibus his eſt alba caro, non dura, tenaxque,
Quos petræ & fluuiorum aduerſa mariſque fatigãt.
Tales nant pelago phycides, rutilæque per vndas
Auratæ,

Auratæ,gobique, & amantes ſaxea percæ.
Talis dulcifluum fluuiorum ſcarus ad ora
Solus ſaxa inter depaſtas ruminat herbas.
Sed neq; quæ ſtagnis volucres,quæq; amnibus altis
Degere amant,liquidiſq; cibum perquirere in vndis,
Laudarim : tibi pinguis anas,tibi crudior anſer
Vitetur,potiuſque vigil Capitolia ſeruet:
Viteturque graui coturnix tarda ſagina.
Tu teneros lactes, tu pandæ abdomina porcæ,
Porcæ heu terga fuge:& lumbis ne veſcere aprinis
Venatu quamuis toties confeceris apros.
Quin neque te crudus cucumis,non tubera captent,
Ne ve famen cinara,bulbis ve ſalacibus exple.
Non placeat mihi lactis amor,non vſus aceti,
Non fumoſa mero ſpumantia pocula Baccho
Qualia Cyrnæi colles,campique Falerni,
Et Pucinus ager mittunt:aut qualia noſtris
Rhetica dat paruo de collibus vua racemo.
Nempe Sabina magis placeant,dilutaque tellus
Quæ tulit,& multo domuerunt Naiades amne.
At tibi ſi ex horto victus,menſæque deorum
Sunt animo,atq; olerũ ſimplex & inempta voluptas:
Non mentæ virides,non lęta ſiſymbria, deſunt,
Intybaque,& toto florentes frigore ſonchi,
Et ſia fontanis ſemper gaudentia riuis,
Et thymbræ ſuaues,& odoriferæ calaminthæ:

Læta meliphylla, & riguo buglossus ab horto
Carpantur, plenisq; ferax erucula palmis,
Atq; olus, atq; rumex, & salsi gramina crithmi.
Ipsa lupum dumeta ferent: hinc collige primos
Asparagos, albe asparagos hinc collige vitis,
Quum nondum explicuit ramos, vmbracula nōdum
Texuit, & virides iussit pendere corymbos.
Singula sed longum est, nec percensere necesse,
Iamq; aliud vocor ad munus. iuuat in noua Musas
Naturę nemora Aonijs deducere ab vmbris:
Vnde mihi si non e lauro intexere fronti
Serta volent, tantaque e caput cinxisse corona:
At saltem obseruata hominum tot millia, dignum
Censuerint querna redimiri tempora fronde.
Vere nouo, si quem morbus tenet, aut & in ipso
Autumno, si firma ætas, si sanguis abundat,
Regalem, mediam ve lacerti incidere venam
Proderit, atque extra fœdatum haurire cruorem.
Præterea quocunque habeat te tempore pestis,
Corruptum humorem, & contagem educere turpem
Ne pigeat, facilique luem deponere ab aluo:
Ante tamen ducenda, para: concreta resolue,
Et crassa attenua, & lentore tenacia frange.
Ergo Coryciumq; thymum sit cura, thymumque
Pamphylium, thymbræ similis qui durior exit,
Prima tibi coxisse, lupique volubile gramen,

Fœnicu-

Fœniculumque, apiumque & amari germina capni.
His polyporum hirtos imitata filicula cirros
Additur, & Nymphis tangi renuens adiantus:
His sterile asplenum, his pictam phylitida iunge:
Quorum vbi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis, crudumque humorem incoxeris omnem,
Tum scilla medicare acri, & colocyntide amara,
Helleboroque graui, necnon quæ in littore surgens,
Qua ludit maris vnda, ter euariata colorem,
Ter flores mutata die. rem nomine signat,
Herba potens radice: suum cui zinziber adde:
Adde etiẽ anguineum cucumin, Nabathęaque thura,
Myrrhamque, bdelamque, hãmoniacique liquorem,
Et lachrymam panaceam, & dulci colchica bulbo.
His actis, si forte tibi frigentia corda,
Et molles animi fuerint, nec acerba placebit
In primis tentare, breuique extinguere pestem,
Sed placidis agere & per tempora lenibus vti,
Tum superest tibi cura animum ad fomenta relicta
Vertere, contagisque ad tenuia semina cæcæ,
Illa quidem consueta modis inserpere miris.
Profuerint igitur quæq; exsiccantia, quæque
Marcori resinosa solent obsistere putri.
Tales sunt myrrhæ lachrymæ, sunt talia thura,
Cedrusque, aspalathusque, immortalisque cupressus,
Et bene cum calamo spirans redolente cyperus.

Ergo nec desint casiæ, nec desit amomum,
Macer ue, aggalocumue tibi, nec cinnama odora.
Est etiam in pratis illud, iuxtaque paludes
Scordion, omnigenis quod tantum obstare venenis,
Contagique solet, paruo quærenda labore
Herba tibi, viret ipsa comis imitata chamædryn,
Flore rubens, referensque alli cum voce saporem
Aurora nascente huius frondemque comantem
Radicesque coque, atque haustu te prolue largo.
Sed neque carminibus neglecta silebere nostris
Hesperidum decus, & Medarum gloria citre
Syluarum: si forte sacris cantata poetis
Parte quoque ac medicā non dedignabere Musam,
Sic tibi sit semper viridis coma, semper opaca,
Semper flore nouo redolens: sis semper onusta
Per viridem pomis syluam pendentibus aureis
Ergo vbi nitendum est cæcis te opponere morbi
Seminibus, vi mira arbor cithereia præstat.
Quippe illam Citherea, suum dum plorat Adonim
Munere donauit multo, & virtutibus auxit.
Quorundā inuentū est, vitrei intra concaua vasis,
Cui collum oblongum est, venter turgescit in orbem:
Aut hederæ folia, aut Ida mittente maniplos
Dictami, Illyricamue irim, thamniue nigrantem
Radicem, aut inulas coquere: in sublime solutus
Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet.
Ast vbi

Aſt vbi frigenti occurſauit ab aere vitro
Cogitur, & rorem liquidus denſatur in vdum,
Decurritqne vagis per aperta canalia riuis
Deſtillantis aquæ cyathum ſub lumina prima
Luciferi potare iubent, ſtratisque parare
Sudorem: nec certe ab re: vis vtilis olli eſt,
Relliquias morbi tenues diſpegere in auras.
Inte a ſi membra dolor conuulſa malignus
Torqueat, œſypo propera lenire dolorem,
Maſtichinoque oleo, lentum quibus anſeris vnguen,
Emulſumque potes lini de ſemine mucum,
Narciſſumque, inulamque, liquētiaque addere mella,
Coryciumque crocum, & vilem componere amurcā.
At fauces atque ora malus ſi eroſerit herpes,
Tange nitro, & viridi medicata ærugine lympha,
Semina inure mala, & ſerpentem interfice peſtem.
 Verum ipſos ope non alia conſumere achores
Vrentum quam vi poteris: quibus addere debes
Pingue aliquid, quod ſecum intus ſiccantia portet.
Hæc eadem & miſeros artus ſi qua vlcera paſcunt,
Tollere, concretosque valebunt ſoluere callos.
 Si vero aut hæc nequicquam tentaſſe videbis,
Aut vires, animique valent ad fortia quæque,
Nec differre cupis, quin te committere acerbis
Feſtines, diramque breui conſummere peſtem,
Hinc alia inuenta expediam, quæ triſtia quanto

Sunt magis, hoc tanto citius finire labores
Aerumnasq; mali poterunt: quippe effera labes
Inter prima tenax, & multo fomite viuax,
Nedum se haud vinci placidis & mitibus: at nec
Tractari sinit, & mansuescere dura repugnat.
Sunt igitur styracem in primis qui, cinnabarinque
Et minium, & stymmi agglomerant, & thura minuta
Quorum suffitu pertingunt corpus acerbo,
Absumuntque luem miseram, & contagia dira.
At vero & partim durum est medicamen & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipsis
Spiritus, eluctansque animam vix continet ægram.
Quo circa totum ad corpus nemo audeat vti
Iudice me: certis fortasse erit vtile membris,
Quæ Papulæ informes, Chironiaque vlcera pascũt.
Argento melius persoluunt omnia viuo
Pars maior: miranda etenim vis insita in illo est:
Siue quod id natum est subito frigusque caloremque
Excipere, vnde in se nostrum cito contrahit ignem:
Quodque ad condensum, humores dissoluit, agitque
Fortius, vt candens ferrum flamma acrius vrit:
Siue acres, vnde id constat compagine mira,
Particulæ, nexuque suo vinclisque solutæ
Introrsum, vt potuere seorsum in corpora ferri,
Colliquant concreta, & semina pestis inurunt.
Siue aliam vim fata illi, & natura dedere:

Cuius

Cuius & inuentum medicamen munere diuum
Digressus referam, quis enim admiranda deorum
Munera prætereat? Syrix nam forte sub altis
Vallibus, vmbrosi nemora inter glauca salicti
Callirrhoe qua fonte sonans decurrit amœno,
Fama est, cultorem dijs sacri agrestibus horti,
Cultorem nemorum, sectatoremque ferarum,
Ilcea labe grauem tota, dum molle cyperum
Et casiam, & syluam late fragrantis amomi
Irrigat, hæc orasse deos, & talia fatum.
Dij quos ipse diu colui, tuque optima tristes
Callirrhoe quæ sancta soles depellere morbos,
Cui nuper ramosa ferens ego cornua cerui
Aeria victor fixi capita horrida quercu:
Dij mihi crudelem misero si tollere pestem
Hanc dabitis, quæ me afflictat noctesque diesque,
Ipse ego purpureas, ipse albas veris & horti
Primitias, vobis violas, ego lilia vobis
Alba legam, primasque rosas, primosque hyacynthos
Vestraque odoratis onerabo altaria sertis.
Gramen erat iuxta viridans. Sic fatus, vt æstu
Fessus erat, viridi desedit graminis herba.
Hic dea vicino quæ sese fonte lauabat,
Callirrhoe liquido ex antro per lubrica musco
Saxa fluens, iuueni dulci blandita susurro,
Lethæum immisit somnum, sparsitque sopore

Graminea in ripa, & salicum nemus inter opacum:
Atque illi visa est sacro se flumine tollens
In somnis coram esse, pia & sic voce locuta.
Ilceu in extremo dijs tandem audite labore
Cura mei, tibi nulla salus quacunque videt sol
Speranda est terram magnam super. hoc tibi pœnæ
Dat Triuia, & precibus Triuiæ exoratus Apollo,
Ob sacrum iaculo percussum ad flumina ceruum,
Et nostris affixa tibi capita horrida truncis.
Nam postquam illa ferã exanimẽ per gramina vidit
Abscisso capite, & sacro sparsa arua cruore.
Omnibus ingemuit syluis, dirumque precata est
Autori. oranti Latous tanta sorori
Affuit, & pestem misero immisere nefandam
Durus vterque tibi: quin & quacunque videt sol,
Interdixit opem: quare tellure sub ima,
Si qua salus superest, cæca sub nocte petenda est.
Est specus arboribus tectum, atq; horrore verendum
Vicina sub rupe, Iouis qua plurima sylua
Accubat, & raucum reddit coma Cedria murmur.
Huc vbi se primis aurora emittet ab vndis
Ire para, & nigrantem ipsis in faucibus agnam
Mactato supplex: atque Ops tibi maxima, dic, hanc,
Dic, ferio, nigram tum Noctem, vmbrasque silentes,
Vmbrarumque deos, ignotaque numina Nymphas
Et Thia venerare, atræ & nidore Cupressi.

Hic tibi narranti causam, auxiliumque vocanti,
Haud aberit dea, quæ cæcæ in penetralia terræ
Deducat te sancta, & opem tibi sedula præstet.
Surge age, nec vani speciem tibi concipe somni,
Illa ego sum, quæ culta vago per pinguia fonte
Dilabor, dea vicinis tibi cognita ab vndis.
Sic ait, & se cæruleo cita condidit amne,
Ille autem vt placidus cessit sopor, omnia lætus
Accipit, & Nympham precibus veneratur amicam.
O sequor, o quocunque vocas pulcherrima fontis
Vicini dea Callirrhoe. Tum postera primum
Exurgens aurora, suos vbi protulit ortus,
Monstratum Iouis in sylua sub rupibus altis
Antrum ingens petit, & nigrantem tergora primo
Vestibulo sistit pecudem, magnæq; trementem
Mactat Opi: tibiq; inquit, ego hanc Ops maxima ma(cto.
Tum Noctem, Noctis q; deas, ignota precatur
Numina. iamq; simul Thian, atramq; Cupressum
Vrebat, quum vox terræ reuoluta cauernis
Longe audita sacras; Nympharum perculit aures:
Nympharum, quibus æra solo sunt condita curæ,
Extemplo commotæ omnes, ac cœpta reponunt,
Sulphureos forte vt latices, & flumina viui
Argenti, mox vnde nitens concresceret aurum,
Tractabant, gelidoq; prementes fonte coquebant.
Centum ignis spissi radios, centum ætheris vsti

Bis centum concretorum terræq; marisq;
Miſcuerant, noſtros fugientia ſemina viſus.
At Lipare, Lipare argenti cui ſemina & auri
Cura data, & ſacrum flammis adolere bitumen:
Continuo obſcuræ latebroſa per auia terræ
Ilcea adit, firmansq; animum ſic incipit ipſa.
Ilceu (nanque tuum nec nomen, nec mihi labes
Ignota eſt, nec quid venias) iam corde timorem
Exue, necquicquam non te huc chariſſima mittit
Callirrhoe, tibi parta ſalus tellure ſub ima eſt.
Tolle animos, & me per opaca ſilentia terræ
Inſequere: ipſa adero, & præſenti numine ducam.
Sic ait, & ſe antro gradiens præmittit opaco.
Ille ſubit, magnos terræ miratus hiatus.
Squallenteſque ſitu æterno, & ſine lumine vaſtas
Speluncas, terramq; meantia flumina ſubter
Tũ Lipare: hoc quodcũq; patet q̃maxima terra eſt,
Hunc totum ſine luce globum, loca ſubdita nocti,
Dij habitant: imas retinet Proſerpina ſedes:
Flumina ſupremas, quæ ſacris concita ab antris
In mare per latas abeunt reſonantia terras.
In medio dites Nymphæ, genera vnde metalli,
Aeriſq;, argentique, aurique nitentis origo:
Quarũ ego nunc ad te miſerans ipſa vna ſororum
Aduenio: illa ego, quæ venas per montis hiantes,
Callirrhoe haud ignota tuæ, fumantia mitto

Sulfura.sic ibant terra & caligine tecti.
Iamque exaudiri crepitantes sulfure flammæ,
Conclusique ignes,stridentiaq; æra caminis.
Hæc regio est late varijs vbi fœta metallis,
Virgo ait,est tellus,quorum vos tanta cupido
Exercet,superas cœli qui cernitis auras.
Hæc loca mille deæ cæcis habitamus in antris,
Nocte deæ & Tellure satæ,queis munera mille,
Mille artes.studium est alij deducere riuos
Scintillas alijs rimari,& sparsa per omnem
Semina tellurem flammarum,ignisq; corusci.
Materiam miscent alię,massamque coercent
Obicibus,multa & gelidarum inspergine aquarum.
Non procul eruptis fumantia tecta caminis
Aetnæi Cyclopes habent,versantq; coquuntq;
Vulcano stridente,atq; æra sonantia cudunt.
Læua hæc abstrusa per iter via ducit ad illos.
Dextra sed sacri fluuij te sistet ad vndam,
Argento fluitantem vndam,viuoque metallo,
Vnde salus speranda:& iam aurea tecta subibant,
Rorantesq; domos spodijs,fuligineque atra
Speluncas varie obductas,& sulfure glauco.
Iamq; lacus late vndantes,liquidoq; fluentes,
Argento iuxta astabant,ripasq; tenebant.
Hic tibi tantorum requies inuenta laborum.
Subsequitur Lipare:postquam ter flumine viuo

Perfusus, sacra vitium omne relinqueris vnda.
Sic fatur, simul argenti ter fonte salubri
Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra super, iuuenem toto ter corpore lustrat
Mirantem exuuias turpes, & labe maligna
Exutos artus, pestemque sub amne relictam.
Ergo age, quum primum cœli te purior aer
Accipiet, nitidamque diem, Solemque videbis:
Sacra para, & castam supplex venerare Dianam,
Indigenasque deos, & numina fontis amici.
Sic virgo & iuuenem tanto pro munere grates
Soluentem e nocte æthereas educit in oras,
Dimittitque alacrem, atque optata in lumina reddit.
Accepit noua fama fidem, populosque per omnes
Prodijt haud fallax medicamen: cœptaque primum
Misceri argento fluitanti axungia porcæ.
Mox etiam Oriciæ simul adiuncta est terebinthi,
Et laricis resina aeriæ, sunt qui vnguen equinum
Vrsinumve adhibent, bdelæ cedrique liquorem.
Nonnulli & mirrhæ guttas, & mascula thura
Adijciunt, miniumque rubens, & sulfura viua.
Haud vero mihi displiceat, componere si quem
Trita melampodia, atque arentem iuuerit irim,
Galbanaque, & laser graue olens, oleũque salubre
Lentisci, atque oleum haud experti sulfuris ignem.
His igitur totum oblinere, atque obducere corpus
Ne

Ne obſcœnum, ne turpe puta: per talia morbus
Tollitur, & nihil eſſe poteſt obſcœnius ipſo.
Parce tamen capiti, & precordia mollia vita.
Tum ſuper & vittas aſtringe, & ſtuppea necte
Vellera: dein ſtatis tegmento imponere multo,
Dum ſudes, fœdęque fluant per corpora guttę.
Hæc tibi bis quinis ſatis eſt iteraſſe diebus.
Durum erit: ac quicquid tulerit res ipſa, ferendum eſt
Aude animis, tibi certa ſalus ſtans limine in ipſo
Signa dabit: liquefacta mali excrementa videbis
Aſſidue ſputo immundo fluitare per ora,
Et largum ante pedes tabi mirabere flumen.
Ora tamen fœda erodent vlcuſcula: ſed tu
Lacte foue, & cocto cytini, viridiſque liguſtri.
Tempore non alio generoſi pocula Bacchi
Annuerim ſumenda tibi, purũque Falernum,
Et Chia, & pateris ſpumantia Rhetica largis.
   Sed iam age vicinæ victor gratare ſaluti,
Vltima adeſt tibi cura, eadem & placidiſſima: corpus
Abluere, & luſtrare artus, ac membra piare
Stœchade, amaricinilque comis, & rore marino
Verbenaque ſacra, & bene olentibus heracleis.

LIBER III.

Ed iam me nemora alterius fœlicia mundi,
S Externique vocãt ſaltus: lõge aſſonat ęquor
Herculeas vltra metas, & littora longe

Applaudunt ſemota. mihi nunc magna deorum
Munera, & ignoto deuecta ex orbe canenda
Sancta arbos, quæ ſola modum, requiemq; dolori
Et finem dedit ærumnis. age diua beatum
Vranie venerare nemus, crinesque reuinctam
Fronde noua, iuuet in medica procedere palla
Per latium, & ſanctos populis oſtendere ramos:
Et iuuet haud vnquam noſtrorum ætate parentum
Viſa prius, nulli ve vnquam memorata referre.
  Vnde aliquis forſan nouitatis imagine mira
Captus, & heroas, & grandia dicere facta
Aſſuetus, canat auſpicijs maioribus auſas
Oceani intacti tentare pericula puppes.
Necnon & terras varias, & flumina & vrbes,
Et varias memoret gentes, & monſtra reperta:
Dimenſasque plagas, altoque orientia cœlo
Sydera, & inſignem ſtellis maioribus Arcton.
Nec taceat noua bella, omnemque illata per orbem
Signa nouum, & poſitas leges, & nomina noſtra,
Et canat (auditum quod vix venientia credant
Secula) quodcunque Oceani complectitur æquor
Ingens, omne, vna obitum menſumque carina
Felix cui tantum dederit deus, at mihi vires
Arboris vnius ſatis eſt, vſumque referre:
Et quo inuenta modo fuerit, noſtrasq; ſub auras
Aduena per tantum pelagi peruenerit æquor.

Gceano

Oceano in magno, ardenti ſub ſydere Cancri,
Sol vbi ſe nobis media iam nocte recondit,
Hac ignota tenus, tractu iacet inſula longo:
Hiſpanam gens inuentrix cognomine dixit:
Auri terra ferax: ſed longe ditior vna
Arbore, voce vocant patrij ſermonis Hyacum.
Ipſa teres, ingensque, ingentem vertice ab alto
Diffundit ſemper viridem, ſemperque comantem
Arbuteis ſyluam folijs. nux parua, ſed acris,
Dependet ramis, & plurima frondibus hæret,
Materia indomita eſt, duro & pene æmula ferro
Robora, quæ reſinam ſudant incenſa tenacem.
Diſſectæ color haud ſimplex. in cortice lauri
Exteriore viret leuor: pars altera pallet
Buxea: at interior nigro ſuffuſca colore eſt,
Iuglandemque, ebenũque inter. quod ſi inde ruberet,
Iam poterat varijs æquare coloribus irim.
Hanc gens illa colit, ſtudiôque educere multo
Nititur: hac late colles campique patentes,
Hac omnis veſtitur ager: nec ſanctius illis
Eſt quicquam, aut potiore vſu: quippe omnis in illa
Spes iacet hanc contra peſtem, quæ cœlitus illic
Perpetua eſt. validos abiecto cortice ramos
Multa vi tundunt, aut in ſegmenta minuta
Elimant, puroque ſcobes in fonte reponunt,
Dum bibulas noctemque diemque emaceret humo

Inde coquunt: necnon illos ea cura fatigat,
Vulcano ne forte furens erumpat aquæ vis,
Et superundantem spumam proiectet in ignes.
Spuma quippe linunt, si quicquam e corpore toto
Abscedit, si quicquam egros depascitur artus.
Dimidia absumpta, superest quodcunque reponunt
Diuini laticis. quin & segmenta relicta,
Rursus, vt ante, coquunt, addentes suaue liquēs mel.
Scilicet hunc vnum mensis accedere potum,
Et lex ipsa iubet gentis, mandatque sacerdos.
Seruatum at laticem, & decocti pocula primi
Bina die quaque assumunt, quum surgit ab ortu
Lucifer, & sero egreditur quum Vesper olympo,
Nec prius absistunt potu quam menstrua cursum
Luna suum, & totum peragrans perfecerit orbem,
Fraternasque iterum conuenerit æmula bigas.
Interea cæcis sese penetralibus abdunt,
Quo neque vis venti, non halitus aeris vllus,
Insinuet sese, & gelidis afflatibus obsit.
Quid mirandū, eque memorem super omnia victum
Quam tenuem, quam magna sibi ieiunia poscant?
Quippe solet satis esse, ipsum dum corpus alatur:
Dum superet vita, & tantum ne membra fatiscant.
Ne tamen ah ne tanta time, sacer ilicet haustus
Illic modo ambrosiæ, vires reficitque fouetque,
Inque occulta gerit ieiunis pabula membris.

Nectare

Nectare ab epoto binas, non amplius horas
Imponunt sese stratis, medicamen vt intro
Large eat, & calido sudorem e corpore ducat.
Interea vacuas pestis vanescit in auras:
Et (dictu mirum) apparet iam pustula nulla:
Iamque nomæ cessere omnes, iam fortia liquit
Membra dolor, primoque redit cum flore iuuenta:
Et iam Luna suum remeans noua circuit orbem.
Quis deus hos illis populis monstrauerit vsus;
Qui demum & nobis casus, aut fata tulere
Hos ipsos: vnde & sacræ data copia syluæ,
Nunc referam. Missę quæsitum abscondita Nerei
Aequora in occasum Solisque cubilia pinus,
Littoribus longe patrijs, Calpeque relictis,
Ibant oceano in magno, pontumque secabant
Ignaræque viæ, & longis erroribus actæ.
Quas circũ innumeræ properantes gurgite ab omni
Ignoti noua monstra maris Nereides vdæ
Adnabant, cessas miratæ currere puppes,
Salsa super pictis volitantes æquora velis.
Nox erat, & puro fulgebat ab æthere Luna,
Lumina diffundens tremuli per marmora ponti,
Magnanimus quum tanta heros ad munera fatis
Delectus, dux errantis per cærula classis,
Luna, ait, o pelagi cui regna hæc humida parent,
Quæ bis ab aurata curuasti cornua fronte,

Curua bis explesti, nobis errantibus ex quo
Non vlla apparet tellus: da littora tandem
Aspicere, & dudum speratos tangere portus,
Noctis honos, cœlique decus Latonia virgo.
Audijt orantem Phœbe, delapsaque ab alto
Aethere, se in faciem mutat, Nereia quali
Cymothoe, Clothoque natant, iuxtaque carinam
Astitit, & summo pariter nans æquore fatur:
Ne nostræ dubitate rates, lux crastina terras
Ostendet, fidoque dabit succedere portu.
Sed vos littoribus primis ne insistite dudum:
Vltra fata vocant. medio magna insula ponto
Est Ophyre, huc iter est vobis, hic debita sedes
Imperijque caput. simul hæc effata, carinam
Impulit: illa leui cita dissecat æquora cursu.
Aspirant faciles auræ, & iam clarus ab vndis
Surgebat Titan, humiles quum surgere colles
Vmbrosi procul, & propior iam terra videri
Incipit. acclamant nautæ, terramque salutant,
Terram exoptatam. tum portu & littore amico
Excepti, dijs vota pijs in littore soluunt:
Quassatasque rates, defessaque corpora curant
Inde vbi quarta dies pelago, crepitansque vocauit
Vela Notus, remis insurgitur, altaque rursum
Corripiunt maria, & læti freta cærula sulcant.
Linquitur incerto fluitans Anthylia ponto,

Atque Hagia, atque alta Ammerie, execrataque tellus
Cannibalum, & ripa Gyane nemorosa virenti.
Protinus innumeræ panduntur turribus altis
Insulæ oceano in vasto, quas inter opacis
Vndantem syluis vnam, cursuque sonantem
Fluminis aspiciunt, magno qui spumeus alueo
In mare fulgentes auro subuectat arenas.
Huius in ora placet pronas appellere puppes.
Inuitant nemora, & dulces e flumine lymphæ.
Iamque solo viridante alacres, ripaque potiti,
In primis terram ignotam, Nymphasque salutant
Indigenas, Geniumque loci, teque aurifer amnis,
Quisquis in ora maris nitida perlaberis vnda.
Tum duram Cererem, & patrij Carchesia Bacchi
Aggere in herboso expediunt: dein quærere si qui
Mortales habitent: pars fuluam fluminis vndam
Mirari, mistamque auro disquirere arenam.
Forte per vmbrosos syluarum plurima ramos
Assidue volitabat auis, quæ picta nitentes
Cæruleo pennas, rostro variata rubenti,
Ibat natiuo secura per auia luco.
Hanc; manus iuuenum vt syluas vidit per altas,
Continuo caua terrificis horrentia bombis
æra, & flammiferum tormenta imitantia fulmen
Corripiunt: Vulcane tuum, dum Theutonas arma
Inuentum: dum tela Iouis mortalibus affers.

Nec mora, ſignantes certam ſibi quiſque volucrem,
Incluſam, ſalicum cineres, ſulfurque, nitrumque,
Materiam, accendunt ſeruata in reſte fauilla.
Fomite correpto diffuſa repente furit vis
Ignea circunſepta: ſimulque cita obice rupto
Intruſam impellit glandem: volatilla per auras
Stridula, & exanimes paſſim per prata iacebant
Deiectæ volucres: magno micat ignibus aer
Cum tonitru, quo ſylua omnis, ripæque recuruæ
Et percuſſa imo ſonuerunt æquora fundo.
Pars auium nemus in denſum conterrita, & altos
Se recipit ſcopulos: quorum de vertice ſummo
Horrendum vna canit (dictu mirabile) & aures
Terrificis implet dictis, ac talibus infit.
Qui Solis violatis aues, ſacraſque volantes,
Heſperij, nunc vos, quæ magnus cantat Apollo
Accipite, & noſtro vobis quæ nunciat ore.
Vos quanquam ignari, longum quæſita, ſecundis
Tandem parta Ophyræ tetigiſtis littora ventis.
Sed non ante nouas dabitur ſummitere terras,
Et longa populos in libertate quietos,
Molirique vrbes, rituſque ac ſacra nouare,
Quam vos infandos pelagi terręque labores
Perpeſſi, diuerſa hominum poſt prælia, multi
Mortua in externa tumuletis corpora terra.
Nauibus amiſſis pauci patria arua petetis.

Fruſtra

Frustra alij socios quæretis magna remensi
Aequora: nec nostro deerunt Cyclopes in orbe.
Ipsa inter sese vestras discordia puppes
In rabiem ferrumque trahet: nec sera manet vos
Illa dies, fœdi ignoto quum corpora morbo
Auxilium sylua miseri poscetis ab ista,
Donec pœniteat scelerum: nec plura loquuta
Horrendum stridens densis sese abdidit vmbris.
Ollis ossa rigor subitus percurrit, & omnis
Palluit, ac gelida fugit formidine sanguis.
Tum vero sacras volucres, diuosque precati,
In primis Solem, & sanctum seruantia lucum
Numina supplicibus venerantur agrestia votis:
Pacem orant, rursumq; Ophyren, fluuiumq; salutant.
Interea e syluis nigrum genus ora comasque,
Ad naues noua turba virum concurrit inermis,
Pectora nudi omnes, euincti frondibus omnes
Paciferis, tanta qui celsas mole carinas
Mirati, vestesque virum, fulgentiaque arma,
Vix satis expleri possunt: & ab æthere missi
Siue homines, siue heroes sint, siue deorum
Numina, adorandum ritu, precibusque salutant:
Ante alios ipsum regem, cui muneta læta
E ripis collectum aurum, & cerealia dona,
Et patrios fructus, & mella liquentia portant.
Vestibus ipsi etiam nostris, & munere multo

Donati, exceptique mero noua gaudia miſcent.
Non aliter, quam ſi mẽſis, dapibuſque deorum
Mortalis quiſquam adſcitus, fœlixque futurus,
Hauriat æternum, cœleſtia pocula, nectar.
Ergo vbi amicitiæ ſecuros fœdere vtrinque
Firmauere animos: habita & commercia gentis,
Ipſi inter ſeſe reges in littore læti
Complexu iungunt dextras, & fœdera firmant.
Alter goſſipio tenui pectuſque femurq;
Præcinctus, viridi limbum pingente ſmaragdo,
Ora niger, iaculo armatur cui dextera acuto,
Squamoſi ſpolium ſuſtentat læua draconis.
Alter at intexto lænam circundatus auro,
Quam ſubter rutila arma micant, capiti ærea caſſis
Inſidet, & pictæ volitant in vertice criſtę.
Fulgenti ex auro torques cui candida colla
Cingunt, atque enſis lateri dependet Iberus.
Et iam commixti populi, hoſpitioque recepti,
Hi tectis domibuſque, altis in nauibus illi,
Lætitia ludiſque dies per pocula ducunt.
Forte loco lux feſta aderat, Soliq; parabant
Vltori facere vmbroſo ſacra annua luco.
Heſperiæque, Ophyræque manus cõuenerat omnis.
Hic conualle caua, ripæ viridantis in herba,
Selectorum ingens numerus, matreſq; virique
Confuſi, plebs atque patres, pueriquc ſeneſque,

Aſtabant

Aſtabant, animis triſtes, & corpora fœdi,
Squallentes cruſtis omnes, taboque fluentes.
Quos circunfuſos albenti in veſte ſacerdos
Pura luſtrat aqua, & ramo frondentis Hyaci.
Tum niueum ante aras cædit de more iuuencum.
Et iuxta poſitum paſtorem ſanguine cęſi
Reſpergit, pateraque rigat: Solique potenti
Ad numeros pæana canit: nec cætera turba
Non ſequitur, mactantque ſues, mactantq; bidentes,
Viſceribuſque veru toſtis epulantur in herba.
Obſtupuit gens Europæ rituſque ſacrorum,
Contagemque alio non vſquam tempore viſam.
At dux multa animo tacitus ſecum ipſe volutans,
Hic erat ille, inquit, morbus, (Dij auertite caſum)
Ignotum interpres Phœbi quem dira canebat.
Tum regem indigenam, (vt ſermo fandique facultas
Iam communis erat) cui ſint ſolennia diuum?
Scitatur: quid tanta aſtet conualle ſub alta
Languentum miſeranda manus? quid paſtor ad aras
Sacra inter, cæſi reſperſus ſanguine tauri?
Quem contra, Heſperiæ o heros fortiſſime pubis,
Rex ait, hi gentis ritus, hæc ſacra quotannis
Vltori de more Deo celebramus: origo
Antiqua eſt, vetereſque patrum fecere parentes.
Quod ſi externorum mores, hominumque labores
Audiuiſſe iuuat, primæua ab origine cauſam

Sacrorum,& pestis miseræ primordia pandam.
Forsitan Atlantis vestras peruenit ad aures
Nomen,& ex illo generis longo ordine ducti.
Hac & nos longa serie,de stirpe profecti
Dicimur: heu quondam felix & chara Deum gens,
Dum cœlum colere,& superis accepta referre
Maiores sueuere boni:sed numina postquam
Contempni cœptum est,luxu fastuque nepotum,
Ex illo quæ sint miseros,quantæque secutæ
Aerumnæ,vix fando vnquam comprendere possem.
Insula tum prisci regis de nomine dicta
Ingenti terræ concussa Atlantia motu
Corruit,absorpta oceano,quem mille carinis
Sulcauit toties, terræ regina marisque.
Ex illo & pecudes,& grandia quadrupedantum
Corpora, non vllis vnquam reparata diebus
Aeternum periere,externaque victima sacris
Cæditur. externus nostras cruor imbuit aras.
Tum quoq; & hęc infanda lues,quam nostra videtis
Corpora depasci,quam nulli,aut denique pauci
Vitamus,diuum offensis,& Apollinis ira
De cœlo demissa,omnes grassatur in vrbes.
Vnde hæc sacra nouo primum solennia ritu
Instituere patres,quorum hæc perhibetur origo.
Syphilus (vt fama est)ipsa hæc ad flumina pastor
Mille boues,niueas mille hæc per pabula regi

Alcithoo

Alcithoo pascebat oues:& forte sub ipsum
Solstitium, vrebat sitientes Syrius agros:
Vrebat nemora,& nullas pastoribus vmbras
Præbebant syluæ:nullum dabat aura leuamen.
Ille gregem miseratus,& acri concitus æstu,
Sublimem in solem vultus & lumina tollens,
Nam quid Sol te, inquit, rerum patremq; Deumque
Dicimus?& sacras vulgus rude ponimus aras?
Mactatoque boue,& pingui veneramur acerra?
Si nostri nec cura tibi est, nec regia tangunt
Armenta?an potius superos vos arbitrer vri
Inuidia?mihi mille niuis candore iuuencæ,
Mille mihi pascuntur oues, vix est tibi Taurus
Vnus, vix Aries cœlo(si vera feruntur)
Vnus,& armenti custos Canis arida tanti.
Demens quin potius Regi diuina facesso?
Cui tot agri, tot sunt populi, cui lata ministrant
Aequora,& est superis, ac Sole potẽtia maior,
Ille dabit facilesque auras, frigusque virentum.
Dulce feret nemorum armentis, æstumque leuabit.
Sic fatus, mora nulla, sacras in montibus aras
Instituit regi Alcithoo,& diuina facessit.
Hoc manus agrestum, hoc pastorum cætera turba
Exequitur: dantq́ thura focis incensa, litantque
Sanguine taurorum,& fumantia viscera torrent.
Quæ postquam rex, in solio dum forte sederet

Subiectos inter populos, turbamque frequentem,
Agnouit, diuum exhibito gauisus honore,
Non vllum tellure coli, se vindice numen
Imperat, esse nihil terra se maius in ipsa,
Cœlo habitare deos, nec corũ hoc esse quod ĩfra est.
Viderat hæc, qui cuncta videt, qui singula lustrat,
Sol pater, atque animo secum indignatus, iniquos
Intorsit radios, & lumine fulsit acerbo,
Aspectu quo Terra parens, correptaq; ponti
Aequora quoque viro tactus subcanduit aer.
Protinus illuuies terris ignota profanis
Exoritur. primus, regi qui sanguine fuso
Instituit diuina, sacrasq; in montibus aras,
Syphilus, ostendit turpes per corpus achores.
Insomnes primus noctes, conuulsaque membra
Sensit, & a primo traxit cognomina morbus:
Syphilidemque ab eo labem dixere coloni.
Et mala iam vulgo cunctas diffusa per vrbes
Pestis erat, regi nec sæua pepercerat ipsi.
Itur ad Ammericen sylua in Carthesíde Nympham,
Cultricem nemorum Ammericen, quæ maxima luco
Interpres diuum responsa canebat ab alto.
Scitantur, quæ causa mali, quæ cura supersit.
Illa refert: spreti vos, o vos numina Solis
Exercent: nulli fas est se æquare deorum
Mortalem: date thura deo, & sua ducite sacra,

Et numen placate, iras non proferet vltra.
Quam tulit, æterna est, nec iam reuocabilis vnquam
Pestis erit: quicunque solo nascetur in isto,
Sentiet: ille lacus Stygios fatumque seuerum
Iurauit. sed enim si iam medicamina certa
Expetitis, niueam magnæ mactate iuuencam
Iunoni, magnæ nigrantem occidite vaccam
Telluri, illa dabit fœlicia semina ab alto:
Hæc viridem educet fœlici e semine syluam:
Vnde salus. simul obticuit: specus intus, & omne
Excussum nemus, & circum stetit horror vbique.
Illi obeunt mandata: sua ipsi altaria Soli
Instituunt, niueam Iuno tibi magna iuuencam,
Nigrantem Tellus mactant tibi maxima vaccam.
Mira edam. (at diuos iuro, & monumenta parentum)
Hæc sacra, quam nemore hoc toto vos cernitis arbor,
Ante solo nunquam fuerat quæ cognita in isto:
Protinus e terra virides emittere frondes
Incipit, & magna campis pubescere sylua.
Annua confestim Soli facienda sacerdos
Vltori noua sacra canit. deducitur ipse
Sorte data, qui pro cunctis cadat vnus ad aram
Syphilus: & iam farre sacro, vittisque paratis
Purpureo stabat tincturus sanguine cultros.
Tutatrix vetuit Iuno, & iam mitis Apollo,
Qui meliorem animam miseri pro morte, inuencum
Supposuere

Supposuere, feroque solum lauere cruore.
Ergo eius facti æternum vt monumenta manerent,
Hunc morem antiqui primum statuere quotannis
Sacrorum, ille tuum testatur Syphile crimen,
Victima vana, sacras deductus pastor ad aras.
Illa omnis, quam cernis, inops miserandaque turba
Tacta deo est, veterumque luit commissa parentum,
Cui votis precibusque pijs numerisque sacerdos
Conciliat vates diuos, & Apollinis iras.
Lustrati ingentes ramos, & robora sanctæ
Arboris aduectant tectis: libamine cuius
Vi mira infandæ labis contagia pellunt.

Talibus, atque alijs tempus per multa trahebant
Diuersis populi commisti e partibus orbis.
Interea Europæ fuerant quæ ad chara remissæ
Littora, iam rursus puppes freta lata remensæ
Mira ferunt: late (proh fata occulta deorum)
Contagem Europæ cœlo crebrescere eandem,
Attonitasque vrbes nullis agitare medelis.
Quinetiam grauior naues it rumor in omnes,
Illo eodem classem morbo, iuuenumque teneri
Haud numerum exiguum, & totis tabescere membris
Ergo haud immemores, diras cecinisse volucres,
Affore, quum sylua auxilium poscatur ab illa:
Continuo faciles Nymphas, Solemque precati,
Intacti nemoris ramos, & robora ab alto

Cōuecta-

Connectare parant luco, medicataque sumunt
Pocula, pro ritu gentis: quo munere tandem
Contagem pepulere feram. quin dona deorum,
Haud patriæ obliti, & fœlicem ad littora syluam
Nostra iubent ferri, cœlo si forsitan isto
Assimilem pellant labem: nec fata sequundos
Ipsa negant Zephyros, facilisque aspirat Apollo.
Munera vos diuum primi accepistis Iberi,
Præsens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
Germanisque, Scythisque, orbe & gauisa Latino
Iam nunc Europam vecta est Huyacus in omnem.
Salue magna deum manibus sata semine sacro,
Pulchra comis, spectata nouis virtutibus arbos:
Spes hominum, externi decus, & noua gloria mundi,
Fortunata nimis, natam si numina tantum
Orbe sub hoc, homines inter gentemque Deorum
Perpetua sacram voluissent crescere sylua.
Ipsa tamen, si qua nostro te carmine Musæ
Ferre per ora virum poterunt, hac tu quoque parte
Nosceris, cœloque etiam cantabere nostro.
Si non te Bactra, & tellus extrema sub Arcto,
Non Meroe, Libicisque Ammon combustus arenis,
At Latium, at viridis Benaci ad flumina ripa
Audiet, & molles Athesi labente recessus.
Et fat erit, si te Tiberini ad fluminis vndam
Interdum leget, & referet tua nomina Bembus.

FINIS.

Jehan

Je [illegible] a la belle [illegible] et demandes la main [illegible] [illegible] president [illegible] et demandes [illegible] clere

Thomas dan [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] confess[illegible] [illegible] de la somme de [illegible] [illegible] [illegible] mon signe [illegible]

